

Pracownia **E**waluacji **J**akości **K**ształcenia

OGÓLNOUNIWERSYTECKA ANKIETA DOKTORANCKA

RAPORT

autorzy:

dr Tomasz Zając
mgr Marek Bożykowski
mgr Albert Izdebski
dr Mikołaj Jasiński
dr Joanna Konieczna-Sałamatin

Pracownia Ewaluacji Jakości Kształcenia
Warszawa, 1 grudnia 2014

Spis treści

Wprowadzenie 3

1. Metodologia badania 5

- 1.1 Reprezentacja interesów doktorantów 5
- 1.2 Charakterystyka badanej zbiorowości 5

2. Główne wnioski 9

- Organizacja studiów 9
- Aktywność naukowa 9
- Rola i pozycja doktoranta 10
- Przestrzeganie praw doktorantów 10
- Sytuacja zawodowa i bytowa doktorantów 11
- Zadowolenie ze studiów 11

3. Organizacja studiów 13

- 3.1. Obszar kształcenia a typ aktywności 13
- 3.2. Ocena programu studiów 13
- 3.3. Ocena obciążenia pracą na rzecz jednostki dydaktycznej 15
- 3.4. Udział w zajęciach dla doktorantów 17
- 3.5. Ocena organizacji zajęć dla doktorantów 18
- 3.6. Ocena obciążenia obowiązkowymi zajęciami dla doktorantów 19
- 3.7. Przyznawanie stypendiów 20
- 3.8. Reguły a nieformalne powiązania 22
- 3.9. Praktyki doktoranckie 24
- 3.10. Prowadzenie zajęć dydaktycznych 25

4. Aktywność naukowa 27

- 4.1. Stopień poinformowania i źródła informacji 27
- 4.2. Działalność naukowa 28
- 4.3. Elementy infrastruktury przydatne w prowadzeniu pracy naukowej 30
- 4.4. Wsparcie organizacyjne 31
- 4.5. Wsparcie finansowe 33
- 4.6. Ocena sprawności działania biur UW 34

5. Rola i pozycja doktoranta 36

- 5.1 Reprezentacja interesów doktorantów 36
- 5.2 Wpływ doktorantów na program studiów doktoranckich 38
- 5.3. Pozycja doktoranta na UW 39

5.4. Relacje z promotorem i promotorem pomocniczym	44
44 5.4.1. Relacje z promotorem	
50 5.4.2. Relacje z promotorem pomocniczym	
6. Przestrzeganie regulaminu studiów i praw doktorantów	54
6.1. Wstęp	54
6.2. Przestrzeganie regulaminu studiów	55
6.3. Naruszanie praw - ogólnie	56
6.4. Naruszanie praw - szczegółowo	58
7. Sytuacja zawodowa i bytowa doktorantów	61
7.1. Aktywność zawodowa doktorantów	61
7.2. Budżet czasu doktorantów	70
7.3. Sytuacja materialna i rodzinna doktorantów	72
8. Zadowolenie ze studiów	80
8.1. Ocena poziomu zadowolenia ze studiów	80
8.2. Plusy i minusy podjęcia studiów doktoranckich na UW	82

Wprowadzenie

Oddajemy w Państwa ręce raport z II edycji *Ogólnouniwersyteckiej Ankiety dla Doktorantów* na UW. Po trzech latach od pierwszej edycji badania pojawiła się konieczność ponownego zajęcia się problematyką studiów trzeciego stopnia. Już wtedy zwracaliśmy uwagę na wyjątkowość sytuacji doktorantów w systemie kształcenia uczelni, którzy będąc studentami występują również w roli nauczycieli akademickich i naukowców. Ujawniona wtedy niejednoznaczność ich pozycji jest stałym elementem kształcenia doktorantów. Utrzymanie tego wątku uznaliśmy za kluczowe dla poprawnego opisu procesów kształcenia studiów trzeciego stopnia na Uniwersytecie Warszawskim. Podjęcie problematyki studiów doktoranckich jest tym ważniejsze, że w ostatnich latach nastąpiły dynamiczne zmiany programów nauczania na tych studiach w poszczególnych jednostkach dydaktycznych naszej uczelni. Przygotowanie badania zostało poprzedzone szeregiem konsultacji w społeczności akademickiej. Warto szczególnie podkreślić znaczenie konsultacji u uniwersyteckiej ombudsman Pani Anny Cybulko. Kontakty z Rzecznikiem Akademickim UW pozwoliły na dookreślenie najważniejszych problemów, które doktoranci napotykają podczas swoich studiów. Uzupełniły one sugestie zebrane podczas spotkań z przedstawicielami Samorządu Doktorantów UW oraz prac Uczelnianego Zespołu Zapewniania Jakości na UW.

W badaniu zostały uwzględnione następujące obszary badawcze:

- Organizacja studiów,
- Aktywność naukowa doktorantów,
- Rola i pozycja doktorantów,
- Przestrzeganie praw doktorantów,
- Sytuacja zawodowa i bytowa doktorantów,
- Zadowolenie ze studiów.

W badaniu wykorzystany został system informatyczny „Ankieter 2.0”. Badanie rozpoczęło się w czerwcu i według planów miało zakończyć się 31 lipca br. Rekrutacja badanych odbywała się za pomocą indywidualnych tokenów wysyłanych drogą mailową do doktorantów. W tej metodzie kluczową kwestią jest aktualność i kompletność bazy adresów e-mailowych. Niestety, okazało się, że informacje dostępne w bazach uniwersyteckich nie spełniały tych warunków. W czasie badania otrzymaliśmy liczne sygnały wskazujące na to, że do znacznej części populacji nie dotarły zaproszenia do badania ze względu na braki w bazach adresowych. W związku z tym została podjęta decyzja o przedłużeniu okresu badania do końca września br. Rekrutację do badania ankietowego w tym czasie przeprowadzono z wykorzystaniem osobno zebranych w okresie wakacyjnym adresów e-mailowych, jednakże efektywność tego rozwiązania okazała się niewielka – łącznie zebrano 235 wypełnionych ankiet.

Problem z kompletnością i aktualnością baz adresów e-mailowych napotkany w niniejszym badaniu pojawił się po raz kolejny. Ujawnił braki w procedurach gromadzenia informacji o członkach społeczności akademickiej stosowanych na UW. Wspominaliśmy już o tej kwestii przy okazji badań losów absolwentów oraz podczas analiz zwyczajów komunikacyjnych wśród studentów. Pozostawienie tej sytuacji bez zmiany w przyszłości będzie negatywnie oddziaływać na proces ogólnouniwersyteckich badań ewaluacyjnych i może okazać się przyczyną poważnych zakłóceń w komunikacji w społeczności naszej uczelni.

Badaniu ankietowemu towarzyszyły indywidualne wywiady pogłębione wśród doktorantów naszej uczelni. Zgromadzone w ten sposób dane jakościowe uzupełniły obraz sytuacji na studiach

trzeciego stopnia nakreślony na podstawie wniosków o charakterze ilościowym. Niewielka liczebność badanej zbiorowości ograniczyła bowiem możliwości analityczne zebranych danych ilościowych. Badaniem jakościowym objęto przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych. Rozwiązanie to umożliwiło uchwycenie różnorodności doświadczeń naukowych i dydaktycznych na Uniwersytecie Warszawskim. W poszczególnych częściach raportu przytoczone zostały wypowiedzi objętych badaniem doktorantów. Analiza jakościowego materiału badawczego pozwala lepiej zrozumieć wnioski z badań statystycznych.

Przeprowadzenie tego badania, mimo wspomnianych trudności, było możliwe dzięki zaangażowaniu wielu osób. Dziękujemy Uczelnianemu Zespołowi Zapewniania Jakości Kształcenia na UW oraz Prorektor UW ds. studentów i jakości kształcenia, prof. Marcie Kicińskiej-Habior za cenne uwagi i inspiracje. Szczególne podziękowania należą się doktorantom różnych jednostek UW, którzy poświęcili nam swój czas podczas konsultacji poprzedzających badanie oraz członkom Zarządu Samorządu Doktorantów UW wspierającym nas również organizacyjnie podczas realizacji badania.

1. Metodologia badania

1.1 Reprezentacja interesów doktorantów

Badanie zostało zrealizowane przy pomocy programu Ankieter 2. Narzędzie to stanowi rozwinięcie programu Ankieter wykorzystywanego do prowadzenia Ogólnouniwersyteckich Ankiety Oceniających Jakość Kształcenia wśród studentów. Ankieter 2 wcześniej był już wykorzystywany w badaniach kandydatów na studia na Uniwersytecie Warszawskim oraz w badaniach absolwentów. Zaproszenie do udziału w badaniu było wysyłane przy pomocy poczty elektronicznej. Zaproszenie zawierało także link dający możliwość odmowy udziału w badaniu. Pierwotnie wykorzystane zostały adresy mailowe doktorantów, które znajdują się w systemie USOS. Każdy z doktorantów otrzymywał wiadomość zawierającą zindywidualizowany link prowadzący do strony internetowej badania. Rozwiązanie takie ma kilka zalet: pozwala kontrolować, kto bierze udział w badaniu (jedynie osoby, do których zostało wysłane zaproszenie), uniemożliwia wielokrotny udział w badaniu (po zakończeniu wypełniania ankiety link nie może zostać ponownie wykorzystany) oraz pozwala badanemu na rozłożenie wypełniania kwestionariusza na kilka sesji (jeśli badany nie ukończył ankiety, to ponowne wykorzystanie linku prowadzi do miejsca, w którym badany zakończył wypełnianie ankiety). Następnie do osób, które nie wzięły udziału w badaniu lub nie odmówiły wzięcia udziału wysyłane były ponowne zaproszenia do badania. W celu zwiększenia liczby wypełnionych ankiet administracja jednostek dydaktycznych została poproszona o zweryfikowanie list adresów e-mail pozyskanych z USOS. Pozwoliło to uzyskać alternatywne adresy e-mail do części doktorantów. Na nowe adresy wysyłane było zaproszenie do badania, tylko jeśli wcześniej dana osoba nie zareagowała na poprzednie wiadomości - nie wzięła udziału w badaniu ani nie odmówiła wzięcia w nim udziału.

Badanie rozpoczęło się 3 czerwca i trwało do 30 września 2014 roku. Wiadomości zawierające link do ankiety zostały wysłane do 3048 osób. W badaniu wzięło udział 235 doktorantów. Oznacza to, że poziom realizacji wynosił około 8%.

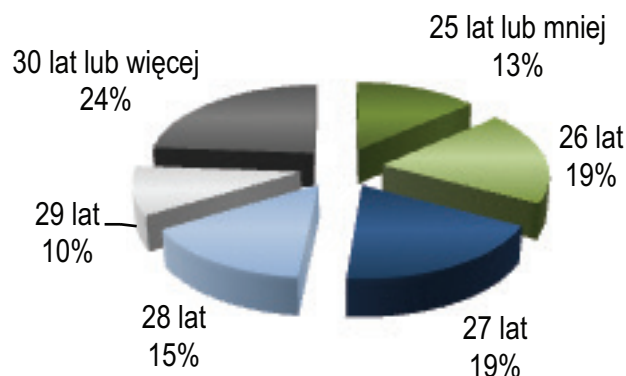
Poziom realizacji badania przy jednoczesnym znikomym odsetku odmów udziału w badaniu mogą świadczyć, że Uniwersytet Warszawski nie dysponuje aktualnymi adresami e-mail doktorantów.

1.2 Charakterystyka badanej zbiorowości

Poniżej przedstawione zostały podstawowe charakterystyki badanej zbiorowości. Opisane zostały rozkłady zmiennych demograficznych oraz najważniejszych zmiennych dotyczących sytuacji badanych na Uniwersytecie Warszawskim. Niektóre z informacji, np. sytuacja zawodowa badanych, zostały przedstawione w tej części skrótowo, ale zostaną szerzej opisane w dalszych rozdziałach raportu.

W badanej zbiorowości przeważają kobiety. Stanowią one 57% badanej zbiorowości. Zdecydowana większość badanych mieszka w Warszawie (81%) lub w jej najbliższych okolicach (14%). Większość badanej zbiorowości stanowiły osoby w wieku od 25 do 29 lat.

Rysunek 1.1 Badani według wieku

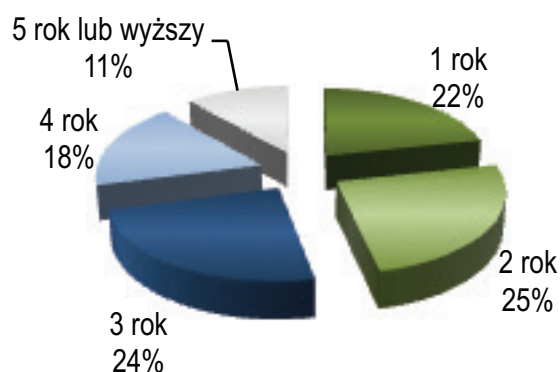

Blisko dwie trzecie badanych jest w związku małżeńskim lub pozostaje w stałym związku nieformalnym. Wśród tych osób 80% tworzy z mężem, żoną, partnerem lub partnerką wspólne gospodarstwo domowe. Zdecydowana większość badanych (85%) nie ma żadnych dzieci na utrzymaniu.

W badanej zbiorowości dominują doktoranci studiujący na studiach stacjonarnych (94%). Niewielki udział doktorantów studiów niestacjonarnych nie powinien dziwić. Niewiele jednostek dydaktycznych oferuje niestacjonarne studia trzeciego stopnia.

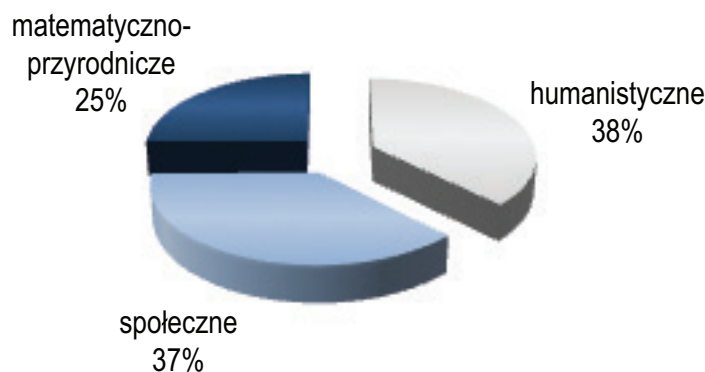
Rozkład zmiennej „rok studiów” jest dość równomierny. Widoczna jest niewielka przewaga doktorantów z drugiego i trzeciego roku studiów.

Rysunek 1.2 Badani według roku studiów

Na podstawie kierunku studiów podzieliśmy badanych na trzy grupy: osoby studiujące na kierunkach humanistycznych, osoby studiujące na kierunkach społecznych oraz osoby studiujące na kierunkach matematyczno-przyrodniczych. Ostatnia grupa jest najmniej liczna.

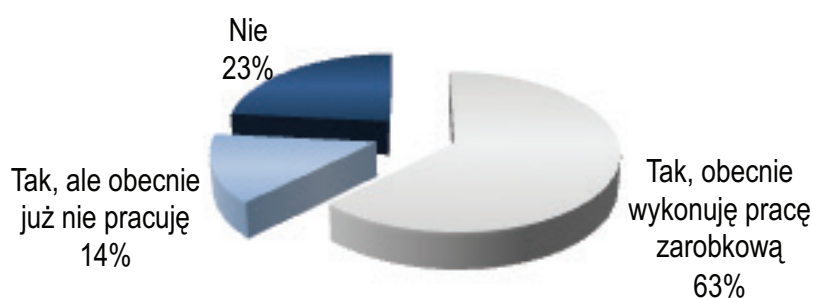
Rysunek 1.3 Badani według obszaru studiów

Obszar studiów w wielu wypadkach okazał się zmienną różnicującą odpowiedzi badanych. Przykładowo, doktoranci z kierunków matematyczno-przyrodniczych zdecydowanie częściej otrzymują wszelkiego rodzaju stypendia. Blisko 60% z nich otrzymuje stypendium doktoranckie z Uniwersytetu Warszawskiego, podczas gdy w pozostałych grupach odsetek otrzymujących stypendium wynosi około 25%. Doktoranci z kierunków matematyczno-przyrodniczych częściej niż pozostali badani otrzymują także stypendia spoza UW i korzystają ze środków finansowych pochodzących z grantów.

W badanej zbiorowości przeważają osoby (stanowią 60%), które nie mają doświadczeń związanych ze studiami na innych uczelniach. 20% badanych studiuje lub studiowało na innej uczelni w kraju, a 25% studiuje lub studiowało na uczelni zagranicznej. 6% badanych ma doświadczenia związane ze studiami zarówno na innych uczelniach krajowych, jak i uczelniach zagranicznych.

Rysunek 1.4 Badani według pracy zarobkowej

Doktoranci występują na uczelni w podwójnej roli. Oprócz tego, iż są studentami, sami często są też nauczycielami. Blisko 60% z badanych doktorantów prowadziło w roku akademickim 2013/2014 zajęcia dydaktyczne. Odsetek osób prowadzących zajęcia jest zróżnicowany w zależności od obszaru studiów. Doktoranci z kierunków społecznych wyraźnie rzadziej niż pozostali badani prowadzili zajęcia dla studentów.

W kwestionariuszu znalazły się także pytania dotyczące pracy zawodowej doktorantów oraz ich sytuacji bytowej. Zagadnienia te zostaną dokładniej omówione w osobnym rozdziale. W tym miejscu przedstawione zostaną wyłącznie podstawowe zestawienia. Na pytanie „czy w czasie studiów doktoranckich wykonywał(a) Pan(i) pracę zarobkową” 63% badanych odpowiedziało „tak obecnie wykonuję pracę zarobkową”, a 14% badanych odpowiedziało „tak, ale obecnie już nie pracuję”. Wśród osób obecnie pracujących zarobkowo około 15% zatrudnionych jest (w różnych formach) na Uniwersytecie Warszawskim, a około 20% w innej instytucji naukowej. Oznacza to, że blisko dwie trzecie badanych pracujących zarobkowo zatrudnionych jest w instytucjach nienaukowych.

2. Główne wnioski

Organizacja studiów

- ▶ Oceny dostosowania programu studiów doktoranckich do potrzeb doktorantów oraz zasad zaliczania poszczególnych lat studiów nieznacznie wzrosły w porównaniu z wynikami badania sprzed trzech lat.
- ▶ Doktoranci zajmujący się działalnością zarobkową oceniali dostosowanie programu studiów do potrzeb doktorantów oraz zasady zaliczania poszczególnych lat studiów wyraźnie niżej niż pozostali.
- ▶ Ponad połowa doktorantów kierunków społecznych uznaje aktualne obciążenie pracą dydaktyczną za zbyt małe. Odwrotna sytuacja panuje na kierunkach matematyczno-przyrodniczych, gdzie 69% badanych ocenia obciążenie dydaktyczne jako zbyt duże.
- ▶ W porównaniu z deklaracjami ankietowanych w 2011 roku, badani w znacznie większym stopniu zgadzali się ze stwierdzeniem, że stypendia poszczególnych typów są rzeczywiście przyznawane najlepszym doktorantom.
- ▶ Doktoranci wyraźnie podkreślali to, że prowadzą zajęcia z dziedzin, w których czują się kompetentni.

Aktywność naukowa

- ▶ Doktoranci czuli się najlepiej poinformowani o możliwościach uczestnictwa w konferencjach oraz najgorzej poinformowani o możliwościach współpracy z ośrodkami nieakademickimi. Spośród wszystkich źródeł finansowania projektów badawczych, doktoranci mieli najmniej informacji o finansowaniu projektów przez samorząd doktorantów.
- ▶ Doktoranci kierunków matematyczno-przyrodniczych czuli się lepiej poinformowani o wszystkich badanych możliwościach rozwoju naukowego niż pozostali doktoranci.
- ▶ Działalność naukowa doktorantów kierunków humanistycznych i społecznych przejawia się przede wszystkim publikowaniem artykułów w języku polskim i wygłaszaniem referatów na krajowych konferencjach naukowych. Doktoranci z kierunków matematyczno-przyrodniczych publikują głównie w językach innych niż polski i często uczestniczą w projektach badawczych, w szczególności na UW.
- ▶ Wszystkie uwzględnione w badaniu elementy infrastruktury przydatne w prowadzeniu pracy naukowej zostały najwyżej ocenione przez doktorantów kierunków matematyczno-przyrodniczych, a najniżej przez doktorantów kierunków humanistycznych.
- ▶ Ocena wsparcia finansowego ze strony jednostek dydaktycznych w związku z uczestnictwem w konferencjach naukowych, publikowaniem tekstów naukowych oraz uczestnictwem w projektach badawczych nieznacznie spadła względem roku 2011.
- ▶ Wsparcie finansowe ze strony jednostki w związku z uczestnictwem w konferencjach naukowych, publikowaniem tekstów naukowych oraz uczestnictwem w projektach badawczych zostało ocenione najwyżej przez doktorantów kierunków matematyczno-przyrodniczych, a najniżej przez doktorantów studiów społecznych.

Rola i pozycja doktoranta

- ▶ Zarząd Samorządu Doktorantów UW oraz Wydziałowe Rady Doktorantów w umiarkowanym stopniu reprezentują interesy doktorantów.
- ▶ Zdecydowana większość badanych uważa, że doktoranci nie mają wpływu na program swoich studiów.
- ▶ Praca naukowa przynosi badanym satysfakcję.
- ▶ Badani czują się traktowani przede wszystkim jak studenci, a chcieliby w większym stopniu mieć prawa i obowiązki pracowników naukowych.
- ▶ Badani raczej nie czują się pełnoprawnymi członkami swoich zakładów lub katedr.
- ▶ Badani umiarkowanie dobrze oceniają poszczególne aspekty wsparcia ze strony promotora (np. w pozyskiwaniu środków finansowych na badania). Mimo to dość wysoko oceniają ogólne wsparcie promotora podczas pracy nad rozprawą doktorską. Dość wysoko oceniają też zaangażowanie promotora w rozwój naukowy doktoranta.
- ▶ W projektach naukowych promotorów uczestniczy mniej niż połowa badanych. Większość nie uczestniczy, gdyż promotor nie dał im dotychczas takiej możliwości.
- ▶ Większość badanych nigdy nie przygotowała wspólnie z promotorem publikacji ani wystąpienia konferencyjnego.
- ▶ Promotorzy pomocniczy są na ogół oceniani przez badanych bardzo podobnie jak promotorzy.

Przestrzeganie praw doktorantów

- ▶ Osoby, które doświadczyły łamania praw człowieka deklarowały niższy poziom zadowolenia ze studiów – świadczy to o dużym znaczeniu dla doktorantów ochrony ich praw.
- ▶ Opinie doktorantów na temat przestrzegania regulaminu studiów nie uległy znaczącej zmianie w ciągu trzech lat dzielących to badanie od poprzedniej edycji – z zasady wyrażali pozytywne opinie na temat przestrzegania regulaminu studiów w ich jednostkach dydaktycznych.
- ▶ Zdaniem badanych na Uniwersytecie Warszawskim nie ma miejsca znaczące zjawisko naruszania praw człowieka.
- ▶ Skala naruszania każdego z badanych typów praw człowieka (naruszanie prywatności, naruszanie godności osobistej, dyskryminacja, naruszanie praw autorskich) okazała się niewielka.
- ▶ Najczęstszymi sposobami naruszania praw autorskich okazało się nieuprawnione dopisywanie się osób trzecich do listy autorów publikacji oraz pomijanie na tej liście kogoś ze współautorów.
- ▶ Prawo do prywatności najczęściej naruszają pracownicy administracyjni jednostek.
- ▶ Wśród osób najczęściej naruszających godność osobistą oraz dyskryminujących doktorantów wskazywani byli pracownicy naukowo-dydaktyczni oraz pracownicy administracyjni jednostek.
- ▶ Głównymi sprawcami naruszeń praw autorskich doktorantów są zdaniem badanych pracownicy naukowo-dydaktyczni jednostek oraz promotorzy.
- ▶ Zdaniem badanych nie ma miejsca systematyczne i masowe zjawisko nadużywania pracy doktorantów przez uczelnię (m.in. przez promotorów, innych pracowników jednostek).

Sytuacja zawodowa i bytowa doktorantów

- ▶ Przeważająca część spośród doktorantów – trzech na czterech – gromadziła doświadczenia zawodowe związane z pracą zarobkową w trakcie studiów doktoranckich.
- ▶ Uwarunkowaniem aktywności zarobkowej doktorantów okazał się obszar studiów. Pracę zarobkową ze studiami doktoranckimi zwykle łączą osoby studiujące na kierunkach humanistycznych lub społecznych.
- ▶ Wsparcie w postaci stypendiów, jakkolwiek nie rekompensujące w pełni możliwego do uzyskania na rynku pracy wynagrodzenia, to jednak uniezależnia doktorantów od konieczności pracy zawodowej.
- ▶ Większość z pracujących zarobkowo doktorantów wykonuje takie czynności zawodowe, które są w niewielkim stopniu związane z studiami na UW.
- ▶ Im lepsza sytuacja materialna doktorantów, tym bardziej wykonywana praca pozostaje w związku ze studiami doktoranckimi.
- ▶ Doktoranci zwykle wiążą swoje plany zawodowe z karierą naukową. Dominująca część z nich widzi swoją przyszłość zawodową na Uniwersytecie Warszawskim. Jednakże blisko połowa doktorantów negatywnie ocenia swoje szanse zatrudnienia na uczelni.
- ▶ Największy udział w puli czasu doktoranta stanowi praca zarobkowa poza uczelnią – około 1/3 swojego budżetu czasu typowy doktorant przeznacza na tę aktywność.
- ▶ Praca zawodowa w trakcie studiów doktoranckich zasadniczo ogranicza pulę czasu, która jest przeznaczana na działalność naukową.
- ▶ Przeważająca część doktorantów otrzymuje wsparcie materialne – w postaci stypendium – od uczelni lub innych instytucji.
- ▶ Doktoranci reprezentujący nauki matematyczno-przyrodnicze mają dużo częstszy dostęp do środków finansowych pochodzących ze stypendiów i grantów badawczych, niż osoby piszące prace z zakresu nauk społecznych i humanistycznych.
- ▶ Łączne dochody co drugiego doktoranta na naszej uczelni są na tyle wysokie, że nie rodzą trudności finansowych w życiu codziennym.
- ▶ Osoby, które czerpały dochody z pracy lub ze stypendiów wyraźnie lepiej oceniały swoją sytuację materialną niż te, które były na utrzymaniu rodziny.
- ▶ Zasadniczym uwarunkowaniem zamieszkiwania samodzielnego lub z rodzicami była sytuacja materialna badanych.
- ▶ W trakcie studiów doktoranci przede wszystkim budują związki partnerskie/małżeńskie, zaś decyzje o budowaniu rodziny odkładają na okres późniejszy.

Zadowolenie ze studiów

- ▶ Doktoranci są generalnie rzecz biorąc zadowoleni z podjętych studiów. Ta sytuacja nie zmieniła się od 2011 roku, czyli od poprzedniego badania. Wyższy poziom zadowolenia ze studiów stwierdzono wśród tych doktorantów, których podstawowym obszarem aktywności jest praca naukowa (a nie praca zawodowa poza uczelnią).
- ▶ Możliwość wpływania na program studiów sprzyja zadowoleniu z tych studiów, natomiast obszar podjętych studiów ma niewielkie znaczenie dla satysfakcji ze studiowania.
- ▶ Wśród pozytywnych stron studiów na UW doktoranci podkreślają przede wszystkim wysoki poziom naukowej promotorów i pracowników naukowych uczelni. Uniwersytet Warszawski

jest w wielu dziedzinach wiodącą jednostką w kraju zajmującą się zgłębianą przez nich dziedziną. Doktoranci o tym wiedzą i doceniają to. Dla wielu ważny jest również prestiż uczelni, który daje dodatkowe atuty na rynku pracy.

- ▶ Ważnym czynnikiem wpływającym na satysfakcję ze studiowania są relacje z promotorem. Dla większości doktorantów relacje te są bardzo cenne dla ich rozwoju naukowego i postępu prac nad doktoratem. Doceniają profesjonalizm i pozycję swoich promotorów oraz ich umiejętności udzielenia wsparcia młodym adeptom nauki.
- ▶ Organizacja studiów doktoranckich na UW wywołuje jednak również wiele krytyki i negatywnych emocji. Są one związane przede wszystkim z trzema wymiarami: samą koncepcją tych studiów i ich programem, rolą i pozycją doktoranta na uczelni (bardziej student niż naukowiec, często raczej petent niż partner do rozmowy) oraz sytuacją finansową uczelni (chodzi o finansowanie badań oraz o zarobki pracowników i doktorantów).

3. Organizacja studiów

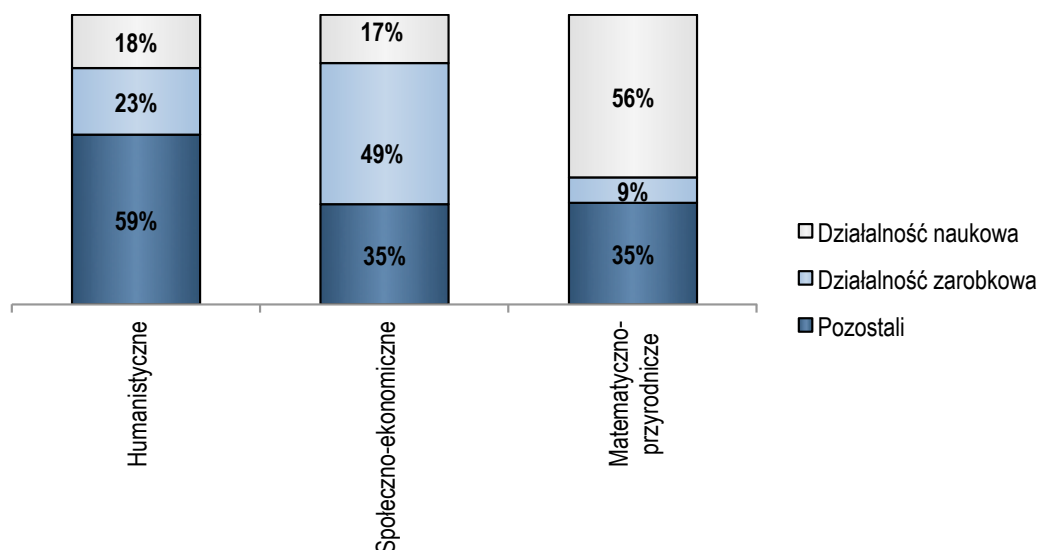
Studia doktoranckie na UW trwają od 3 do 4 lat, w zależności od jednostki dydaktycznej oraz od trybu studiów (stacjonarnych lub niestacjonarnych). Podstawowym dokumentem organizującym zasady odbywania studiów jest Regulamin studiów doktoranckich na UW. Jednak w różnych jednostkach reguły studiowania są w różnym stopniu sformalizowane, różna jest też dostępność i przejrzystość tych reguł. Niektóre jednostki publikują na swoich stronach internetowych szczegółowe zasady, koncepcję i program studiów doktoranckich, inne – odsyłają po prostu do Regulaminu uniwersyteckiego, nie informując o specyficznych wymaganiach czy oczekiwaniach jednostki.

Niniejszy rozdział będzie poświęcony postrzeganiu przez doktorantów rozmaitych obowiązków, które wynikają z regulaminu i programu studiów doktoranckich – obowiązkowych zajęć dla doktorantów, pracy organizacyjnej i dydaktycznej na rzecz jednostki dydaktycznej oraz praktyk doktoranckich. Przedstawione zostaną także oceny reguł przyznawania stypendiów.

3.1. Obszar kształcenia a typ aktywności

W zaprezentowanych w niniejszym raporcie analizach wyniki będą przedstawiane w podziale na grupy wyróżnione ze względu na obszar kształcenia (nauki humanistyczne, społeczno-ekonomiczne, matematyczno-przyrodnicze) oraz na typ aktywności życiowej (działalność naukowa – do tej kategorii zaliczane są osoby, które poświęcają co najmniej 35 godzin tygodniowo na pracę naukową; działalność zawodowa – do tej kategorii zaliczane są osoby, które poświęcają co najmniej 35 godzin tygodniowo na pracę zawodową; pozostali). Wymiary te nie są niezależne. Poniższy wykres przedstawia strukturę typu aktywności życiowej doktorantów w grupach wyróżnionych ze względu na obszar kształcenia.

Rysunek 3.1.1. Procenty doktorantów przejawiających określony typ aktywności według obszaru kształcenia

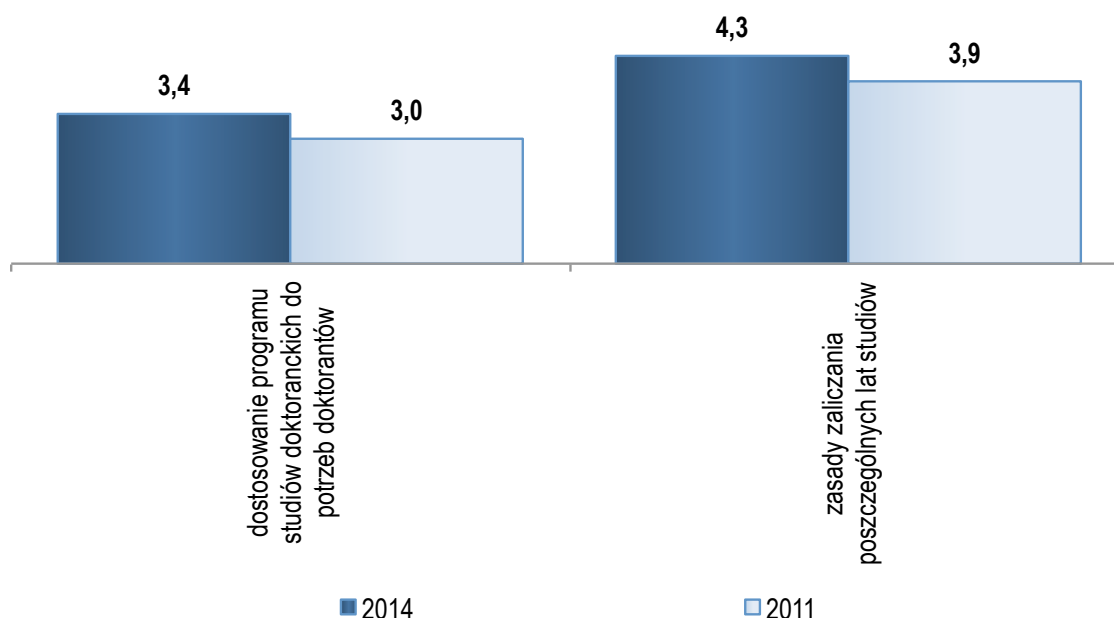
Każdemu obszarowi kształcenia odpowiada inny najczęstszy typ aktywności życiowej. W przypadku doktorantów studiujących kierunki matematyczno-przyrodnicze najczęstszym typem aktywności jest działalność naukowa. Doktoranci kierunków społeczno-ekonomicznych najczę-

ściej zajmują się działalnością zarobkową. Wśród doktorantów kierunków humanistycznych dominują pozostałe typy działalności.

3.2. Ocena programu studiów

Badani zostali poproszeni o ocenienie dwu aspektów organizacji studiów doktoranckich w swojej jednostce dydaktycznej – dostosowania programu studiów do potrzeb doktorantów oraz zasad zaliczania poszczególnych lat studiów. Poniższy wykres przedstawia oceny dokonane przez doktorantów w zestawieniu z analogicznymi ocenami z 2011 roku.

Rysunek 3.2.1. Oceny* aspektów organizacji studiów doktoranckich w latach 2011 i 2014

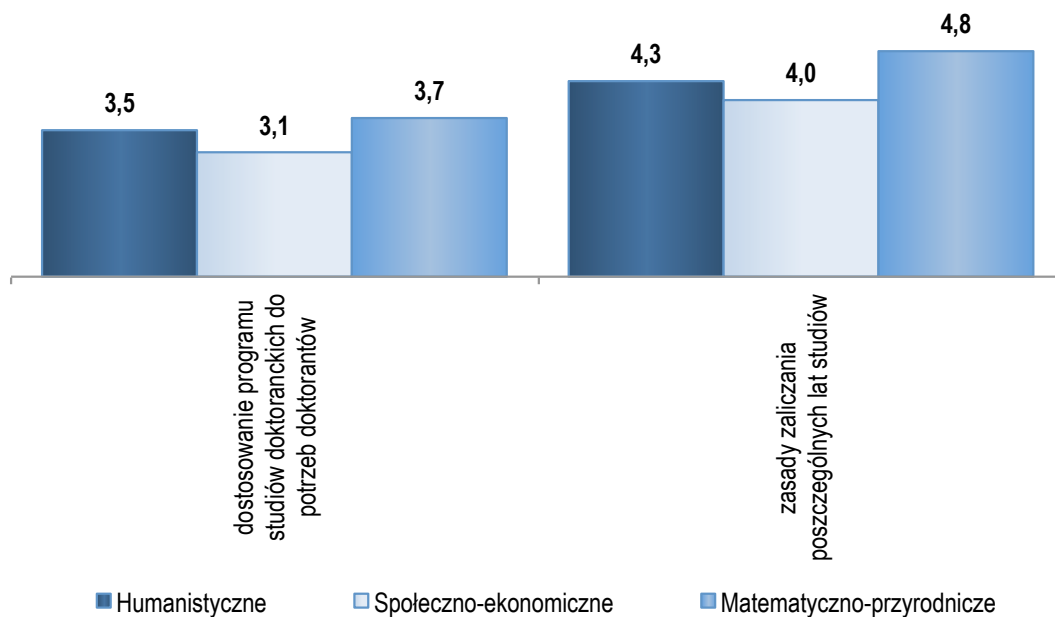

* - średnia dla siedmiopunktowej skali, na której 1 oznaczało zdecydowanie źle, a 7 oznaczało zdecydowanie dobrze

Oceny dostosowania programu studiów doktoranckich do potrzeb doktorantów oraz zasad zaliczania poszczególnych lat studiów nieznacznie wzrosły w porównaniu z wynikami badania sprzed 3 lat.

Poniższy wykres przedstawia średnie oceny wymienionych wyżej aspektów dla poszczególnych obszarów studiów.

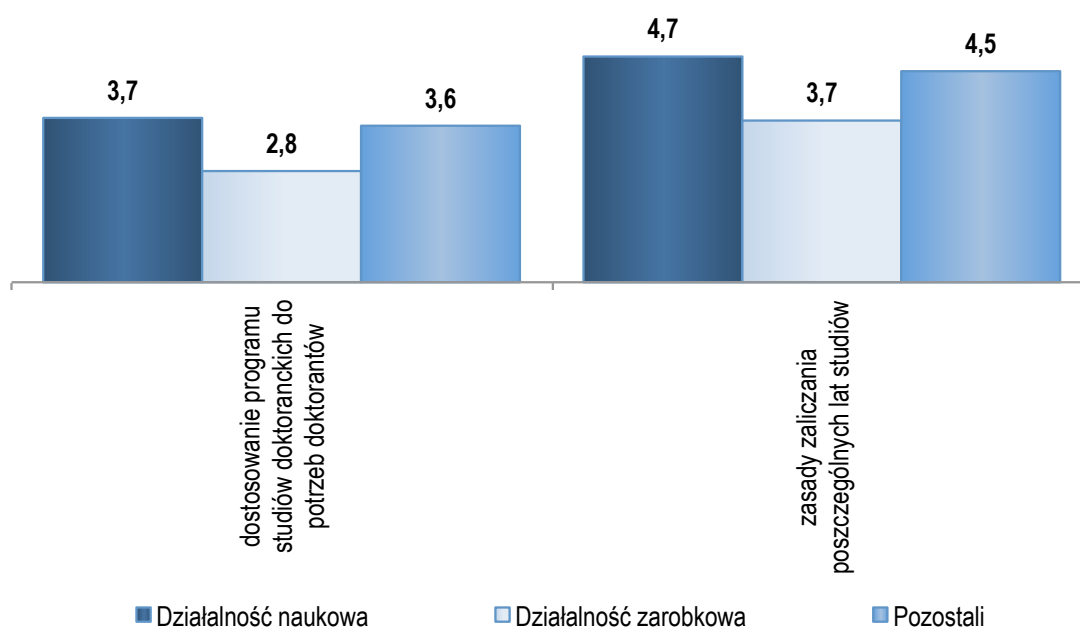
Rysunek 3.2.2. Oceny* aspektów organizacji studiów doktoranckich według obszaru kształcenia

* - średnia dla siedmiopunktowej skali, na której 1 oznaczało *zdecydowanie źle*, a 7 oznaczało *zdecydowanie dobrze*

Oba aspekty zostały najwyżej ocenione przez doktorantów studiów matematyczno-przyrodniczych, zaś najniżej – przez doktorantów kierunków społeczno-ekonomicznych. Jeszcze wyraźniejsze różnice ocen widać w przypadku doktorantów reprezentujących odmienne typy aktywności. Przedstawia je poniższy wykres.

Rysunek 3.2.3. Oceny* aspektów organizacji studiów doktoranckich według typu aktywności

* - średnia dla siedmiopunktowej skali, na której 1 oznaczało *zdecydowanie źle*, a 7 oznaczało *zdecydowanie dobrze*

Doktoranci zajmujący się działalnością zarobkową oceniali dostosowanie programu studiów do potrzeb doktorantów oraz zasady zaliczania poszczególnych lat studiów wyraźnie niżej niż pozostali doktoranci. Może to oznaczać z jednej strony nieprzystawalność programu studiów doktoranckich do potrzeb rynku pracy, z drugiej strony – tendencję doktorantów niezadowolonych z programu studiów do poświęcania się pracy zarobkowej.

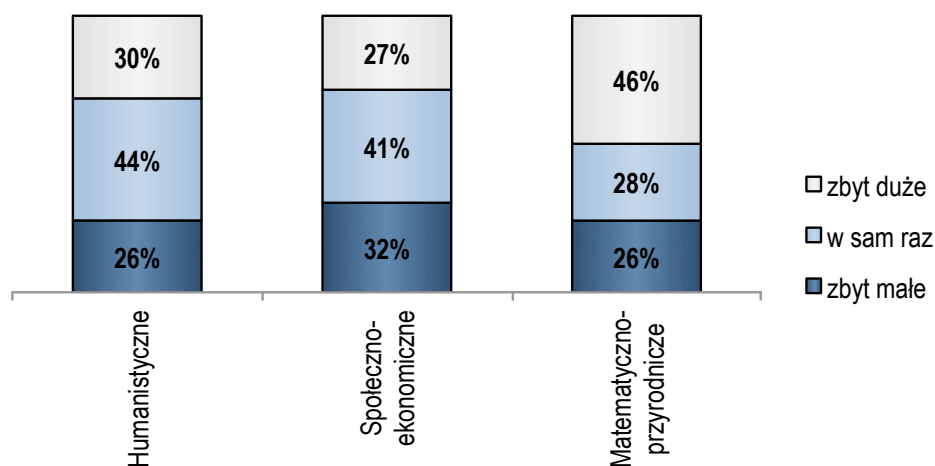
3.3. Ocena obciążenia pracą na rzecz jednostki dydaktycznej

Część doktorantów prowadzi zajęcia dydaktyczne w swoich jednostkach. Doktoranci mają też swój udział w pracach organizacyjnych na rzecz swoich jednostek. Może to z jednej strony wywoływać niezadowolenie osób przeciążonych pracą organizacyjną czy dydaktyczną, z drugiej strony – część doktorantów chętnie prowadziłaby więcej zajęć lub bardziej angażowała się w prace organizacyjne, zdobywając doświadczenie.

Średnia ocena obciążenia zarówno pracą organizacyjną, jak i dydaktyczną, jest bliska środka skali. Nie oznacza to jednak, że wszyscy uznają poziom obciążenia za właściwy: 33% badanych uznało obciążenie pracami organizacyjnymi za zbyt duże, 28% za zbyt małe, zaś pozostałe 39% w sam raz. W przypadku obciążenia pracą dydaktyczną 43% badanych postrzega je jako zbyt duże, 31% jako zbyt małe, 26% w sam raz (zob. aneks, tabela 3.3.1.).

Poniższy wykres przedstawia ocenę obciążenia pracami organizacyjnymi na rzecz swojej jednostki dydaktycznej dokonaną przez doktorantów z poszczególnych obszarów kształcenia.

Rysunek 3.3.1. Ocena* obciążenia pracą organizacyjną na rzecz jednostki dydaktycznej według obszaru kształcenia

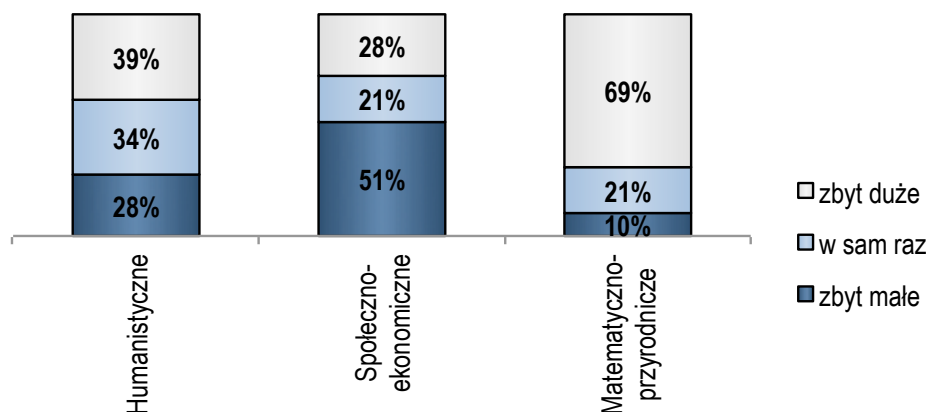
*- badani dokonywali oceny na siedmiopunktowej skali, na której 1 oznaczało *zbyt małe*, a 7 oznaczało *zbyt duże*; do kategorii *zbyt małe* zaliczono odpowiedzi 1-3, do kategorii *w sam raz* zaliczono odpowiedź 4, do kategorii *zbyt duże* zaliczono odpowiedzi 5-7

Największy odsetek osób uznających poziom obciążenia pracą organizacyjną za właściwy wystąpił na kierunkach humanistycznych (44%), a niewiele mniejszy na kierunkach społeczno-ekonomicznych (41%). W obu obszarach kształcenia odsetki osób uważających obciążenie pracą organizacyjną za zbyt duże i zbyt małe były podobne. W przypadku studiów matematyczno-przyrodniczych jedynie 28% uznało poziom obciążenia za właściwy, zaś 46% za zbyt duży. Różnice między doktorantami przejawiającymi różne typy aktywności były niewielkie, jednak daje się zauważyć, że osoby zajmu-

jące się działalnością naukową czują się bardziej obciążone pracą organizacyjną na rzecz swojej jednostki dydaktycznej od osób zajmujących się działalnością zarobkową. Wyniki zostały zamieszczone w aneksie (zob. aneks, tabela 3.3.2.).

Jeszcze wyraźniejsze różnice między obszarami kształcenia wystąpiły w przypadku ocen obciążenia pracą dydaktyczną. Wyniki są przedstawione na poniższym wykresie.

Rysunek 3.3.2. Ocena* obciążenia pracą dydaktyczną według obszaru kształcenia

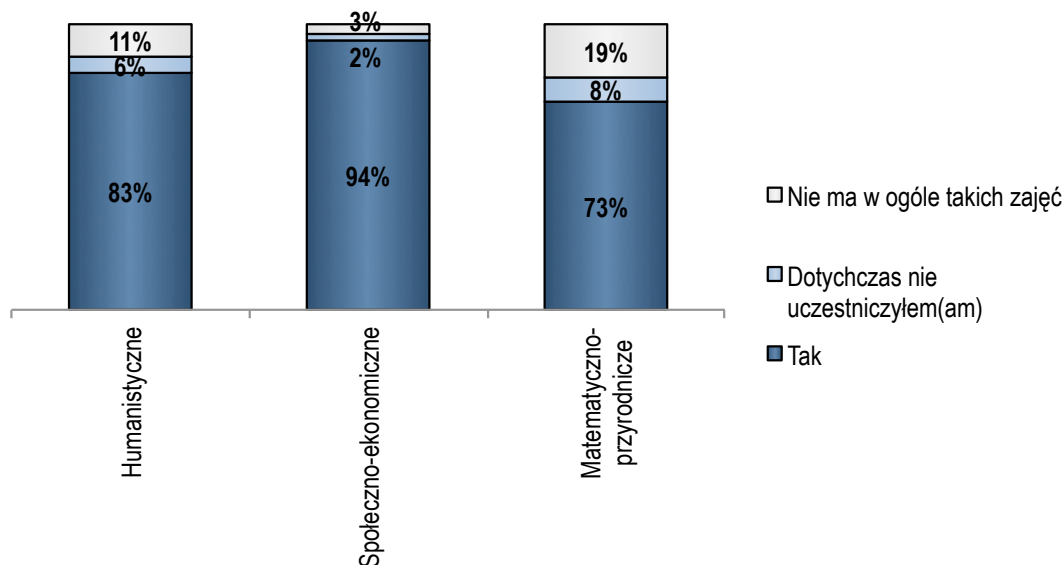
*- badani dokonywali oceny na siedmiopunktowej skali, na której 1 oznaczało *zbyt małe*, a 7 oznaczało *zbyt duże*; do kategorii *zbyt małe* zaliczono odpowiedzi 1-3, do kategorii *w sam raz* zaliczono odpowiedź 4, do kategorii *zbyt duże* zaliczono odpowiedzi 5-7

Co trzeci doktorant kierunków humanistycznych ocenił poziom obciążenia pracą dydaktyczną za właściwy, podczas gdy w pozostałych obszarach kształcenia taką opinię wyraził jedynie co piąty badany. **Ponad połowa doktorantów kierunków społeczno-ekonomicznych uznaje aktualne obciążenie pracą dydaktyczną za zbyt małe.** Odwrotna sytuacja panuje na kierunkach matematyczno-przyrodniczych, gdzie 69% badanych oceniało obciążenie dydaktyczne jako zbyt duże. Nie dziwi to w zestawieniu z procentem doktorantów prowadzących zajęcia dydaktyczne. **Na kierunkach matematyczno-przyrodniczych aż 76% doktorantów prowadzi zajęcia dydaktyczne w swojej jednostce.** Na kierunkach humanistycznych odsetek ten wynosi 65%, a na kierunkach społeczno-ekonomicznych – zaledwie 40% (zob. aneks, tabela 3.3.3.). Różnice w ocenie obciążenia pracą dydaktyczną dokonywanej przez doktorantów przejawiających różne typy aktywności były mniej wyraźne. Zostały one przedstawione w części aneksowej (zob. aneks, tabela 3.3.4.)

3.4. Udział w zajęciach dla doktorantów

Zdecydowana większość badanych (85%) deklarowała uczestnictwo w zajęciach przeznaczonych specjalnie dla doktorantów. Pozostali badani stwierdzali, że dotychczas jeszcze w takich zajęciach nie uczestniczyli (5%) lub że na ich kierunkach takich zajęć w ogóle nie ma (10%; zob. aneks, tabela 3.4.1.). Istnieją programy studiów doktoranckich, które nie przewidują osobnych zajęć dla doktorantów, wymagając jedynie uczestnictwa w odpowiedniej liczbie zajęć ogólnouniwersyteckich i zajęć dotyczących swojej specjalizacji. Poniższy wykres ilustruje uczestnictwo w zajęciach dla doktorantów w poszczególnych obszarach kształcenia.

Rysunek 3.4.1. Udział w zajęciach przeznaczonych specjalnie dla doktorantów według obszaru kształcenia

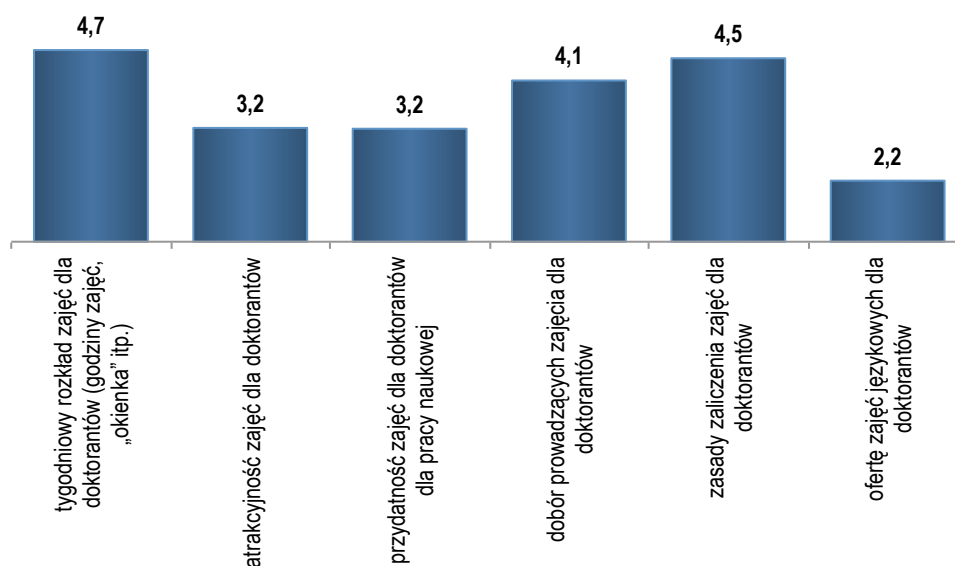

Największy odsetek doktorantów deklarujących uczestnictwo w zajęciach dla nich przeznaczonych wystąpił na kierunkach społeczno-ekonomicznych (94%), zaś najmniejszy – na kierunkach matematyczno-przyrodniczych (73%). **Co piąty badany doktorant studiujący kierunek matematyczno-przyrodniczy deklaruje, że na jego studiach w ogóle nie ma zajęć przeznaczonych specjalnie dla doktorantów.**

3.5. Ocena organizacji zajęć dla doktorantów

Badani oceniali sześć aspektów organizacji zajęć dla doktorantów: rozkład zajęć, atrakcyjność zajęć, przydatność dla pracy naukowej, dobór prowadzących, zasady zaliczania zajęć oraz ofertę zajęć językowych. Poniższy wykres przedstawia oceny poszczególnych aspektów dokonane przez badanych.

Rysunek 3.5.1. Oceny* aspektów organizacji zajęć dla doktorantów

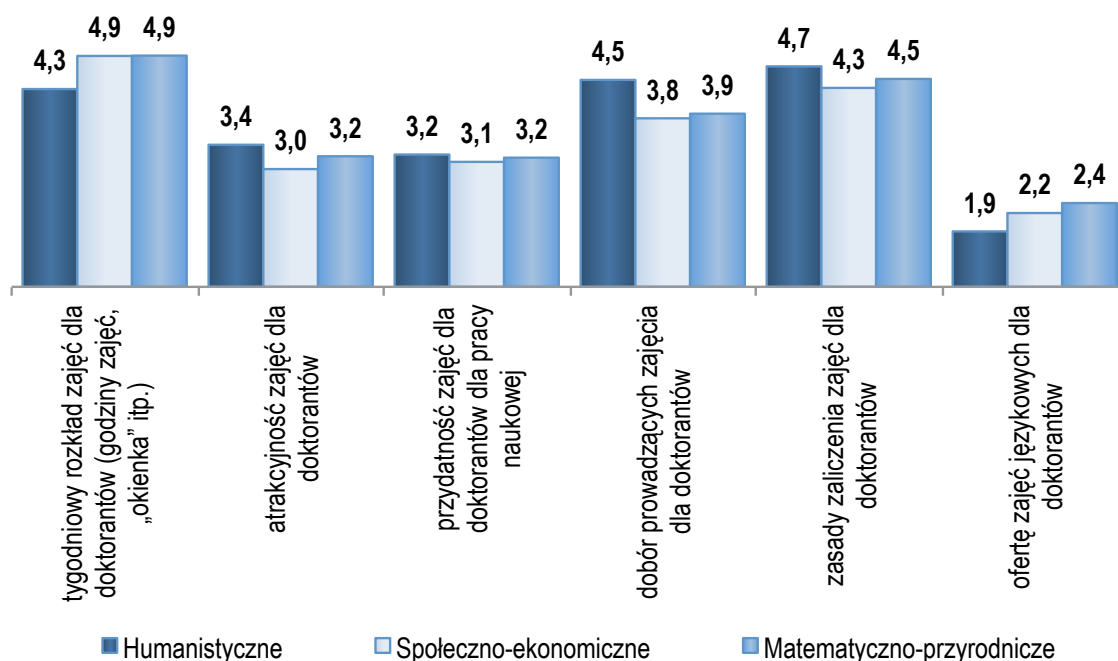

*- średnia dla siedmiopunktowej skali, na której 1 oznaczało zdecydowanie źle, a 7 oznaczało zdecydowanie dobrze

Najwyżej ocenianym aspektem był rozkład zajęć (4,7), zaś najniżej – oferta zajęć językowych dla doktorantów (2,2). Pytanie to miało też wysoki odsetek braków odpowiedzi (33%). Wynika to zapewne z tego, że na wielu kierunkach taka oferta w ogóle nie istnieje. Oceny atrakcyjności i przydatności zajęć dla doktorantów (obie 3,2) znajdują odzwierciedlenie w podobnej (3,4) ocenie dostosowania programu studiów doktoranckich do potrzeb doktorantów (zob. rysunek 3.2.1.).

Poniższy wykres przedstawia oceny badanych aspektów w poszczególnych obszarach kształcenia.

Rysunek 3.5.2. Oceny* aspektów organizacji zajęć dla doktorantów według obszaru kształcenia

*- średnia dla siedmiopunktowej skali, na której 1 oznaczało *zdecydowanie źle*, a 7 oznaczało *zdecydowanie dobrze*

Różnice ocen pomiędzy obszarami studiów były niewielkie. Jedynie doktoranci kierunków humanistycznych oceniali tygodniowy rozkład zajęć niżej, a dobór prowadzących zajęcia dla doktorantów wyżej od pozostałych badanych.

Badanie jakościowe ujawniło ambiwalentny stosunek doktorantów do obowiązkowych zajęć dydaktycznych. Choć generalnie przeważała ocena negatywna, dostrzegano jednak także pozytywne strony takich zajęć. Wskazywano je przede wszystkim w tych jednostkach, w których jest bardzo wielu doktorantów. Wspólne zajęcia uważali oni za element integrujący – praktycznie jedyny w całej praktyce studiowania moment, kiedy mogą się wszyscy razem spotkać, wymienić informacjami, porozmawiać, a przede wszystkim dowiedzieć się o tym, czym kto się zajmuje. Jeśli chodzi o krytykę zajęć dydaktycznych, to była dość zróżnicowana i wiele wyrażanych opinii miało bardzo indywidualny charakter. Można jednak wyróżnić kilka głównych wątków, które w tej krytyce się przewijały, a które dotyczyły przede wszystkim niskiego poziomu tych zajęć:

1. **Niski stopień zaawansowania.** Badani zauważyli, że zajęcia na studiach magisterskich niejednokrotnie są zajęciami o znacznie wyższym poziomie zaawansowania i bardziej wymagające od słuchaczy niż zajęcia na studiach doktoranckich. Dzieje się tak dlatego, że na studiach magisterskich zajęcia projektowane są dla osób, które są zainteresowane danym zagadnieniem, a więc można za-

sadnie oczekiwać od studentów, że włożą wysiłek w zrozumienie przekazywanych treści, zapoznają się z rekomendowanymi lekturami itp. Zajęcia dla doktorantów muszą być odpowiednie dla osób o bardzo różnych zainteresowaniach i różnym przygotowaniu (nie wszyscy doktoranci ukończyli studia magisterskie w tej samej jednostce) z reguły więc planowane są w taki sposób, żeby nikogo nie wykluczać ani nikogo nadmiernie nie obciążać. W rezultacie stopień zaawansowania takich zajęć jest niski i nie wnoszą one wiele nowego ani do ogólnej wiedzy doktoranta, ani do jego przygotowania do analizowania specjalistycznych zagadnień związanych z przygotowywaną rozprawą doktorską.

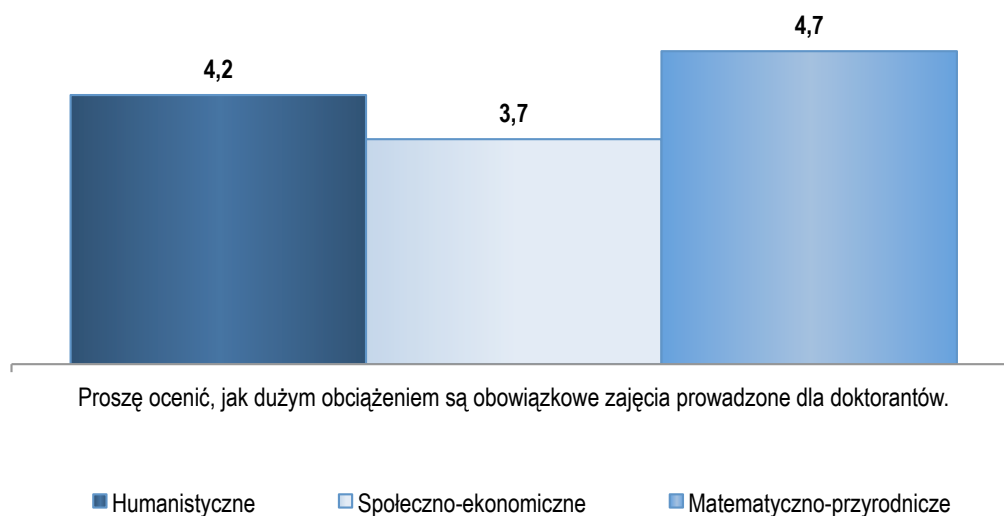
2. Przygotowanie prowadzących. Ze względów wskazanych wyżej prowadzący mają kłopot z właściwym zaprojektowaniem zajęć, nie oczekują także zbytniego zaangażowania słuchaczy. W rezultacie nie wkładają wysiłku w przygotowanie się do nich, w opracowanie materiałów itp. Powstaje swego rodzaju błędne koło, bo doktoranci z kolei nie traktują takich zajęć poważnie i uważają, że maksimum na co ich stać, to pojawienie się na sali: nie czytają lektur, nie uczestniczą aktywnie w zajęciach itp. Efektem tej sytuacji jest to, że zarówno doktoranci, jak prowadzący uważają wspomniane zajęcia za „sesję marnowania czasu”. Wskazany w badaniach jakościowych problem słabego przygotowania prowadzących zajęcia dla doktorantów nie przekłada się jednak na ich niską ocenę w badaniach ilościowych (zob. rysunek 3.5.1.).

Doktoranci widzą potrzebę zajęć typu warsztatowego, metodologicznego – o poziomie zaawansowania wykraczającym poza poziom studiów magisterskich. Gdy jednak na prośbę moderatora próbowali „zaprojektować” takie zajęcia okazywało się zazwyczaj, że liczba potencjalnych chętnych byłaby mała, bo każdy ma inne potrzeby w tej dziedzinie, gdyż są bardzo zróżnicowane rodzaje badań, które doktoranci prowadzą – nawet w ramach jednej jednostki dydaktycznej (szczególnie dotyczy to nauk społecznych i humanistycznych).

3.6. Ocena obciążenia obowiązkowymi zajęciami dla doktorantów

Badani oceniali, jak dużym obciążeniem są obowiązkowe zajęcia prowadzone dla doktorantów. Poniższy wykres ilustruje ocenę obciążenia obowiązkowymi zajęciami dokonaną przez doktorantów z poszczególnych obszarów kształcenia.

Rysunek 3.6.1. Ocena* obciążenia obowiązkowymi zajęciami prowadzonymi dla doktorantów według obszaru kształcenia

* - średnia dla siedmiopunktowej skali, na której 1 oznaczało *bardzo małe*, a 7 oznaczało *bardzo duże*

Obciążenie obowiązkowymi zajęciami zostało uznane za największe przez doktorantów kierunków matematyczno-przyrodniczych (4,7), a za najmniejsze – przez doktorantów kierunków społeczno-ekonomicznych (3,7). Doktoranci o różnym typie aktywności zawodowej oceniali to obciążenie bardzo podobnie (zob. aneks, tabela 3.6.1.).

Zajęcia obowiązkowe były elementem organizacji studiów, który najczęściej pojawiał się w wywiadach prowadzonych w ramach jakościowej części badania. W każdej jednostce doktoranci są zobowiązani do zaliczenia pewnej liczby zajęć dydaktycznych, jednak obowiązek ten jest rozmaicie interpretowany w różnych jednostkach. Różnice te przejawiają się przede wszystkim w tym, że niektórzy doktoranci mają mniej, a inni więcej swobody w wyborze zajęć, które mają zaliczyć. Zróżnicowany również jest poziom zrozumiałości dla doktorantów reguł studiowania – ta kwestia również była poruszana przez badanych doktorantów w trakcie wywiadów.

Przykładowo, **na Wydziale Fizyki UW** „Doktorant jest przyjmowany do danego zakładu/katedry, gdzie pracuje pod kierunkiem opiekuna naukowego (promotora). Opiekun naukowy ustala z doktorantem temat badań i zakres pracy doktorskiej, jak również plan zajęć i formę ich zaliczenia (w tym również zajęcia odbywające się poza Wydziałem Fizyki UW)”¹. Zgodnie z zasadami obowiązującymi **na Wydziale Prawa i Administracji**, „udział w seminariach opiekuna naukowego, wykładach organizowanych dla doktorantów przez Wydział Prawa i Administracji UW w osiem sobót w semestrze oraz 60 godzin zajęć dla doktorantów z przedmiotów ogólnych (do wyboru przez doktoranta, także spośród dostępnych przez Internet)”. Jeszcze bardziej sformalizowane są wymagania stawiane doktorantom **na Wydziale Dziennikarstwa i Nauk Politycznych**: „Z jednej strony słuchacze realizują pod kierunkiem promotora/opiekuna własne projekty naukowe, z drugiej – uczestniczą w obowiązkowych zajęciach dydaktycznych. Cykl kształcenia obejmuje pięć obligatoryjnych modułów dydaktycznych oraz zróżnicowane formy samokształcenia kierowanego. Łącznie program studiów przewiduje 390 godzin zajęć dydaktycznych oraz 120 godzin proseminarium i indywidualnego seminarium doktorskiego (opieka tutorska)”².

Wszystko byłoby dobrze, gdyby było wiadomo, co i w jakim momencie trzeba zrobić. Zdarza się, że oddaję indeks i zastanawiam się, czy zostanie rozliczony, czy nie. Dziekanat też nie jest pomocny w rozwiązywaniu takich problemów, chociaż przecież te panie muszą wiedzieć to wszystko, bo jakoś zaliczają ten rok albo nie zaliczają [doktorant z obszaru nauk społecznych].

3.7. Przyznawanie stypendiów

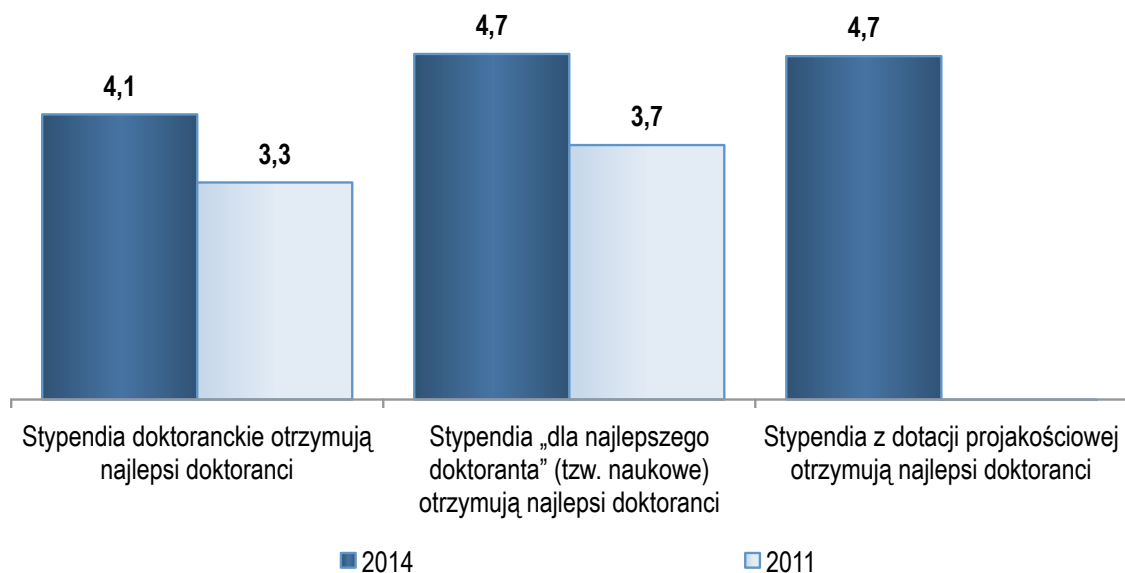
Między 2011 r. a 2014 r. zmieniły się wyraźnie zasady przyznawania stypendiów. We wcześniejszym okresie istniały kierunki, na których stypendia doktoranckie były przyznawane na cały okres studiów doktoranckich. Aktualnie są one przyznawane na okres 12 miesięcy. Pojawił się także nowy typ stypendium – stypendium z dotacji projakościowej.

W porównaniu z poprzednim pomiarem, badani w znacznie większym stopniu zgadzali się ze stwierdzeniem, że stypendia poszczególnych typów są rzeczywiście przyznawane najlepszym doktorantom. Ilustruje to poniższy wykres.

¹ Szczegółowe zasady odbywania studiów doktoranckich na Wydziale Fizyki UW. <http://www.fuw.edu.pl/studia-doktoranckie.html> - dostęp 14.11.2014

² <http://www.wdinp.uw.edu.pl/dzialy/doktoranci/strona/hsd> (dostęp 14.11.2014)

Rysunek 3.7.1. Uśredniona opinia* na temat tego, czy poszczególne rodzaje stypendiów są otrzymywane przez najlepszych doktorantów

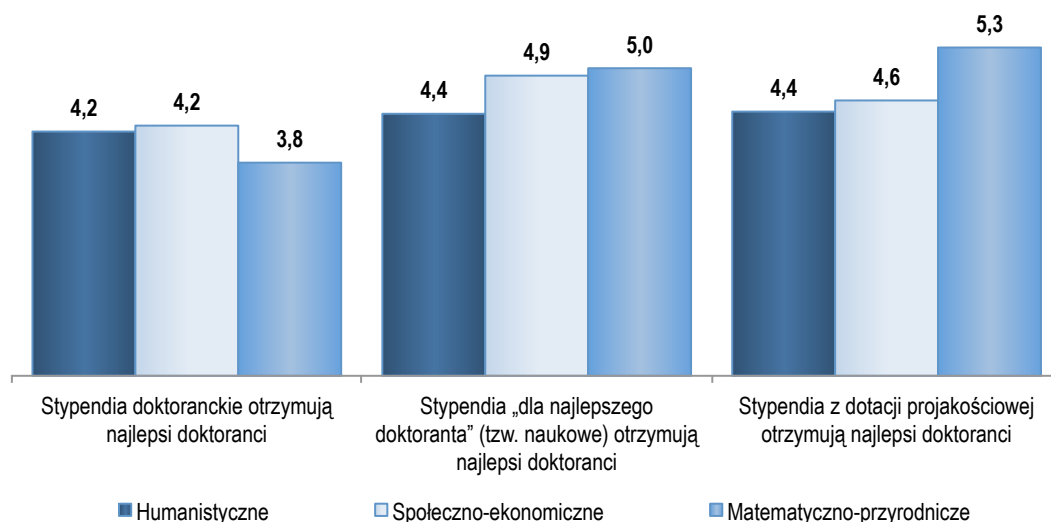
*- średnia dla siedmiopunktowej skali, na której 1 oznaczało zdecydowanie się nie zgadzam, a 7 oznaczało zdecydowanie się zgadzam

Średnia ocena dotycząca przyznawania stypendiów doktoranckich zwiększyła się z 3,3 do 4,1 na siedmiopunktowej skali. Jeszcze wyższy okazał się wzrost oceny dotyczącej przyznawania stypendiów „dla najlepszych doktorantów” (tzw. naukowych) – w ciągu trzech lat średnia ocena wzrosła z 3,7 do 4,7. Porównanie dla stypendiów z dotacji projakościowej nie było możliwe, gdyż w 2011 roku nie przyznawano jeszcze tego typu stypendiów.

Zgodnie z intuicją, osoby, które otrzymały dany typ stypendium, są bardziej skłonne do zgadzania się ze stwierdzeniem, że stypendia tego rodzaju trafia do najlepszych doktorantów. Jednak w przypadkach obu omówionych wyżej typów stypendiów oceny wyraźnie wzrosły zarówno wśród tych, którzy otrzymali dany typ stypendium, jak i tych, którym nie zostało ono przyznane (zob. aneks, tabela 3.7.1.).

Doktoranci studiujący na kierunkach należących do poszczególnych obszarów kształcenia różnią się nieco ocenami przydzielania poszczególnych rodzajów stypendiów, co jest przedstawione na poniższym wykresie.

Rysunek 3.7.2. Uśredniona opinia* na temat tego, czy poszczególne rodzaje stypendiów są otrzymywane przez najlepszych doktorantów według obszaru kształcenia

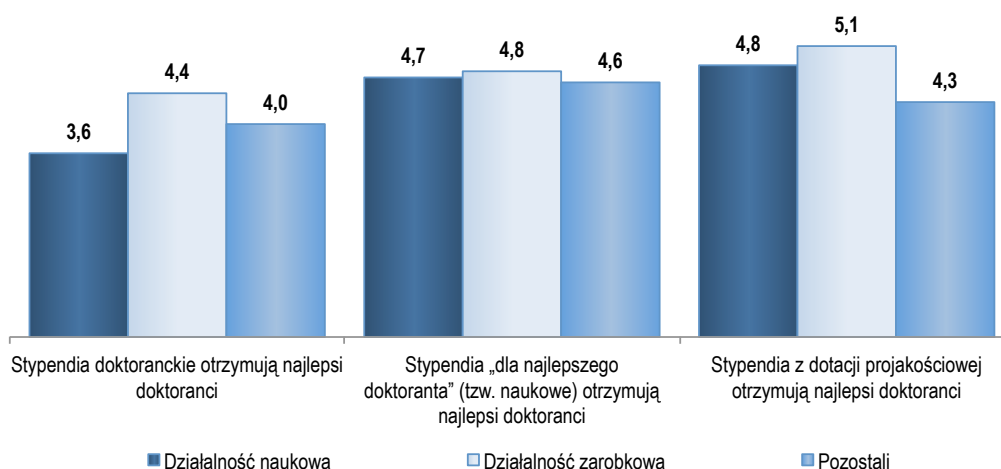

*- średnia dla siedmiopunktowej skali, na której 1 oznaczało *zdecydowanie się nie zgadzam*, a 7 oznaczało *zdecydowanie się zgadzam*

We wszystkich obszarach kształcenia badani mieli największe wątpliwości wobec tego, czy stypendium doktoranckie trafia do najlepszych doktorantów. Doktoranci studiów humanistycznych byli mniej pewni właściwego sposobu przydziału stypendiów „dla najlepszego doktoranta” (tzw. naukowych) niż pozostali doktoranci. Doktoranci kierunków matematyczno-przyrodniczych wyrażali większe wątpliwości wobec stypendiów doktoranckich, ale zauważalnie mniejsze względem stypendiów z dotacji projakościowej niż pozostali doktoranci.

Poniższy wykres przedstawia analogiczne oceny w podziale według typu aktywności.

Rysunek 3.7.3. Uśredniona opinia* na temat tego, czy poszczególne rodzaje stypendiów są otrzymywane przez najlepszych doktorantów według typu aktywności

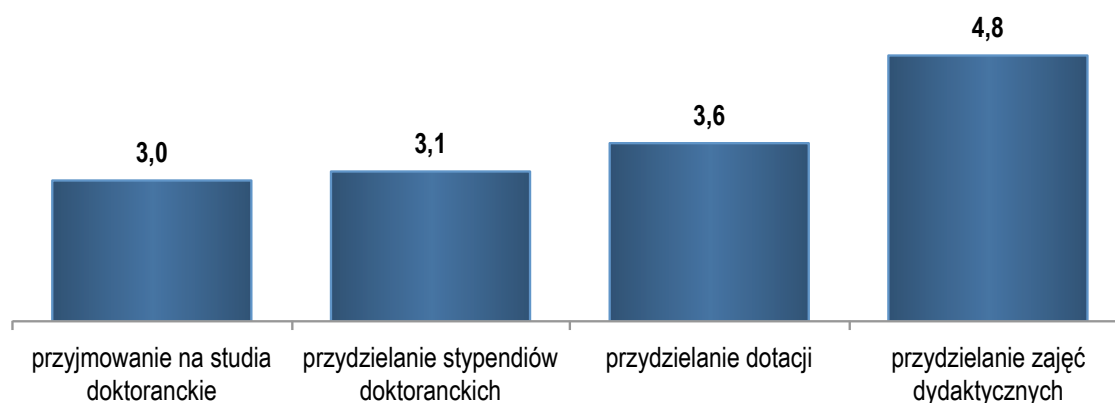
*- średnia dla siedmiopunktowej skali, na której 1 oznaczało *zdecydowanie się nie zgadzam*, a 7 oznaczało *zdecydowanie się zgadzam*

Najmniejsze wątpliwości względem trafności przyznawania stypendiów wykazywali doktoranci zajmujący się działalnością zarobkową. Doktoranci działający naukowo byli mniej pewni właściwego sposobu przydzielania stypendiów doktoranckich, zaś doktoranci o pozostałych typach aktywności niżej od pozostałych oceniali przydział stypendiów z dotacji projakościowej.

3.8. Reguły a znajomości

W jednostkach dydaktycznych podejmowane są rozmaite decyzje, których wyniki mają zasadnicze znaczenie dla doktorantów: o przyjmowaniu na studia doktoranckie, przydzielaniu stypendiów i dotacji oraz przydzielaniu zajęć dydaktycznych. Decyzje te mogą być podejmowane na podstawie mniej lub bardziej sformalizowanych zasad. Wprowadzenie szczegółowych regulacji nie zawsze jest możliwe, a bywa niekiedy niepożądane. Wysoki stopień formalizacji reguł może prowadzić do ich nadmiernej „sztywności”, przez co niestandardowe przypadki mogą nie być właściwie potraktowane. Z drugiej strony nadmierna elastyczność reguł stwarza decydującym możliwość podejmowania swobodnych decyzji według własnego uznania, co zwiększa znaczenie znajomości i układów. Badani zostali poproszeni o ocenę, co ma większy wpływ na decyzje podejmowane w ich jednostkach dydaktycznych. Wyniki są przedstawione na poniższym wykresie.

Rysunek 3.8.1. Ocena* znaczenia znajomości i układów dla poszczególnych decyzji podejmowanych przez jednostkę dydaktyczną

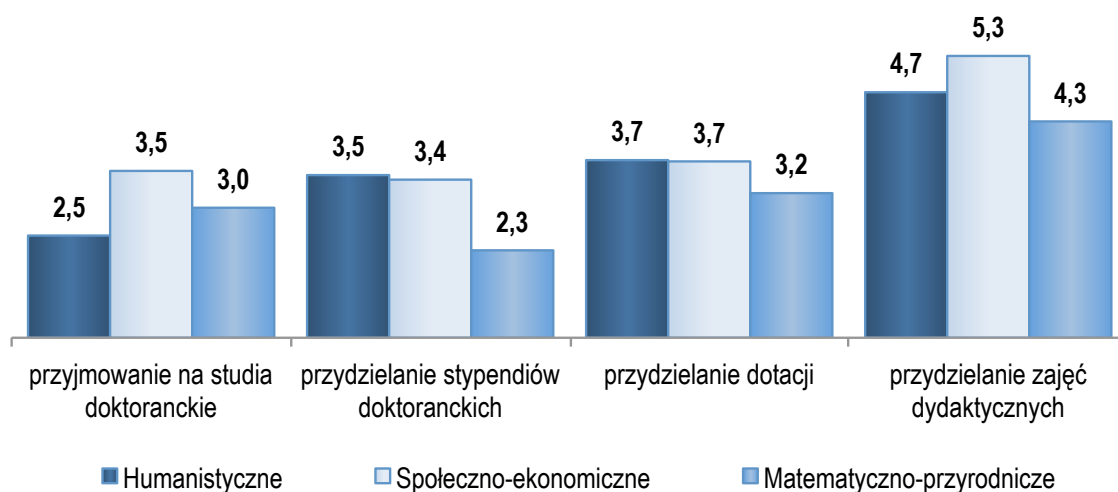

*- średnia dla siedmiopunktowej skali, na której 1 oznaczało *jasne reguły*, a 7 oznaczało *znajomości i układy*

W odczuciu badanych jasne reguły mają większy niż znajomości i układy wpływ na przyjmowanie na studia doktoranckie i przydzielanie stypendiów doktoranckich (wszystkich typów). Przewaga ta jest według badanych nieco mniejsza przy przydzielaniu dotacji. Znajomości i układy mają natomiast większy wpływ na przydzielanie zajęć dydaktycznych.

Poniższy wykres przedstawia analogiczne oceny dla poszczególnych obszarów kształcenia.

Rysunek 3.8.2. Ocena* znaczenia znajomości i układów dla poszczególnych decyzji podejmowanych przez jednostkę dydaktyczną według obszarów kształcenia

* - średnia dla siedmiopunktowej skali, na której 1 oznaczało *jasne reguły*, a 7 oznaczało *znajomości i układy*

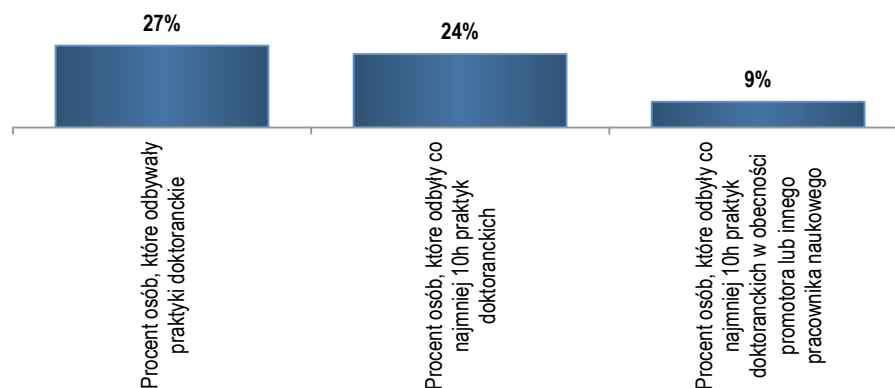
Doktoranci studiów humanistycznych uznawali wpływ jasnych reguł przy rekrutacji na studia doktoranckie za większy niż pozostali badani. Doktoranci kierunków społeczno-ekonomicznych wskazywali na większe znaczenie znajomości i układów na etapie przyjmowania na studia doktoranckie oraz na przydzielanie zajęć dydaktycznych niż doktoranci innych kierunków. Doktoranci kierunków matematyczno-przyrodniczych przypisywali większe znaczenie jasnym regułom niż pozostali doktoranci w odniesieniu do przydzielania stypendiów, dotacji i zajęć dydaktycznych. Różnica ta jest szczególnie widoczna w przypadku stypendiów.

Doktoranci zajmujący się działalnością naukową mocniej niż pozostali badani wskazywali na znaczenie reguł, zaś doktoranci zajmujący się działalnością zarobkową mieli tendencję do uznawania wpływu układów i znajomości za większy niż inni badani. Szczegółowe wyniki znajdują się w części aneksowej (zob. aneks, tabela 3.8.1.).

3.9. Praktyki doktoranckie

Zgodnie z Regulaminem Studiów Doktoranckich na Uniwersytecie Warszawskim z dnia 18 kwietnia 2012 r. doktoranci, którzy nie są zatrudnieni w charakterze nauczyciela akademickiego, są zobowiązani do odbycia praktyk w wymiarze nie mniejszym niż 10 godzin rocznie. Praktyki te odbywają się pod opieką i w obecności promotora albo opiekuna naukowego lub doświadczonego nauczyciela akademickiego. Obowiązek odbywania praktyk wydaje się jednak lekceważony. Ilustrują to wyniki przedstawione na poniższym wykresie.

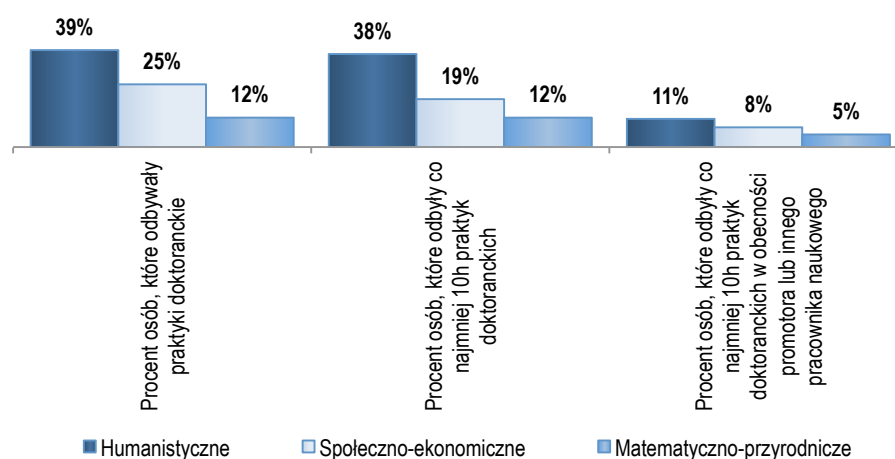
Rysunek 3.9.1. Procent osób, które deklarowały odbycie praktyk doktoranckich

Jedynie 27% badanych deklarowało sam fakt odbycia jakichkolwiek praktyk doktoranckich. Nie wiele mniej osób (24%) odbyło praktyki w wymiarze przewidzianym regulaminem. Jednak praktyki te powinny odbywać się w obecności promotora, opiekuna naukowego lub doświadczonego pracownika naukowego. **Jedynie 9% badanych odbyło co najmniej 10 godzin praktyk doktoranckich w obecności promotora lub innego pracownika naukowego.**

Poniższy wykres pokazuje analogiczne procenty w poszczególnych obszarach kształcenia.

Rysunek 3.9.2. Procent osób, które deklarowały odbycie praktyk doktoranckich według obszaru kształcenia

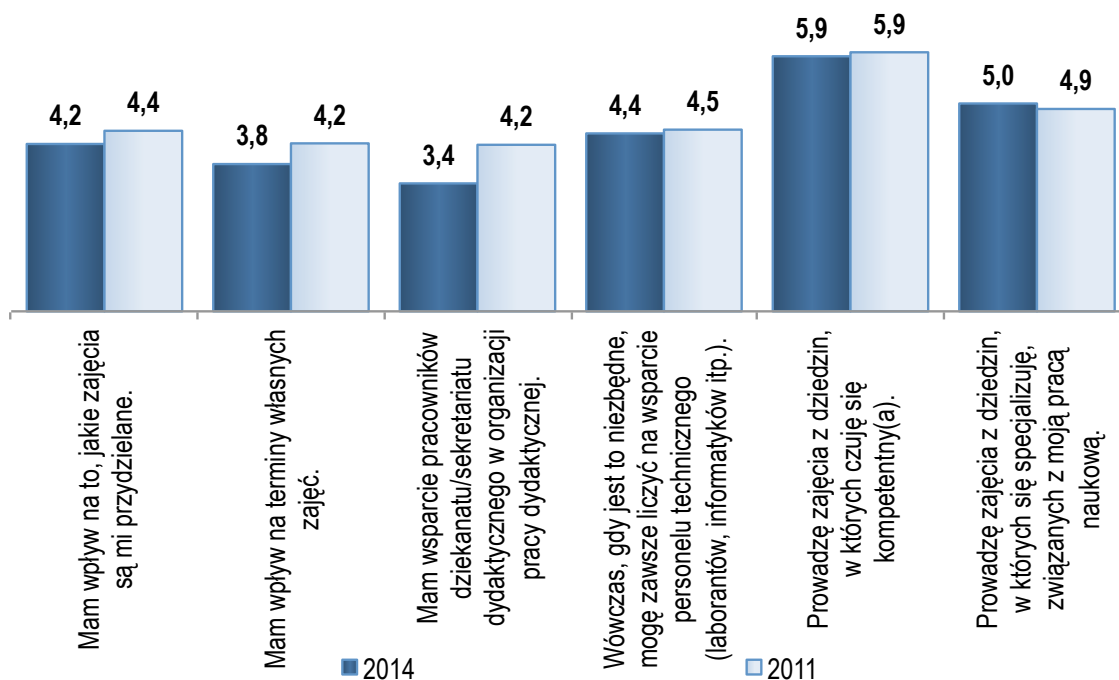

Największy odsetek osób, które odbyły praktyki doktoranckie, wystąpił na kierunkach humanistycznych, a najmniejszy – na kierunkach matematyczno-przyrodniczych. Dotyczy to zarówno samego faktu odbywania praktyk, odbywania praktyk w odpowiednim wymiarze godzin, jak też odbywania praktyk w odpowiednim wymiarze godzin pod nadzorem promotora lub innego pracownika naukowego.

3.10. Prowadzenie zajęć dydaktycznych

W porównaniu z badaniem sprzed 3 lat, doktoranci podobnie oceniali większość aspektów wsparcia jednostki w zakresie prowadzonych zajęć dydaktycznych. Ilustruje to poniższy wykres.

Rysunek 3.10.1. Ocena* poszczególnych aspektów współpracy ze swoją jednostką w prowadzeniu zajęć dydaktycznych w latach 2011 i 2014

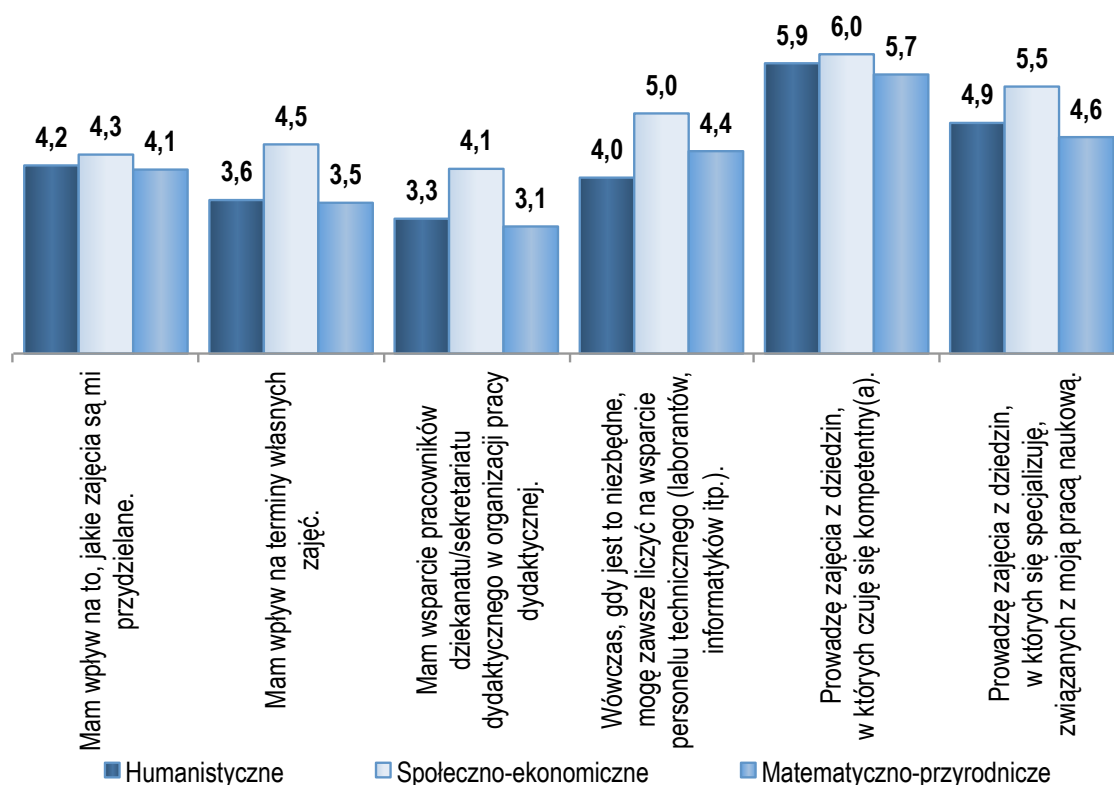

*- średnia dla siedmiopunktowej skali, na której 1 oznaczało zdecydowanie się nie zgadzam, a 7 oznaczało zdecydowanie się zgadzam

Jedynymi istotnymi zmianami jest spadek poczucia wsparcia ze strony pracowników dziekanatów i sekretariatów w organizacji pracy dydaktycznej (z 4,2 w 2011 r. do 3,4 w 2014 r.) oraz nieznaczny spadek poczucia wpływu na terminy własnych zajęć (z 4,2 w 2011 r. do 3,8 w 2014 r.).

Poniższy wykres przedstawia oceny badanych aspektów w poszczególnych obszarach kształcenia.

Rysunek 3.10.2. Ocena* poszczególnych aspektów współpracy ze swoją jednostką w prowadzeniu zajęć dydaktycznych według obszaru kształcenia

*- średnia dla siedmiopunktowej skali, na której 1 oznaczało zdecydowanie się nie zgadzam, a 7 oznaczało zdecydowanie się zgadzam

Wszystkie badane aspekty współpracy z jednostką przy prowadzeniu zajęć dydaktycznych zostały najwyżej ocenione na kierunkach społeczno-ekonomicznych. Jest to szczególnie widoczne w odniesieniu do wpływu na terminy własnych zajęć oraz wsparcia ze strony pracowników dziekanatów i sekretariatów. Doktoranci kierunków humanistycznych i matematyczno-przyrodniczych bardzo podobnie oceniali badane aspekty. Badani ze wszystkich obszarów kształcenia wyraźnie wskazywali na to, że prowadzą zajęcia z dziedzin, w których czują się kompetentni.

4. Aktywność naukowa

Podstawowym przejawem aktywności naukowej doktoranta jest przygotowanie rozprawy doktorskiej, jednak zarówno regulamin studiów, jak ustawa o stopniach naukowych skłaniają doktorantów do bogatszej i bardziej zróżnicowanej działalności, jak np. udział w konferencjach, publikowanie artykułów itp.

W przeprowadzonych badaniach jakościowych doktoranci wskazywali, że organizacja życia uczelni – poza jednostkami zajmującymi się naukami przyrodniczymi (gdzie badania polegają na pracy w laboratorium) i częściowo ścisłymi – nie sprzyja aktywności naukowej, czy akademickiej *sensu stricto*, gdy ludzie spotykają się, dyskutują nad jakimiś problemami i inspirują się wzajemnie.

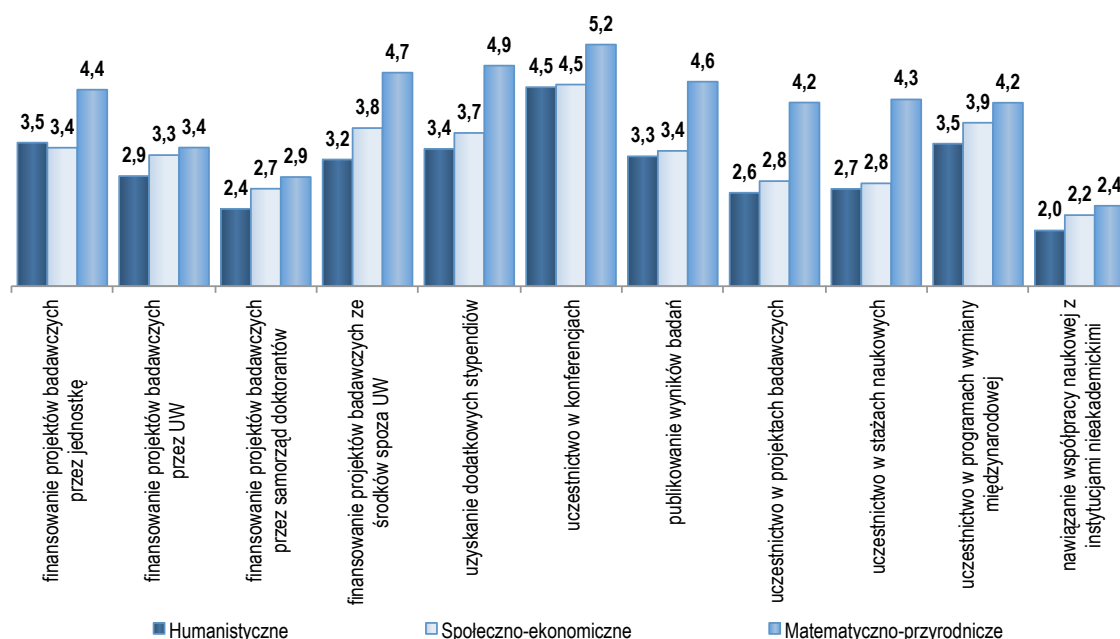
Uniwersytet jest bardziej jednostką dydaktyczną niż naukową – pracownicy przychodzą wtedy, gdy mają prowadzić zajęcia lub konsultacje dla studentów, potem szybko wychodzą. Poza godzinami zajęć nie ma ich na uczelni. W wielu jednostkach praca naukowa na miejscu jest po prostu niemożliwa: brakuje stanowisk pracy urządzonych tak, by można było trzymać tam potrzebną literaturę i by można było się skupić na pracy. Te braki infrastruktury w jeszcze większym stopniu dotyczą doktorantów.

Problemem jest oczywiście nie tylko infrastruktura, lecz także niskie zarobki na Uniwersytecie, które powodują, że pracownicy naukowci szukają dodatkowego zatrudnienia i sami ograniczają przez to swoją aktywność naukową.

4.1. Stopień poinformowania i źródła informacji

W rozwijaniu kariery naukowej niezwykle ważny jest dostęp do informacji o możliwościach ubiegania się o finansowanie projektów, uzyskiwania stypendiów, udziału w konferencjach, publikowania wyników badań, uczestnictwa w projektach badawczych, stażach naukowych, programach wymiany międzynarodowej czy nawiązywania współpracy z instytucjami nieakademickimi (np. przedsiębiorstwami, organizacjami *non-profit*). Doktoranci kierunków należących do różnych obszarów kształcenia znacznie różnią się poczuciem poinformowania w sprawie wymienionych wyżej możliwości. Przedstawia to poniższy wykres.

Rysunek 4.1.1. Ocena* bycia dostatecznie dobrze poinformowanym o określonych możliwościach rozwoju naukowego według obszaru kształcenia

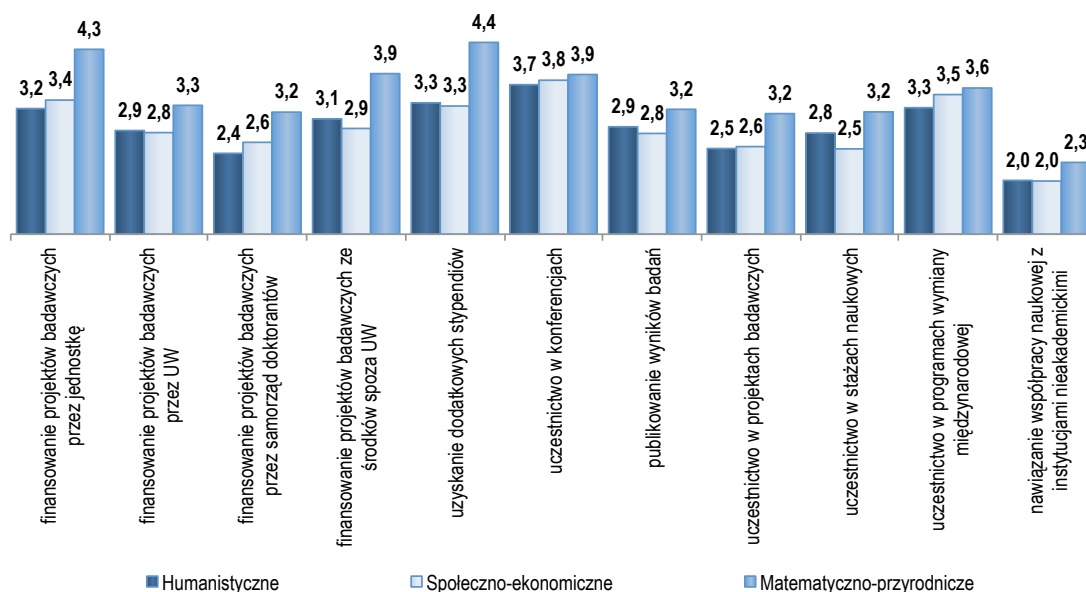
* - średnia dla siedmiopunktowej skali, na której 1 oznaczało zdecydowanie nie, a 7 oznaczało zdecydowanie tak

Doktoranci kierunków matematyczno-przyrodniczych czuli się lepiej poinformowani o wszystkich badanych możliwościach rozwoju naukowego niż pozostali doktoranci. Jest to szczególnie wyraźne w przypadku informacji o możliwości ubiegania się o finansowanie projektów badawczych ze środków spoza UW, uzyskania dodatkowych stypendiów, publikowania wyników prac badawczych oraz uczestnictwa w stażach naukowych. Doktoranci ze wszystkich obszarów kształcenia czuli się najlepiej poinformowani o możliwościach uczestnictwa w konferencjach oraz najgorzej poinformowani o możliwościach współpracy z ośrodkami nieakademickimi. Spośród wszystkich źródeł finansowania projektów badawczych, doktoranci ze wszystkich obszarów kształcenia mieli najmniej informacji o finansowaniu projektów przez samorząd doktorantów.

O wszystkich wymienionych możliwościach rozwoju naukowego najlepiej poinformowani czuli się doktoranci zajmujący się działalnością naukową. Szczegółowe wyniki w podziale według typu aktywności znajdują się w części aneksowej (zob. aneks, tabela 4.1.1.).

Badani deklarowali także, w jakim stopniu posiadane informacje o poszczególnych możliwościach rozwoju naukowego uzyskali za pośrednictwem UW. Wyniki dla poszczególnych obszarów kształcenia są przedstawione na poniższym wykresie.

Rysunek 4.1.2. Ocena* stopnia, w jakim posiadane informacje o określonych możliwościach rozwoju naukowego zostały uzyskane za pośrednictwem UW według obszaru kształcenia

*- średnia dla siedmiopunktowej skali, na której 1 oznaczało w *bardzo małym* stopniu, a 7 oznaczało w *bardzo dużym* stopniu

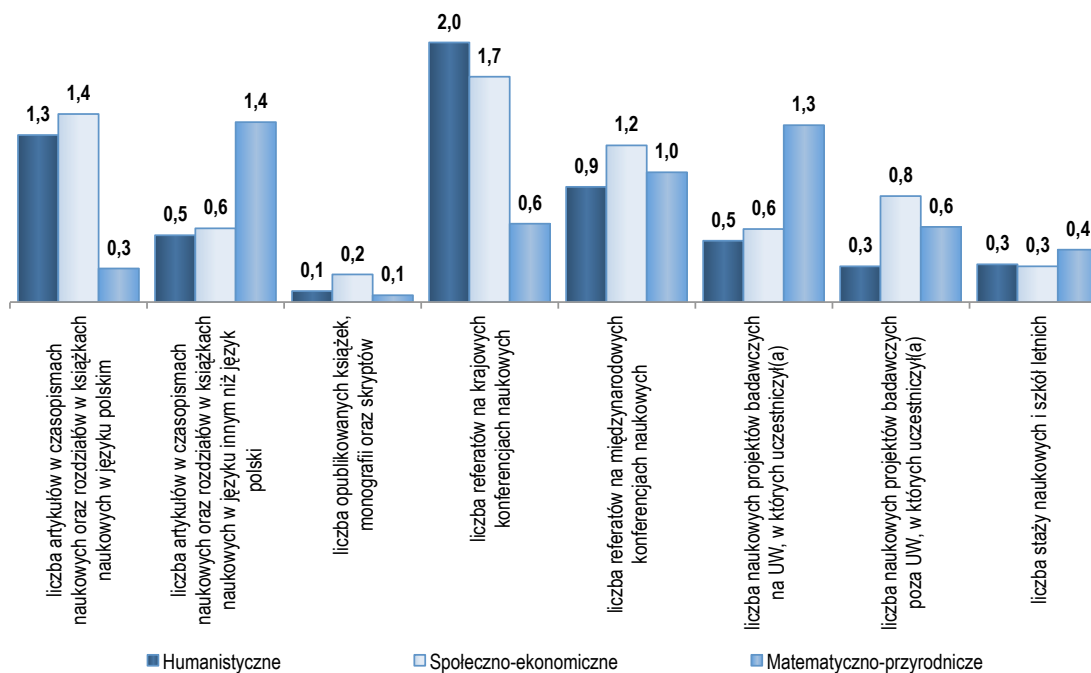
Doktoranci studiów matematyczno-przyrodniczych wyżej niż pozostali badani oceniali rolę UW jako źródła informacji o każdej możliwości rozwoju naukowego objętej badaniem. Jest to najsilniej widoczne w przypadku informacji o możliwości uzyskania dodatkowych stypendiów.

Dały się także zauważyć pewne prawidłowości w ocenie UW jako źródła informacji przez doktorantów przejawiających określone typy aktywności. Najwyżej znaczenie UW oceniali doktoranci działający naukowo, zaś najniżej – działający zarobkowo (por. aneks, tabela 4.1.2.)

4.2. Działalność naukowa

Doktoranci podejmują różnego typu działalność naukową: publikują (w języku polskim bądź innym) artykuły naukowe, rozdziały w książkach naukowych lub całe monografie, wygłaszają referaty na krajowych i międzynarodowych konferencjach naukowych, uczestniczą w projektach naukowych oraz stażach naukowych i szkołach letnich. Różnorodność możliwości wymaga od doktorantów namysłu nad tym, którym typom aktywności naukowej warto poświęcić czas i wysiłek. Strategie doktorantów różnych obszarów kształcenia są wyraźnie odmienne, co pokazuje poniższy wykres.

Rysunek 4.2.1. Średnia liczba określonych rezultatów aktywności naukowej według obszarów kształcenia

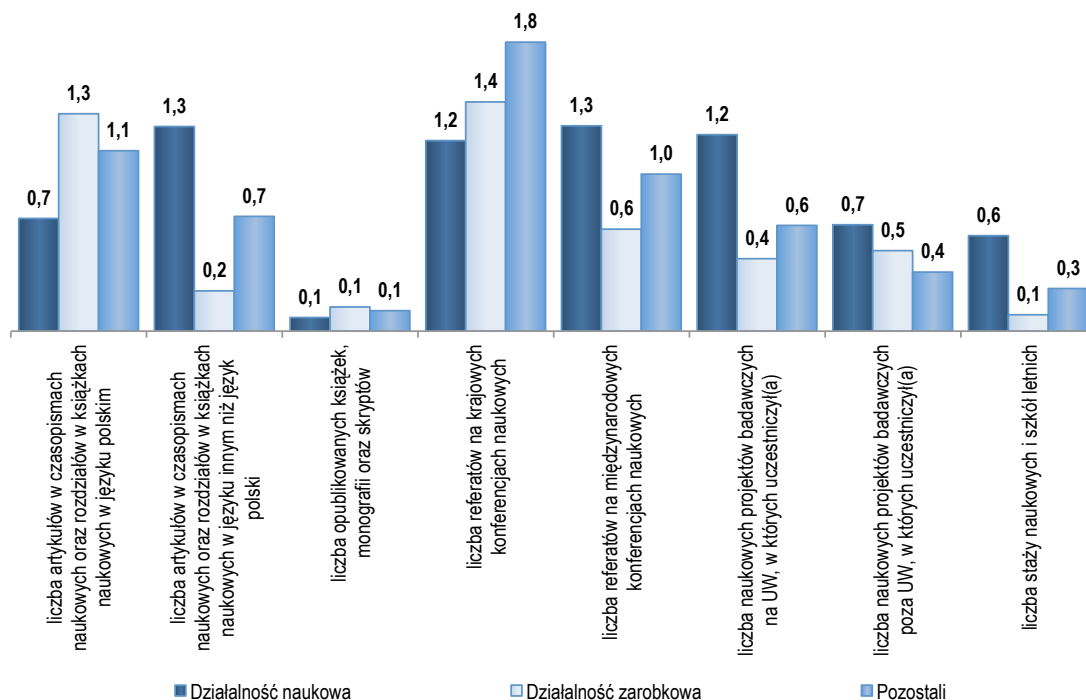

Działalność naukowa doktorantów kierunków humanistycznych i społeczno-ekonomicznych przejawia się przede wszystkim publikowaniem artykułów w języku polskim i wygłaszaniu referatów na krajowych konferencjach naukowych. Doktoranci z kierunków matematyczno-przyrodniczych publikują głównie w językach innych niż polski i często uczestniczą w projektach badawczych, w szczególności na UW. Duże znaczenie projektów badawczych przejawia się także w tym, że aż 45% rozpraw doktorskich pisanych przez doktorantów kierunków matematyczno-przyrodniczych jest elementem zespołowego projektu badawczego. Na kierunkach społeczno-ekonomicznych odsetek ten wynosi jedynie 9%, zaś na kierunkach humanistycznych – zaledwie 5% (zob. aneks, tabela 4.2.1.). Wiąże się to z tym, że doktoranci kierunków humanistycznych najrzadziej biorą udział w projektach badawczych, zwłaszcza poza UW. Wynika to przede wszystkim ze specyfiki uprawianej przez nich dziedziny, w której trudniej jest uzyskać finansowanie w ramach projektu badawczego.

U nas chyba nikt nie decyduje się na studia doktoranckie, jeśli nie ma stypendium. Nie wyobrażam sobie pracy nad doktoratem i poszukiwania jeszcze jakichś chadtur po mieście [doktorant obszar nauk matematyczno-przyrodniczych]

Odmienne strategie stosują także doktoranci przejawiający odmienne typy aktywności. Ilustruje to poniższy wykres.

Rysunek 4.2.2. Średnia liczba określonych rezultatów aktywności naukowej według typu aktywności

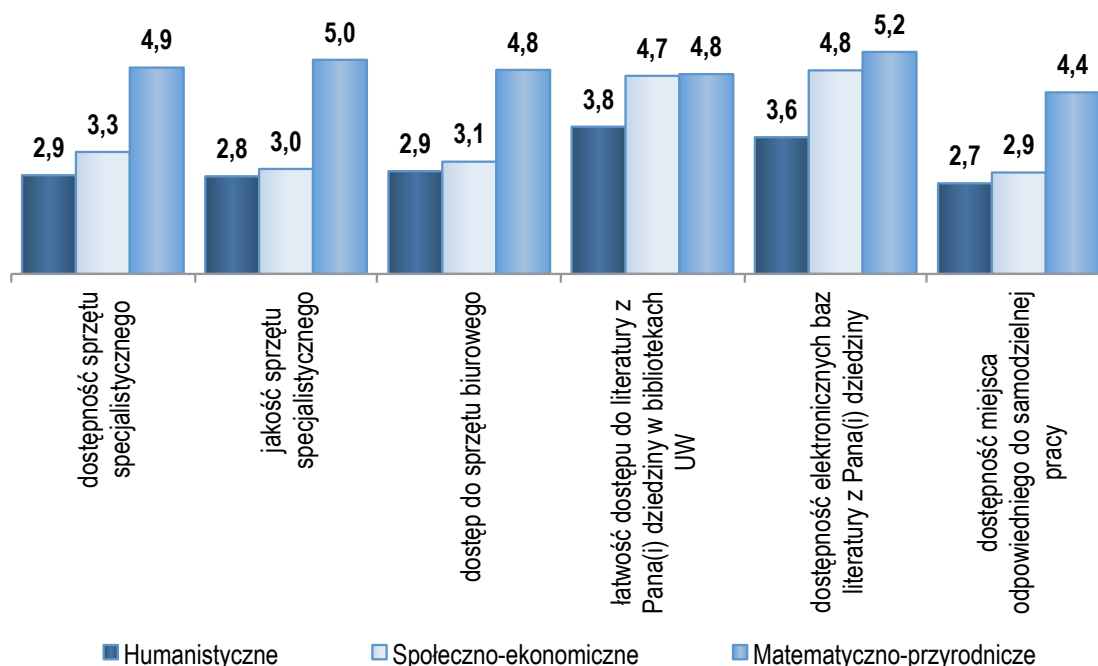
Doktoranci zajmujący się działalnością naukową nie ograniczają się do działalności w kraju: dwukrotnie częściej publikują artykuły w językach innych niż polski niż po polsku i nieco częściej uczestniczą w konferencjach międzynarodowych niż krajowych. Częściej niż pozostali doktoranci uczestniczą w projektach badawczych, stażach naukowych i szkołach letnich. Doktoranci prowadzący działalność zarobkową publikują więcej po polsku i znacznie mniej w innych językach od pozostałych doktorantów. Wyraźnie rzadziej uczestniczą w międzynarodowych konferencjach naukowych, a także w szkołach letnich i stażach naukowych.

Badania jakościowe wykazały, że niektórzy doktoranci szukają raczej konferencji, na których nie ma selekcji prezentowanych prac i łatwo jest „coś” pokazać. Wystąpienia takie nie wnoszą nic ani do rozwoju naukowego doktoranta ani też do rozwoju dziedziny, którą się zajmuje. Niestety – jak wynika z relacji naszych respondentów – jest coraz większa podaż tego rodzaju „konferencji”, która jest odpowiedzią na formalne wymaganie, by mieć na koncie wystąpienia konferencyjne, gdy chce się otworzyć przewód doktorski.

4.3. Elementy infrastruktury przydatne w prowadzeniu pracy naukowej

Przy prowadzeniu pracy naukowej konieczny bywa specjalistyczny sprzęt (np. laboratoryjny) lub oprogramowanie komputerowe. Dotyczy to nie tylko kierunków matematyczno-przyrodniczych. Także w naukach społeczno-ekonomicznych i humanistycznych potrzebne bywa np. oprogramowanie asystujące w analizie treści czy programowanie typu CAT (*Computer Aided Translation*). Niezbędny jest także dostęp do literatury z uprawianej dziedziny. Nie należy także zapominać o tak prozaicznych rzeczach jak sprzęt biurowy (komputer, drukarka, skaner, ksero, itd.) i miejsce do pracy. Doktoranci z różnych obszarów kształcenia różnią się znacznie oceną dostępności i jakości wymienionych wyżej elementów. Wyniki przedstawione są na poniższym wykresie.

Rysunek 4.3.1. Ocena* elementów infrastruktury przydatnej w prowadzeniu pracy naukowej według obszarów kształcenia

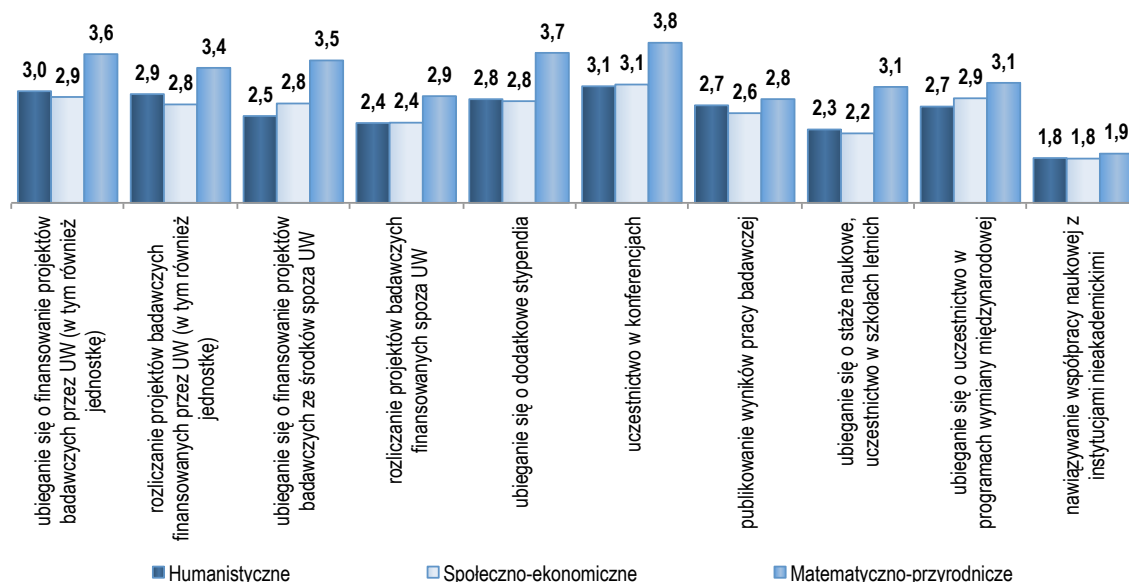
*- średnia dla siedmiopunktowej skali, na której 1 oznaczało zdecydowanie źle, a 7 oznaczało zdecydowanie dobrze

Wszystkie uwzględnione w badaniu elementy infrastruktury przydatne w prowadzeniu pracy naukowej zostały najwyżej ocenione przez doktorantów kierunków matematyczno-przyrodniczych, a najniżej przez doktorantów kierunków humanistycznych. Różnice między tymi ocenami są bardzo duże. Doktoranci kierunków społeczno-ekonomicznych oceniali dostęp do literatury (zarówno w bibliotekach UW jak przez bazy elektroniczne) niemal równie wysoko, jak na kierunkach matematyczno-przyrodniczych, zaś pozostałe elementy infrastruktury – niemal równie nisko, jak na kierunkach humanistycznych. Doktoranci wszystkich obszarów kształcenia najniżej oceniali dostępność miejsca odpowiedniego do samodzielnej pracy.

4.4. Wsparcie organizacyjne

Doktoranci mogą oczekiwać wsparcia organizacyjnego ze strony swojej jednostki dydaktycznej przy rozmaitych działaniach, w szczególności w ubieganiu się o finansowanie projektów naukowych i ich rozliczaniu, ubieganiu się o dodatkowe stypendia, uczestnictwie w konferencjach, publikowaniu wyników badań, ubieganiu się o staże naukowe, uczestnictwo w szkołach letnich i programach wymiany międzynarodowej, a także w nawiązywaniu współpracy naukowej z instytucjami nieakademickimi. Ocena tego wsparcia w poszczególnych obszarach kształcenia jest przedstawiona na poniższym wykresie.

Rysunek 4.4.1. Ocena* wsparcia organizacyjnego ze strony jednostki dydaktycznej w poszczególnych sytuacjach według obszarów kształcenia

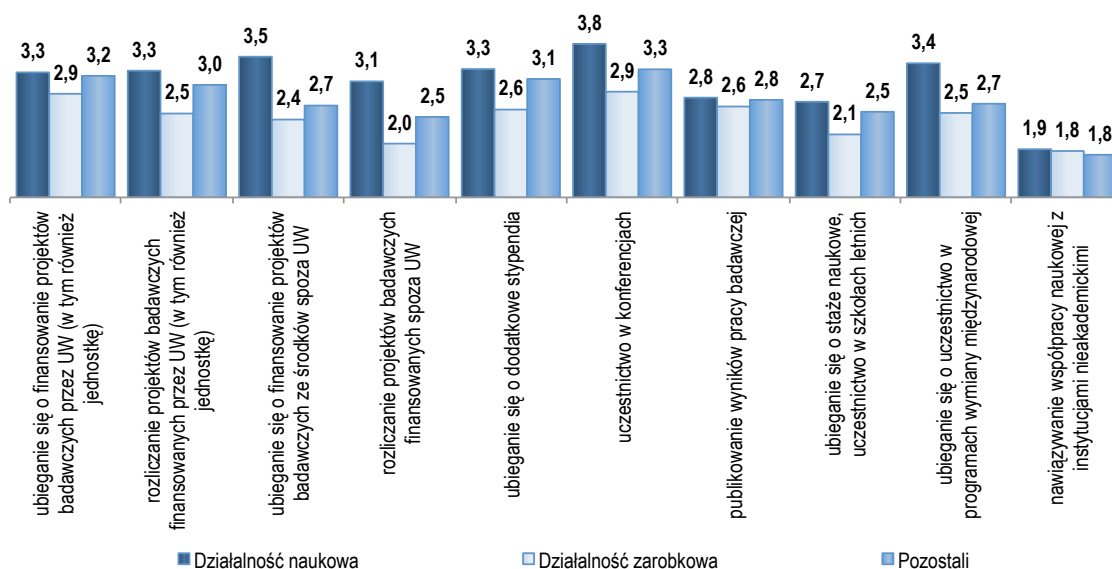

* - średnia dla siedmiopunktowej skali, na której 1 oznaczało *zdecydowanie źle*, a 7 oznaczało *zdecydowanie dobrze*

Wsparcie organizacyjne ze strony jednostek dydaktycznych we wszystkich dziedzinach objętych badaniem zostało ocenione negatywnie. Wsparcie w każdej z uwzględnionych sytuacji zostało ocenione najwyżej przez doktorantów kierunków matematyczno-przyrodniczych, ale w żadnej z nich wsparcie to nie uzyskało pozytywnej oceny. Różnice między kierunkami matematyczno-przyrodniczymi a pozostałymi były szczególnie duże w przypadku ocen wsparcia przy ubieganiu się o finansowanie projektów badawczych, ubieganiu się o dodatkowe stypendia i uczestnictwie w konferencjach. Badani ze wszystkich obszarów kształcenia bardzo nisko oceniali wsparcie ze strony jednostek dydaktycznych przy nawiązywaniu współpracy z instytucjami nieakademickimi.

Wsparcie ze strony jednostki było różnie postrzegane przez doktorantów przejawiających odmienne typy aktywności. Ilustruje to poniższy wykres.

Rysunek 4.4.2. Ocena* wsparcia organizacyjnego ze strony jednostki dydaktycznej w poszczególnych sytuacjach według typów aktywności

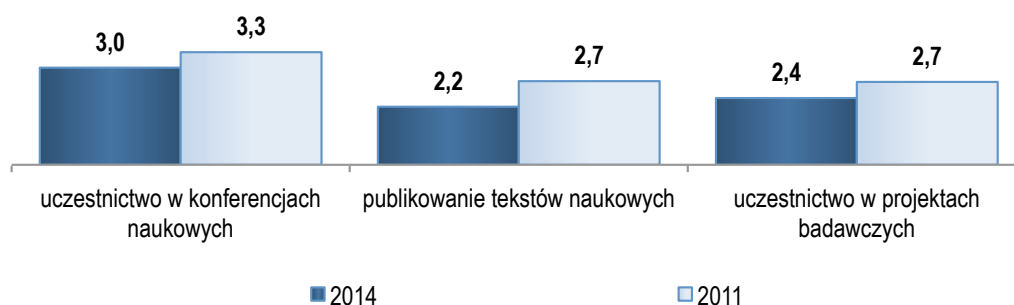
*- średnia dla siedmiopunktowej skali, na której 1 oznaczało *zdecydowanie źle*, a 7 oznaczało *zdecydowanie dobrze*

Wsparcie udzielane przez jednostki dydaktyczne było z reguły oceniane najwyżej przez doktorantów zajmujących się działalnością naukową, zaś najniżej – przez zajmujących się działalnością zarobkową.

4.5. Wsparcie finansowe

Doktoranci mogą także oczekiwać wsparcia finansowego ze strony jednostki w związku z uczestnictwem w konferencjach naukowych, publikowaniem tekstów naukowych oraz uczestnictwem w projektach badawczych. Poniższy wykres przedstawia zestawienie aktualnych opinii z wynikami poprzedniego badania.

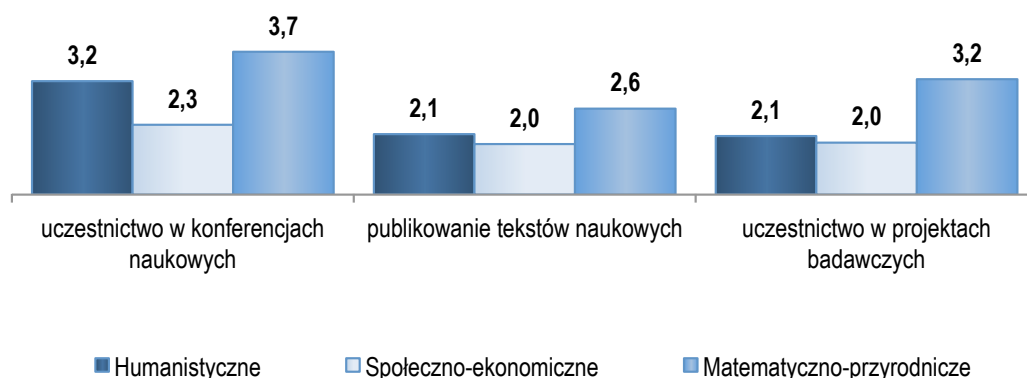
Rysunek 4.5.1. Ocena* stopnia, w jakim jednostka dydaktyczna zapewnia wsparcie finansowe w poszczególnych sytuacjach w latach 2011 i 2014

*- średnia dla siedmiopunktowej skali, na której 1 oznaczało *w bardzo małym stopniu*, a 7 oznaczało *w bardzo dużym stopniu*

Ocena wsparcia finansowego ze strony jednostek dydaktycznych w związku z uczestnictwem w konferencjach naukowych, publikowaniem tekstów naukowych oraz uczestnictwem w projektach badawczych nieznacznie spadła względem roku 2011. Spadek ten był największy w przypadku oceny wsparcia przy publikowaniu tekstów naukowych. Obszary kształcenia wyraźnie różniły się ocenami wsparcia finansowego udzielanego przez jednostki dydaktyczne. Ilustruje to poniższy wykres.

Rysunek 4.5.2. Ocena* stopnia, w jakim jednostka dydaktyczna zapewnia wsparcie finansowe w poszczególnych sytuacjach według obszarów kształcenia

* - średnia dla siedmiopunktowej skali, na której 1 oznaczało w *bardzo małym* stopniu, a 7 oznaczało w *bardzo dużym* stopniu

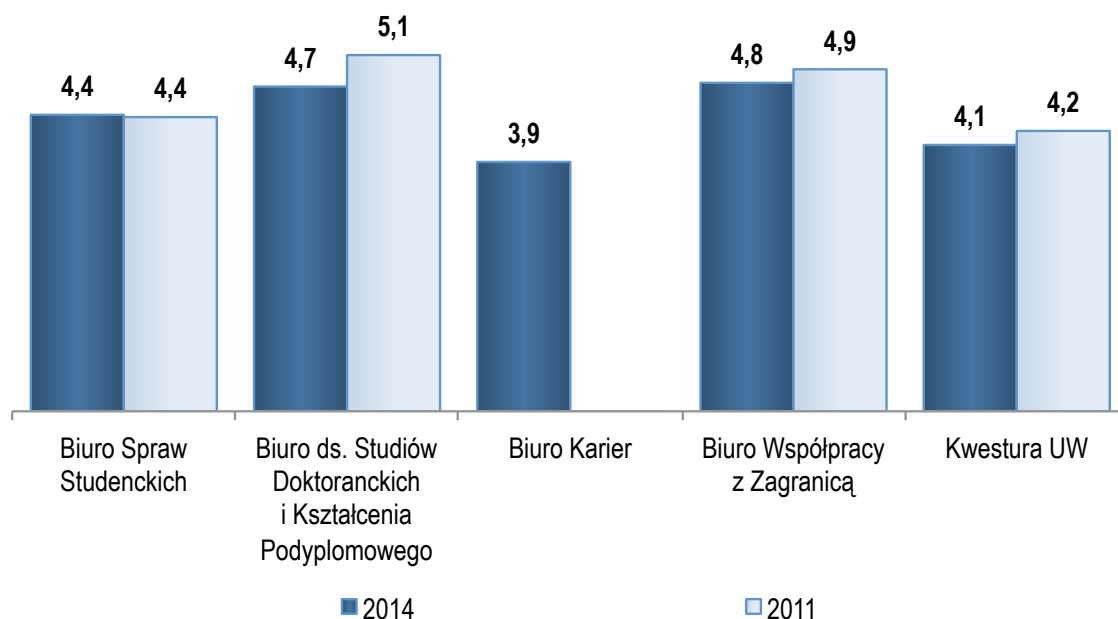
Wsparcie finansowe ze strony jednostki we wszystkich trzech sytuacjach zostało ocenione najwyżej przez doktorantów kierunków matematyczno-przyrodniczych, a najniżej przez doktorantów studiów społeczno-ekonomicznych. Największe różnice wystąpiły przy ocenie wsparcia finansowego w związku z uczestnictwem w konferencjach.

4.6. Ocena sprawności działania biur UW

Aktywność naukowa doktorantów niekiedy wymaga od nich kontaktu z określonymi biurami uniwersytetu. Sprawność działania tych instytucji miewa więc kluczowe znaczenie dla podejmowanych przez nich działań.

Ocena sprawności działania poszczególnych biur Uniwersytetu Warszawskiego nie uległa znaczącym zmianom od 2011 roku. Poniższy wykres przedstawia wyniki dla bieżącego roku w zestawieniu z poprzednim pomiarem.

Rysunek 4.6.1. Ocena* sprawności działania wybranych biur UW w latach 2011 i 2014

* - średnia dla siedmiopunktowej skali, na której 1 oznaczało *zdecydowanie źle*, a 7 oznaczało *zdecydowanie dobrze*

Ocena sprawności działania Biura Spraw Studenckich, Biura Współpracy z Zagranicą oraz Kwestury UW utrzymała się na poziomie sprzed trzech lat. Ocena sprawności Biura ds. Studiów Doktoranckich i Kształcenia Podyplomowego nieznacznie spadła. Podobne porównanie dla Biura Karier jest niemożliwe, gdyż nie zostało uwzględnione w badaniu w 2011 roku.

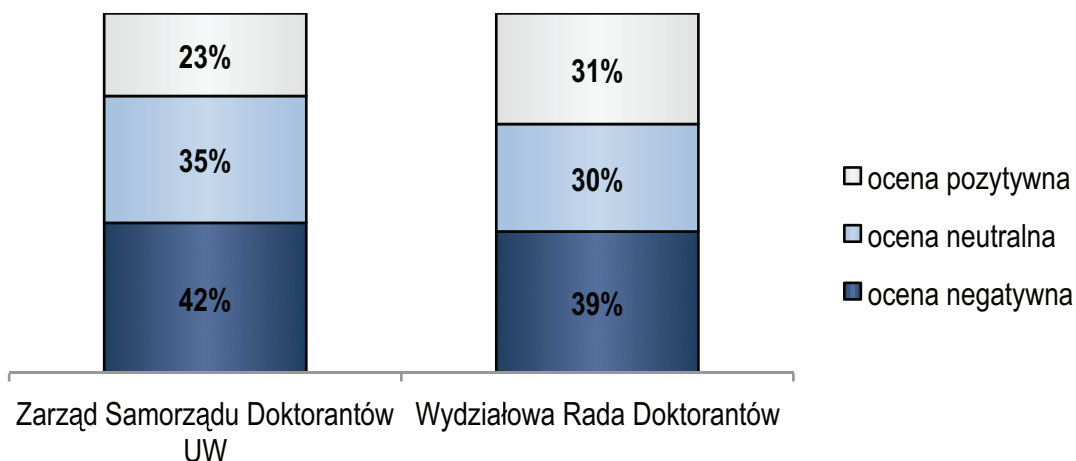
Duża część badanych nie wyrażała opinii na temat funkcjonowania poszczególnych biur UW, gdyż nie mieli kontaktu z tymi instytucjami. Ze względu na znacznie obniżoną liczebność nie zostaną przedstawione wyniki w podziale na podkategorie.

5. Rola i pozycja doktoranta

5.1 Reprezentacja interesów doktorantów

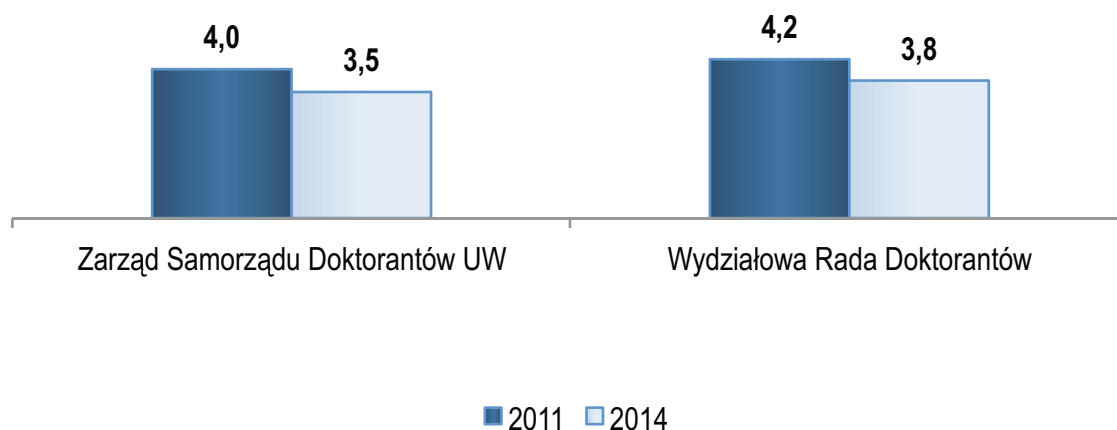
W ramach struktur Uniwersytetu Warszawskiego interesy doktorantów reprezentowane są na poziomie uczelni przez Zarząd Samorządu Doktorantów UW, a na poziomie jednostek dydaktycznych przez Wydziałowe Rady Doktorantów. **Badani proszeni byli o ocenę, w jakim stopniu ich zdaniem obie instytucje faktycznie reprezentują ich interesy. W obu wypadkach najliczniejsze są odpowiedzi negatywne** – stanowią około dwóch piątych odpowiedzi. Oceny obu instytucji są ze sobą wyraźnie powiązane (współczynnik korelacji liniowej Pearsona wynosi 0,71).

Rysunek 5.1 Rozkłady odpowiedzi w procentach na pytanie o ocenę stopnia w jakim Zarząd Samorządu Doktorantów oraz Wydziałowe Rady Doktorantów reprezentują interesy doktorantów

W porównaniu do poprzedniej edycji badania oceny działania obu instytucji uległy pogorszeniu. Średnia ocen w wypadku Zarządu Samorządu Doktorantów UW spadła o 0,5 a w przypadku Wydziałowych Rad Doktorantów o 0,4.

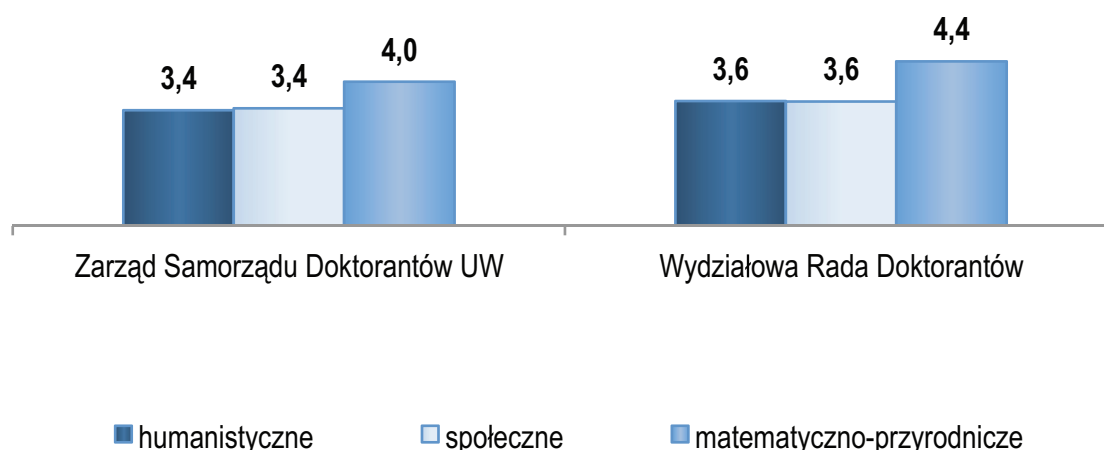
Rysunek 5.2 Oceny* stopnia w jakim Zarząd Samorząd Doktorantów oraz Wydziałowe Rady Doktorantów reprezentują interesy doktorantów w dwóch edycjach badania

* - średnia dla siedmiopunktowej skali: na której 1 oznaczało „w bardzo małym stopniu”, a 7 oznaczało „w bardzo dużym stopniu”

Opinie na temat działalności Wydziałowych Rad Doktorantów są wyraźnie zróżnicowane ze względu na obszar studiów. **Doktoranci z kierunków matematyczno-przyrodniczych w większym stopniu od pozostałych badanych zgadzają się z twierdzeniem, iż Wydziałowe Rady Doktorantów reprezentują ich interesy.** W przypadku Zarządu Samorządu Doktorantów UW różnice pomiędzy ocenami przedstawicieli różnych dyscyplin są mniej wyraźne.

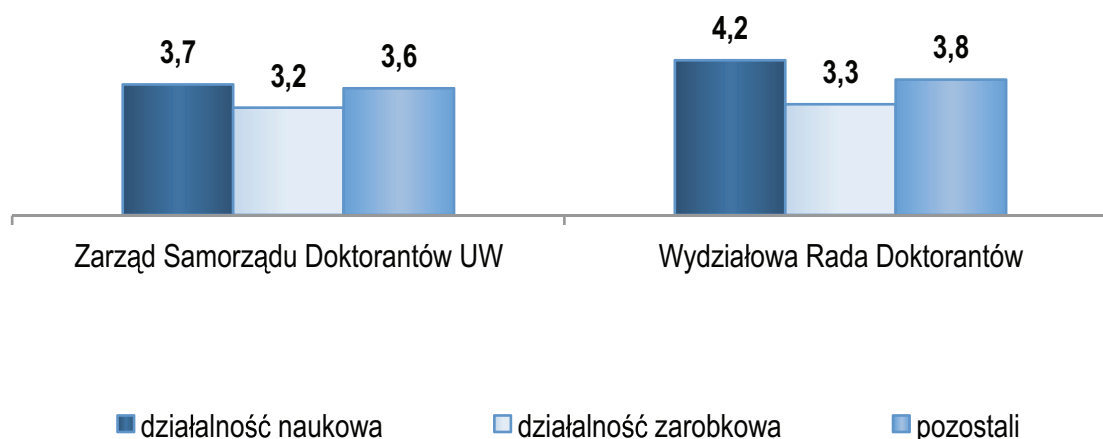
Rysunek 5.3 Oceny* stopnia w jakim Zarząd Samorząd Doktorantów oraz Wydziałowe Rady Doktorantów reprezentują interesy doktorantów wg obszaru studiów

* - średnia dla siedmiopunktowej skali: na której 1 oznaczało „w bardzo małym stopniu”, a 7 oznaczało „w bardzo dużym stopniu”

Obserwować można także zależność ocen Wydziałowych Rad Doktorantów od obszaru zaangażowania doktorantów. Osoby, które poświęcają swój czas głównie pracy naukowej najwyżej oceniały stopień w jakim Rady reprezentują interesy doktorantów. Najbardziej krytycznie nastawione były osoby, które zajmują się przede wszystkim pracą zarobkową. Nie są widoczne natomiast różnice ocen ze względu na stopień aktywności naukowej badanych.

Rysunek 5.4 Ocenę* stopnia w jakim Zarząd Samorządu Doktorantów oraz Wydziałowe Rady Doktorantów reprezentują interesy doktorantów wg obszaru zaangażowania

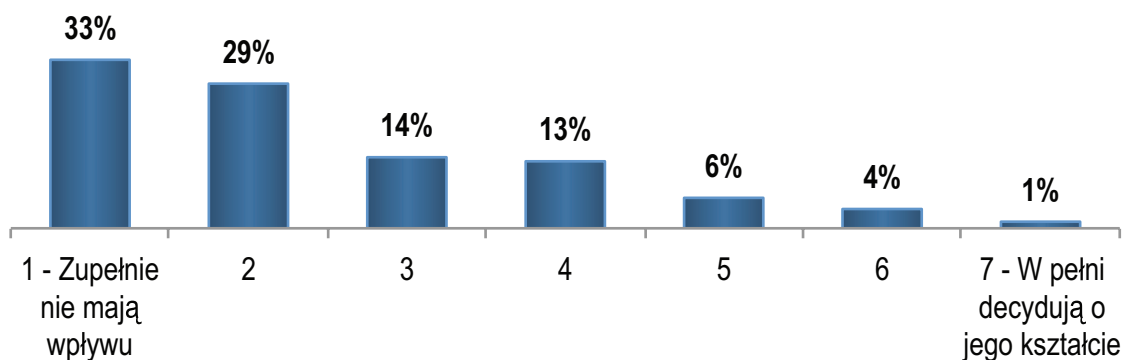
* - średnia dla siedmiopunktowej skali: na której 1 oznaczało „w bardzo małym stopniu”, a 7 oznaczało „w bardzo dużym stopniu”

Podobnie jak w poprzedniej edycji badania widoczny jest związek pomiędzy ocenami działalności Zarządu Samorządu Studentów oraz Wydziałowych Rad Doktorantów a różnymi aspektami organizacji studiów doktoranckich, tj. dostosowaniem programu studiów do potrzeb doktorantów, zasadami zaliczenia poszczególnych lat studiów, tygodniowym rozkładem zajęć, atrakcyjnością zajęć dla doktorantów itd. (por. aneks, tabela 5.1.1-14). Osoby lepiej oceniające poszczególne aspekty organizacji studiów doktoranckich lepiej oceniają instytucje reprezentujące interesy doktorantów.

5.2 Wpływ doktorantów na program studiów doktoranckich

Z kwestią reprezentacji interesów doktorantów przez Zarząd Samorządu Doktorantów oraz Wydziałowe Rady Doktorantów powiązanie jest zagadnienie wpływu doktorantów na program studiów. W poprzedniej edycji badania przeważały odpowiedzi, iż doktoranci mają niewielki wpływ na program studiów w swoich jednostkach. 36% korzystając z siedmiostopniowej skali (1 – bardzo mały, 7 – bardzo duży) wybrało najniższą ocenę. Ocenę powyżej środka skali stanowiły około 15% wszystkich odpowiedzi. W tegorocznej edycji badania skrajne odpowiedzi na skali zostały opisane w odmienny sposób. Ocena 1 oznaczała, iż doktoranci zupełnie nie mają wpływu na program studiów w jednostce, a ocena 7 oznaczała, że doktoranci w pełni decydują o kształcie programu. Mimo zmiany stosowanej skali zebrane odpowiedzi wskazują, że opinie nie uległy poważniejszym zmianom w stosunku do poprzedniego badania. Jedna trzecia badanych wybrała najniższą ocenę, a trzy czwarte badanych udzieliło odpowiedzi od 1 do 3, czyli poniżej środka skali. **Badani doktoranci nadal w przeważającej części wyrażają opinię, iż ich wpływ na program studiów w jednostce jest niewielki.**

Rysunek 5.5 Rozkłady odpowiedzi w procentach na pytanie o ocenę wpływu doktorantów na program studiów w jednostce

Przekonanie o braku wpływu doktorantów na program studiów jest niezależne od takich cech badanych jak obszar studiów, obszar zaangażowania czy też poziom aktywności naukowej. Obserwować można natomiast związek oceny wpływu doktorantów na program studiów z ocenami Wydziałowych Rad Doktorantów. Osoby twierdzące, iż doktoranci mają wpływ na program studiów, wyżej oceniają ową instytucję (por. aneks, tabela 5.1.2).

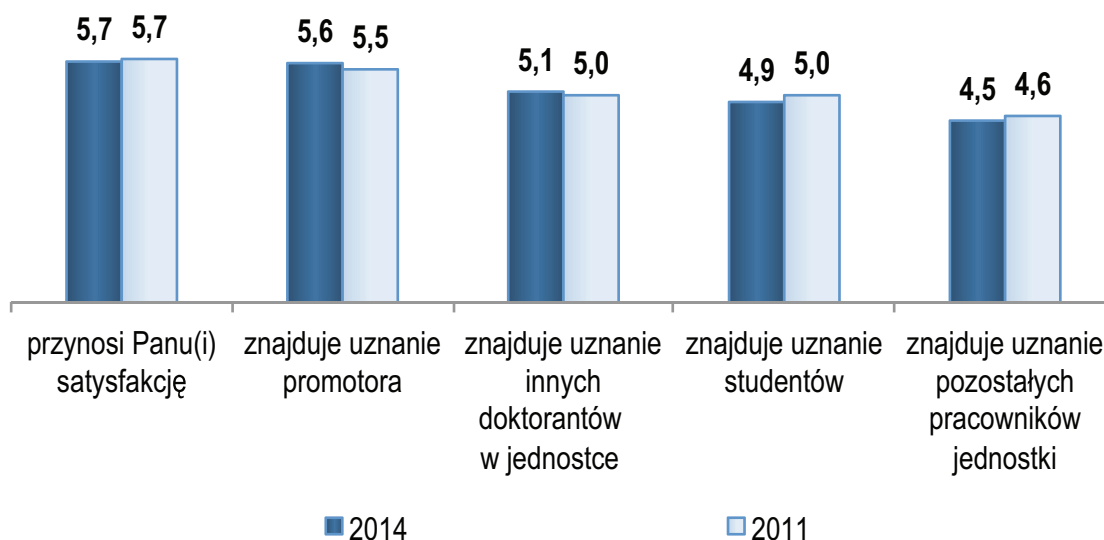
5.3. Pozycja doktoranta na UW

W tegorocznej edycji badania podobnie jak w poprzedniej zadawane były pytania dotyczące tego jak badani postrzegają swoją pozycję w ramach uczelni. W pierwszej kolejności pytaliśmy o to, jak ich zdaniem pozostali przedstawiciele społeczności akademickiej postrzegają pracę naukową badanych. Następnie zadawane były pytania odnośnie ról na uczelni jakie doktoranci pełnią obecnie i jakie chcieliby pełnić. Czy czują się i chcieliby czuć się w większym stopniu studentami czy pracownikami.

5.3.1. Uznanie dla pracy naukowej

Odpowiedzi badanych na pytanie o to, jak ich praca naukowa postrzegana jest przez studentów, doktorantów, promotora i innych pracowników jednostki oraz o to, czy praca naukowa przynosi badanym satysfakcję nie uległy poważniejszym zmianom w stosunku do badania z roku 2011. **Praca naukowa zdecydowanie przynosi badanym satysfakcję.** Dwie piąte badanych wskazało najwyższą ocenę a średnia ocen wynosi 5,7. Na ogół **praca naukowa zdaniem badanych znajduje uznanie promotora** (średnia ocen 5,6). Badani czują się mniej doceniani przez pozostałe grupy. Respondenci uznali, że w najmniejszym stopniu ich praca naukowa znajduje uznanie pracowników jednostki (z wyłączeniem promotora).

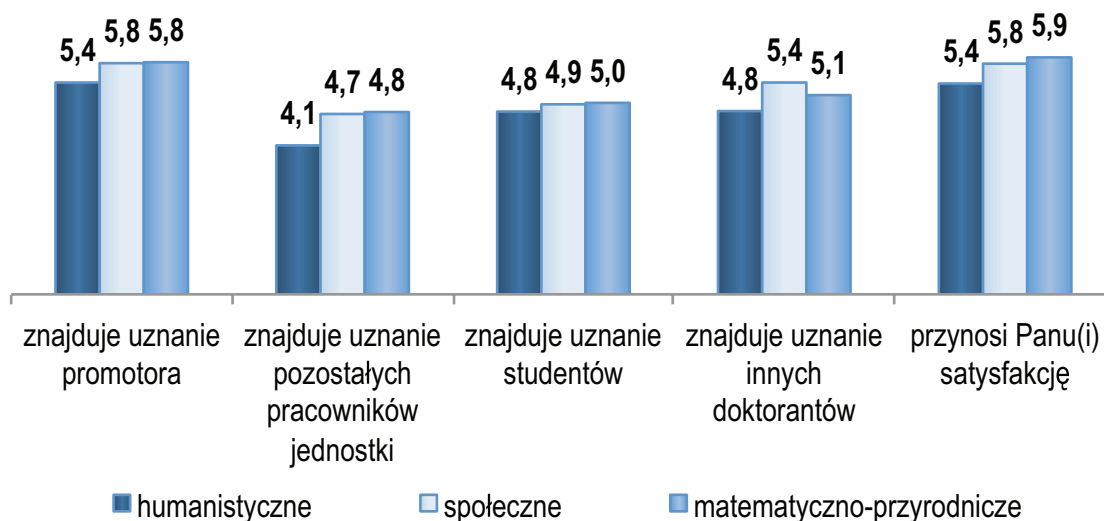
Rysunek 5.6 Oceny* stopnia w jakim badani zgadzają się ze stwierdzeniem, iż praca naukowa przynosi im satysfakcję oraz znajduje uznanie wybranych grup na UW wg edycji badania

* - średnia dla siedmiopunktowej skali: na której 1 oznaczało „w bardzo małym stopniu”, a 7 oznaczało „w bardzo dużym stopniu”

W przypadku powyższych pytań nie można obserwować wyraźnego związku z poziomem aktywności naukowej. Osoby najbardziej aktywne czują się wprawdzie najbardziej doceniane przez promotorów i pozostałych pracowników naukowych i najczęściej odpowiadali, że praca naukowa przynosi im satysfakcję naukową, ale pozostali badani z reguły nie czuli się wyraźnie mniej doceniani. Wyjątek stanowi ocena pracy naukowej przez pozostałych pracowników jednostki.

Rysunek 5.7 Oceny* stopnia w jakim badani zgadzają się ze stwierdzeniem, iż praca naukowa przynosi im satysfakcję oraz znajduje uznanie wybranych grup na UW wg poziomu aktywności naukowej

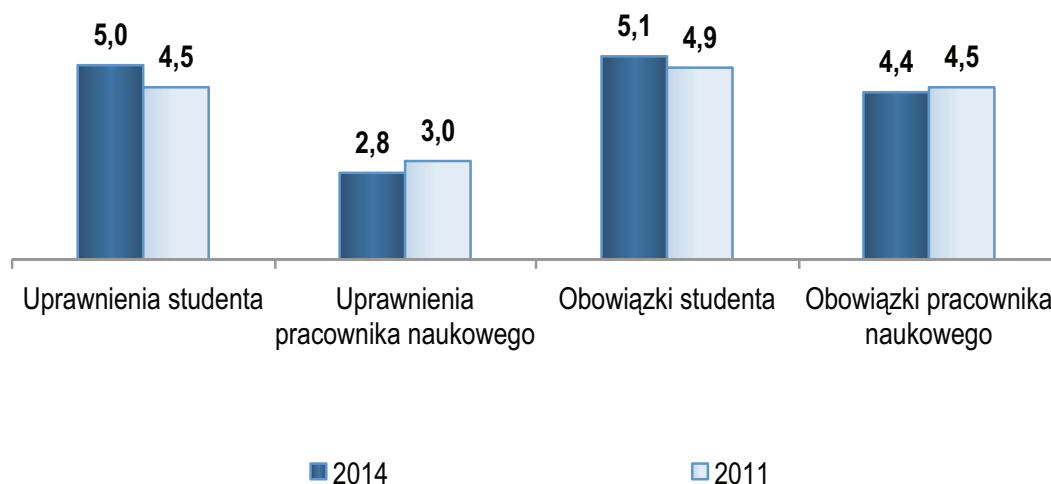
* - średnia dla siedmiopunktowej skali: na której 1 oznaczało „w bardzo małym stopniu”, a 7 oznaczało „w bardzo dużym stopniu”

5.3.2. Doktorant jako student i jako pracownik

Doktoranci mają specyficzny status w strukturze uczelni. Często pełnią dwie role jednocześnie. Doktoranci są studentami studiów trzeciego stopnia. Jednocześnie stale powierzane są im zadania, np. prowadzenie zajęć dydaktycznych czy badań, które wykonują pracownicy. Stąd uznaliśmy za ważne, aby spytać badanych o to, jak oni sami postrzegają swoją pozycję w strukturze UW. W pierwszej kolejności pytaliśmy o to, w jakim stopniu, zdaniem badanych, na UW doktorantom przysługują uprawnienia i obowiązki studenta oraz w jakim stopniu na UW doktorantom przysługują uprawnienia i obowiązki pracownika naukowego. W kolejnych pytaniach badani oceniali, w jakim stopniu, ich zdaniem, doktorantowi powinny przysługiwać uprawnienia oraz obowiązki studenta i pracownika naukowego.

W porównaniu do poprzedniej edycji badania odpowiedzi nie uległy poważniejszym zmianom. **Badani są wciąż przekonani, że są traktowani jak studenci – zgadzają się, że przysługują im prawa i obowiązki studentów.** Jednocześnie widać znaczną różnicę między ocenami odnoszącymi się do uprawnień i obowiązków pracowników naukowych. **Badani umiarkowanie się zgadzają, że mają obowiązki pracowników naukowych, jednocześnie nie czują, że przysługują im uprawnienia pracowników naukowych.**

Rysunek 5.8 Ocenę* na ile doktorantowi w jednostce przysługują uprawnienia studenta i pracownika naukowego oraz na ile doktorant ma obowiązki studenta oraz pracownika naukowego w dwóch edycjach badania.

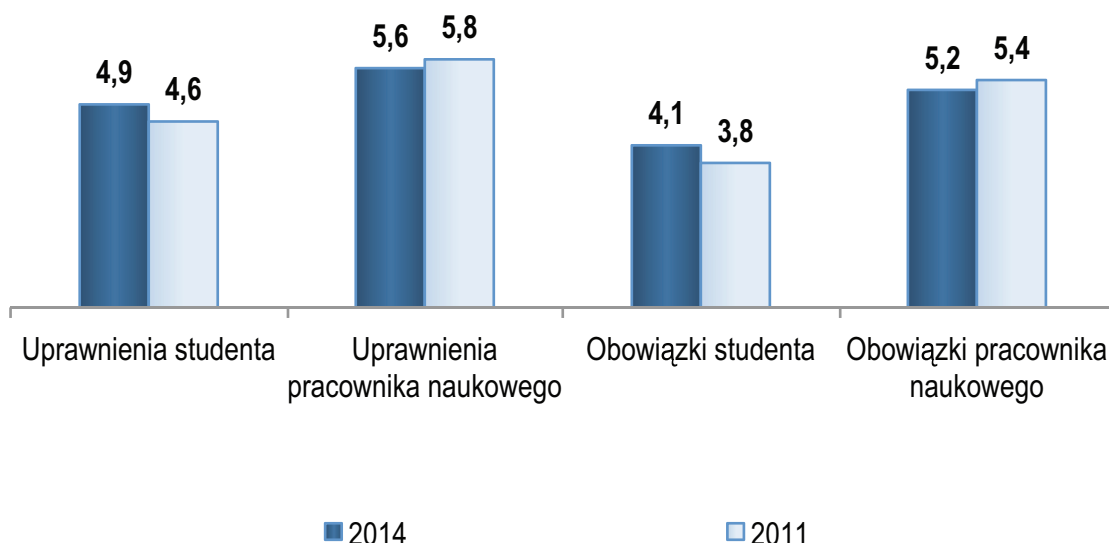

* - średnia dla siedmiopunktowej skali: na której 1 oznaczało „w bardzo małym stopniu”, a 7 oznaczało „w bardzo dużym stopniu”

Podobnie jak w poprzedniej edycji badania widoczne jest znaczne zróżnicowanie odpowiedzi na pytanie dotyczące obowiązków pracownika naukowego ze względu na dyscyplinę studiów. Najbardziej obciążeni obowiązkami pracowników naukowych czują się doktoranci z kierunków matematyczno-przyrodniczych, podczas gdy doktoranci z kierunków społecznych uważają, iż raczej nie mają obowiązków pracowników naukowych. Podobnej zależności nie widać w przypadku uprawnień pracownika naukowego (por. aneks, tab. 5.3.1).

Odpowiedzi na pytania dotyczące tego, w jakim stopniu doktorantom powinny przysługiwać prawa i obowiązki studentów i pracowników naukowych, wskazują na poważne różnice między stanem obecnym a stanem pożądanym przez badanych. **Badani czują, że traktuje się ich przede wszystkim jak studentów a chcieliby być traktowani przede wszystkim jak pracownicy naukowci.**

Rysunek 5.9. Oceny* na ile doktorantowi w jednostce powinny przysługiwać uprawnienia studenta i pracownika naukowego oraz na ile doktorant powinien mieć obowiązki studenta oraz pracownika naukowego wg edycji badania

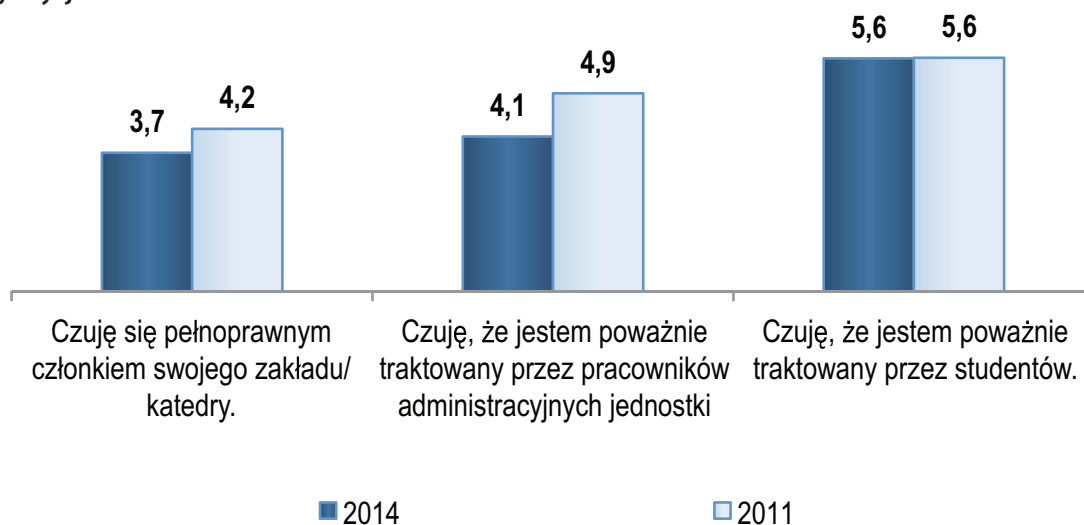

* - średnia dla siedmiopunktowej skali: na której 1 oznaczało „w bardzo małym stopniu”, a 7 oznaczało „w bardzo dużym stopniu”

Kolejne pytania dotyczyły tego, na ile doktoranci czują się pełnoprawnymi członkami swojego zakładu lub katedry oraz na ile są poważnie traktowani przez studentów i pracowników administracyjnych jednostki. Takie same pytania zadawane były przed trzema laty. W stosunku do poprzedniej edycji badania nie zmieniły się oceny stosunku studentów do doktorantów. Nadal badani czują się poważnie przez nich traktowani (średnia ocen – 5,6). W przypadku dwóch pozostałych kwestii oceny uległy pogorszeniu. **Badani w coraz mniejszym stopniu czują się poważnie traktowani przez pracowników administracyjnych jednostek** (spadek średniej ocen z 4,9 do 4,1) a **także w coraz mniejszym stopniu czują się pełnoprawnymi członkami swoich zakładów lub katedr** (spadek średniej ocen z 4,2 do 3,7).

Poczucie przynależności do zakładu lub katedry oraz bycia traktowanym poważnie przez personel administracyjny związane jest z opiniami na temat tego, na ile doktorantom przysługują uprawnienia pracowników. Osoby, które czują się poważnie traktowane, w większym stopniu niż pozostali badani zgadzały się, iż doktorantom przysługują uprawnienia pracowników naukowych (por. aneks, tabela 5.3.2-3).

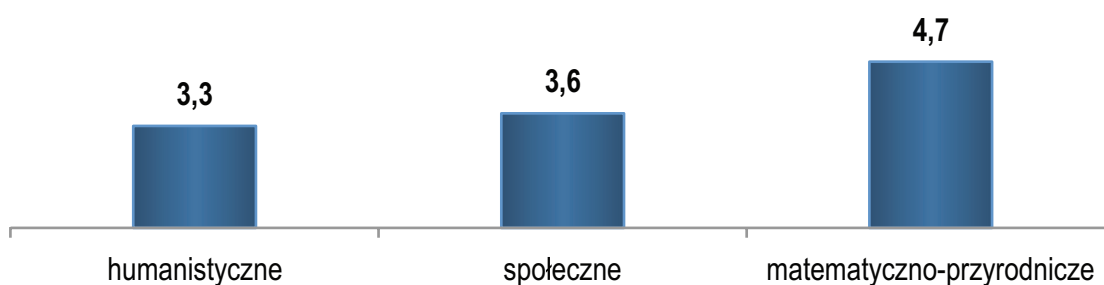
Rysunek 5.10. Oceny* na ile badani czują się poważnie traktowani przez studentów i pracowników administracyjnych jednostki oraz na ile czują się pełnoprawnymi członkami swoich zakładów i katedr wg edycji badania

* - średnia dla siedmiopunktowej skali: na której 1 oznaczało „w bardzo małym stopniu”, a 7 oznaczało „w bardzo dużym stopniu”

Można także obserwować zależność poczucia przynależności do zakładu lub katedry od obszaru kształcenia i obszaru zaangażowania. Doktoranci z kierunków matematyczno-przyrodniczych oraz osoby, które poświęcają swój czas przede wszystkim działalności naukowej, w większym stopniu niż pozostali badani deklarują, iż czują się pełnoprawnymi członkami swoich zakładów i katedr.

Rysunek 5.11. Oceny* na ile badani czują się pełnoprawnymi członkami swoich zakładów i katedr wg obszaru kształcenia

* - średnia dla siedmiopunktowej skali: na której 1 oznaczało „w bardzo małym stopniu”, a 7 oznaczało „w bardzo dużym stopniu”

Rysunek 5.12. Oceny* na ile badani czują się pełnoprawnymi członkami swoich zakładów i katedr wg obszaru zaangażowania

* - Średnia dla siedmiopunktowej skali: na której 1 oznaczało „w bardzo małym stopniu”, a 7 oznaczało „w bardzo dużym stopniu”

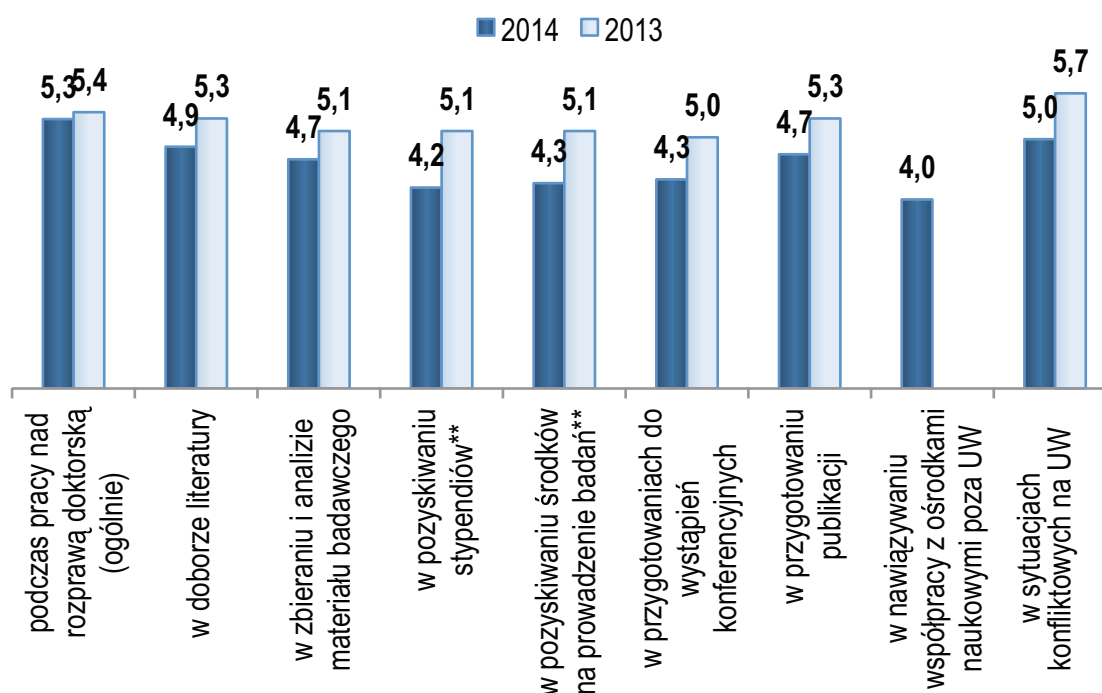
5.4. Relacje z promotorem i promotorem pomocniczym

W tegorocznej edycji badania, podobnie jak trzy lata temu, zadawany był szereg pytań dotyczących relacji doktorantów z promotorem. Podobnie jak w poprzednim badaniu skoncentrowaliśmy się na kwestiach związanych z rozwojem naukowym badanych oraz przygotowaniem rozprawy doktorskiej. Dodatkowo w kwestionariuszu znalazły się pytania dotyczące promotorów pomocniczych.

5.4.1. Relacje z promotorem

W pierwszej kolejności poprosiliśmy badanych o ocenę wsparcia ze strony promotora w związku z pracą naukową, zdobywaniem środków finansowych z różnych źródeł, przygotowywaniem publikacji oraz w sytuacjach konfliktowych na uczelni. **Badani** podobnie jak w poprzedniej edycji badania **wysoko oceniają ogólne wsparcie ze strony promotorów podczas pracy nad przygotowaniem rozprawy doktorskiej** (średnia ocen – 5,3). **Spadły natomiast oceny poszczególnych aspektów wsparcia ze strony promotorów.** W roku 2011 można było mówić o tym, że badani oceniali je pozytywnie lub raczej pozytywnie (średnie ocen większe od 5). W tym roku średnie ocen znajdują się bliżej środka skali. Najlepiej oceniane w tym roku jest wsparcie ze strony promotora w sytuacjach konfliktowych na uczelni. Relatywnie wysoko oceniane jest także wsparcie promotora w kwestiach związanych z pracą naukową tj. w doborze literatury, zbieraniu materiału badawczego oraz przygotowaniu publikacji (średnie ocen odpowiednio 4,9, 4,7, 4,7). **Najgorzej oceniane jest wsparcie promotorów w nawiązywaniu kontaktów z naukowcami z innych ośrodków oraz w pozyskiwaniu środków finansowych – stypendiów i funduszy na badania.**

Rysunek 5.13. Oceny* różnych aspektów wsparcia ze strony promotora/ opiekuna naukowego w dwóch edycjach badania.

* - średnia dla siedmiopunktowej skali: na której 1 oznaczało „zdecydowanie źle”, a 7 oznaczało „zdecydowanie dobrze”

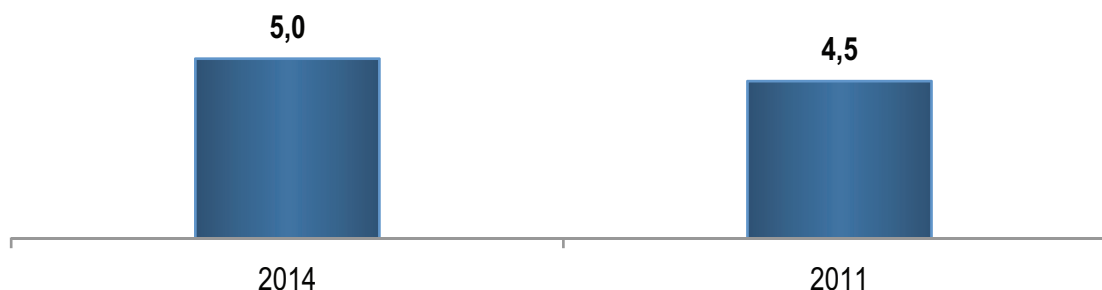
** - w roku 2011 pozyskiwanie stypendiów i środków na prowadzenie badań było oceniane łącznie.

Ocena większości form wsparcia ze strony promotorów nie jest wyraźnie zróżnicowana ze względu na obszar studiów. Poważniejsze różnice można obserwować w wypadku ogólnej oceny wsparcia podczas pracy nad rozprawą doktorską, oceny wsparcia w pozyskiwaniu środków na prowadzenie badań oraz w nawiązywaniu współpracy z innymi ośrodkami naukowymi. W przypadku ogólnej oceny wsparcia podczas pracy nad rozprawą najbardziej zadowoleni są doktoranci z kierunków społecznych (por. aneks, tabela 5.4.1). Z kolei doktoranci z kierunków matematyczno-przyrodniczych wyraźniej lepiej niż pozostali badani oceniają wsparcie promotorów w pozyskiwaniu środków na badania i nawiązywaniu kontaktów z innymi ośrodkami naukowymi (por. aneks, tabela 5.4.2-3).

Także obszar zaangażowania doktorantów jest czynnikiem różnicującym oceny wsparcia ze strony promotora. Szczególnie widoczne jest w przypadku ocen wsparcia w pozyskiwaniu stypendiów oraz środków na badania, przygotowaniu publikacji i wystąpienia konferencyjnych oraz w nawiązywaniu kontaktów z innymi ośrodkami naukowymi. Wszystkie formy wsparcia lepiej oceniają osoby, które poświęcają swój czas przede wszystkim pracy naukowej (por. aneks, tabela 5.4.4-8).

W stosunku do poprzedniej edycji badania poprawiły się oceny zaangażowania promotorów w rozwój naukowy doktorantów. Średnia ocen w roku 2011 wynosiła 4,5. Obecnie wynosi 5,0.

Rysunek 5.14. Oceny* zaangażowania promotora w rozwój naukowy badanych w dwóch edycjach badania.

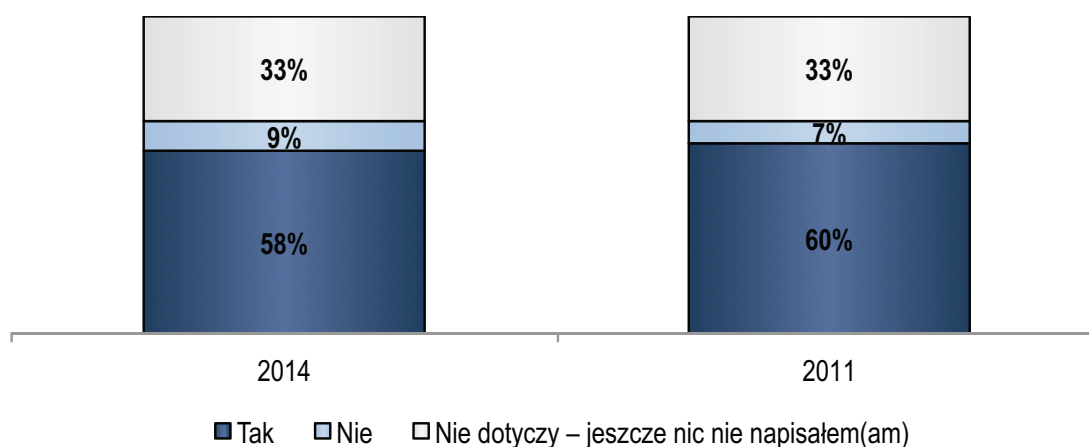

* - średnia dla siedmiopunktowej skali: na której 1 oznaczało „zdecydowanie źle”, a 7 oznaczało „zdecydowanie dobrze”

Oceny zaangażowania promotora w rozwój naukowy badanych są ściśle powiązane z ocenami wsparcia ze strony promotora. W szczególności z ocenami wsparcia podczas pracy nad rozprawą doktorską, w doborze literatury, w zbieraniu i analizie materiału badawczego oraz w przygotowaniu wystąpień konferencyjnych. Współczynniki korelacji liniowej Pearsona między ocenami zaangażowania promotora w rozwój naukowy doktoranta a ocenami wymienionych powyżej form wsparcia wynoszą odpowiednio 0,85, 0,78, 0,72 i 0,749.

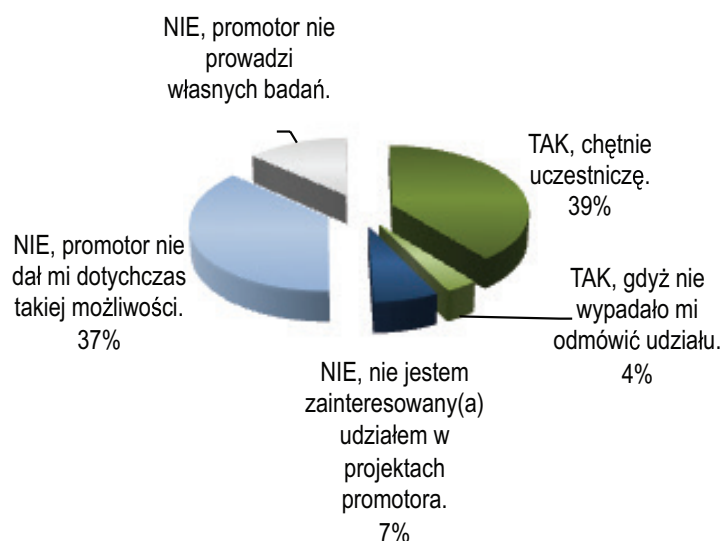
Jednym z ważniejszych elementów współpracy z promotorem jest jego zaangażowanie w przygotowanie rozprawy doktorskiej. Konieczne jest, aby promotor z uwagą czytał kolejne fragmenty przygotowywane przez doktoranta. Wśród badanych doktorantów dwie trzecie zdążyło już przygotować fragmenty rozprawy. Większość z tych osób twierdzi, że promotorzy czytają z uwagą wszystkie przygotowane przez nich części pracy. Jedynie 9% badanych (około 14% osób, które zdążyły już przygotować fragment rozprawy) twierdzi inaczej. Wyniki uzyskane w tegorocznej edycji badania są niemal identyczne jak w roku 2011.

Rysunek 5.15. Rozkład odpowiedzi na pytanie: Czy Pana(i) promotor/opiekun naukowy czyta z uwagą wszystkie fragmenty (śledzi postępy prac) przygotowywanej przez Pana(ią) rozprawy doktorskiej w dwóch edycjach badania

Elementem przygotowania do pracy badawczej i nierzadko jednocześnie źródłem dochodu jest dla doktorantów udział w projektach badawczych promotorów. Najliczniejszą grupę wśród badanych (39%) stanowią osoby, które deklarują, iż chętnie uczestniczą w projektach badawczych promotora. Dodatkowo niewielka grupa badanych - 4% - deklaruje, iż uczestniczy w projektach promotora, gdyż nie wypadało odmówić udziału. Oznacza to, że łącznie w projektach promotorów uczestniczy mniej niż połowa badanych. Brak uczestnictwa w badaniach prowadzonych przez promotorów wynika przede wszystkim z faktu, że promotorzy nie dopuszczają doktorantów do swoich badań. Osoby niezainteresowane udziałem w projektach promotorów to jedynie 7% badanej zbiorowości.

Rysunek 5.16. Rozkład odpowiedzi na pytanie: Czy uczestniczy Pan(i) w projektach badawczych Pana(i) promotora/opiekuna naukowego?

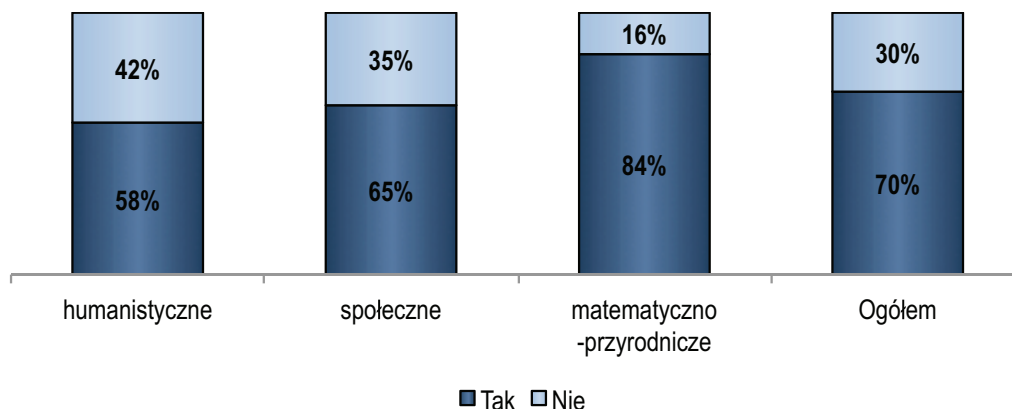
W poprzedniej edycji badania pytanie dotyczące udziału w projektach promotora zadawane było w nieznacznie innej formie, więc nie można porównać kompletnych rozkładów odpowiedzi. Możliwe jest jedynie porównanie odsetka osób biorących udział w projektach badawczych promotorów. W stosunku do poprzedniej edycji badania nieznacznie wzrósł odsetek deklarujących udział w badaniach prowadzonych przez promotorów. W roku 2011 36% badanych deklaroowało, że uczestniczy w nich chętnie, a 4%, iż uczestniczy w badaniach promotora, gdyż nie wypadało odmówić.

Poziom udziału doktorantów w projektach badawczych promotorów różnicowany jest ze względu na obszar studiów, obszar aktywności oraz poziom aktywności naukowej badanych. W największym stopniu w badaniach promotorów uczestniczą doktoranci z kierunków matematyczno-przyrodniczych (ponad połowa, podczas gry wśród pozostałych badanych ok. 1/3). Wśród doktorantów z kierunków matematyczno-przyrodniczych najwięcej jest też osób, które biorą udział w projektach badawczych promotora, bo nie mogli odmówić (por. aneks, tabela 5.4.9). Częściej niż pozostali badani w projektach badawczych promotorów uczestniczą osoby, które są najbardziej aktywne naukowo i poświęcają większość swojego czasu działalności naukowej (por. aneks, tabele 5.4.10-11).

Dla większości badanych biorących udział w projektach badawczych promotorów ich zaangażowanie ma szansę przyczynić się do posunięcia prac nad własną rozprawą doktorską. 70% deklaruje, że zamierza wykorzystać materiały zebrane w czasie pracy przy projektach promotora w rozprawie doktorskiej. Najczęściej udział w projektach promotora przyczynia się do przygotowania rozpraw doktorskich na kierunkach matematyczno-przyrodniczych. Wśród doktorantów z tych kierunków,

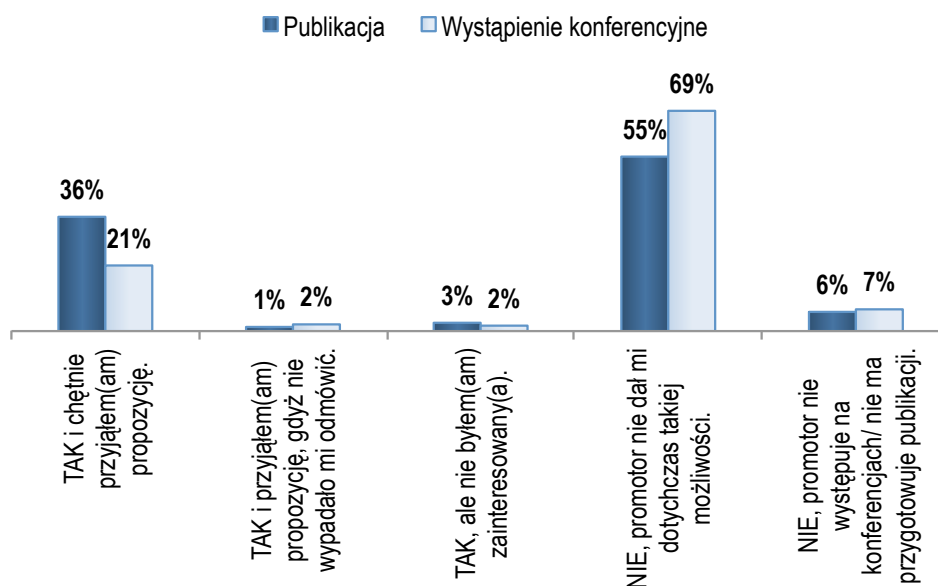
którzy biorą udział w projektach promotora, blisko 85% zamierza wykorzystać zebrany materiał do przygotowania własnej rozprawy. Wśród przedstawicieli pozostałych dyscyplin odsetek osób, które zamierzają tak postąpić, jest znacznie mniejszy. Nadal jednak stanowią one większość.

Rysunek 5.17. Rozkład odpowiedzi na pytanie: Czy materiały zebrane w czasie pracy przy projektach promotora zamierza Pan(i) wykorzystać w rozprawie doktorskiej wg obszaru studiów

Współpraca z promotorem może także przybrać postać wspólnych publikacji i wystąpień konferencyjnych. Wspólne z promotorem przygotowywanie tekstów i wystąpień może być dla doktoranta sposobem na wdrożenie się do pracy naukowej, a także szansą na zdobycie dorobku. **Większość z badanych nigdy nie miała szansy przygotować ani publikacji, ani wystąpienia konferencyjnego z promotorem.** Wspólnie z promotorem publikację przygotowało 37% badanych. Wspólnie z promotorem wystąpienie konferencyjne przygotowało natomiast 23% badanych. Wśród osób, które publikowały lub występowały wspólnie z promotorami tylko niewielka część deklaruje, że zrobiła to niechętnie, bo nie wypadało odmówić.

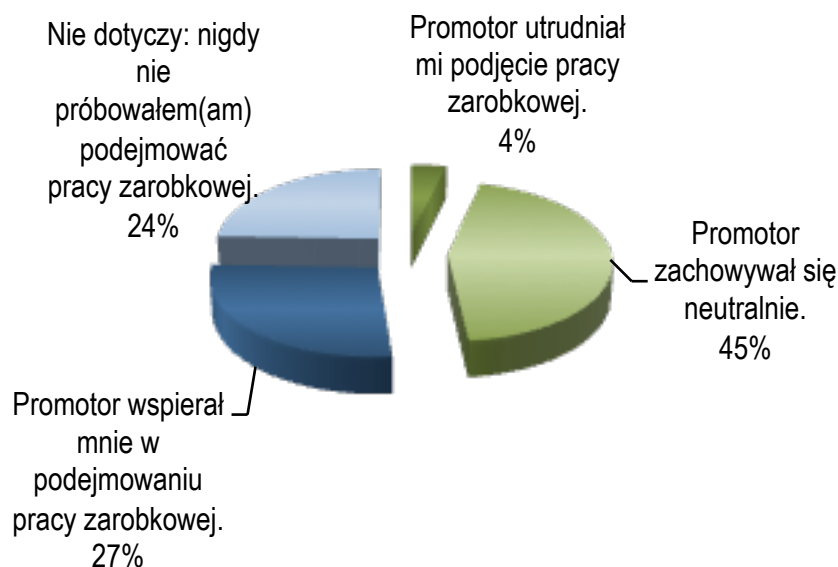
Rysunek 5.18. Rozkład odpowiedzi na pytania: czy promotor proponował Panu(i) wspólną publikację oraz czy promotor proponował Panu(i) wspólne wystąpienie konferencyjne

Propozycje wspólnych z promotorem publikacji i wystąpień konferencyjnych otrzymują najczęściej doktoranci, którzy biorą udział w projektach badawczych promotorów. Nie powinny zatem zaskakiwać obserwowane zależności odpowiedzi na powyższe pytania od obszaru studiów oraz obszaru aktywności. Najczęściej wspólnie z promotorem przy publikacjach i wystąpieniach pracują doktoranci z kierunków matematyczno-przyrodniczych oraz osoby poświęcające swój czas przede wszystkim na działalność naukową (por. aneks, tabele 5.4.12-15).

Ostatni z badanych aspektów współpracy z promotorem nie dotyczy bezpośrednio pracy naukowej, ale pracy zarobkowej. W badanej zbiorowości ponad 60% badanych deklaruowało, że w momencie badania wykonywało pracę zarobkową. Większość z tych osób była zatrudniona na UW lub w innej instytucji naukowej, a wykonywana praca przeważnie nie ma związku ze studiami doktoranckimi (dokładniej o pracy podejmowanej przez doktorantów piszemy w rozdziale poświęconym sytuacji zawodowej i bytowej doktorantów). Praca zawodowa może więc utrudniać skupienie się na przygotowaniu pracy doktorskiej i rozwoju naukowym. W tegorocznej edycji badania postanowiliśmy sprawdzić, czy podejmowanie pracy zawodowej nie prowadzi do sytuacji konfliktowych z promotorem. Okazało się, że podejmowanie pracy zarobkowej przez badanych nie stanowi przeważnie problemu w relacjach z promotorem. Jedynie 4% badanych odpowiedziało, że promotor utrudniał im podjęcie pracy zarobkowej. Najczęściej promotorzy zachowywali się neutralnie. Ponad jedna czwarta badanych twierdziła, że promotorzy wspierali ich w podejmowaniu pracy zarobkowej. Sytuacja taka miała częściej miejsce w przypadku osób, które były zatrudnione w instytucjach naukowych.

Rysunek 5.19. Rozkład odpowiedzi na pytanie dotyczące działań promotora wobec podejmowanej przez badanych pracy zarobkowej lub prób jej podjęcia

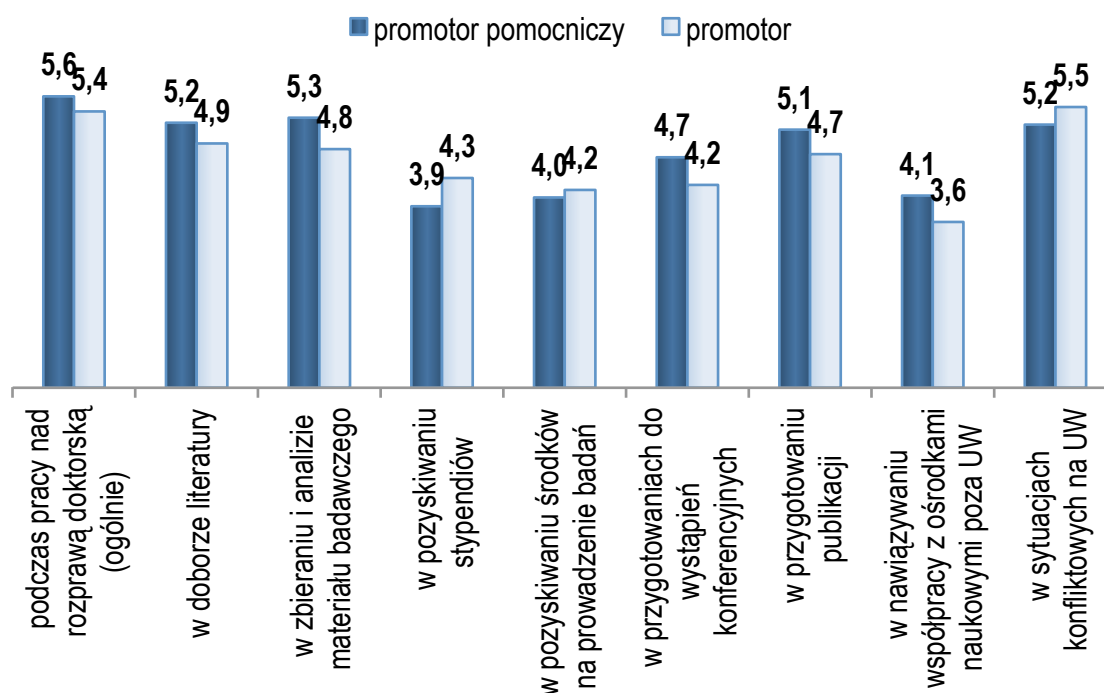

5.4.2. Relacje z promotorem pomocniczym

Jedna piąta badanej zbiorowości zadeklarowała, iż obok promotora ma także promotora pomocniczego. Osoby te były proszone o ocenę współpracy z promotorem pomocniczym. Wykorzystane zostały te same pytania, co w przypadku promotorów. Możliwe jest zatem porównanie ocen. Każdorazowo uwzględniane były wyłącznie odpowiedzi badanych, którzy mieli promotora pomocniczego (prezentowane poniżej oceny promotora mogą się zatem różnić od przedstawionych w poprzednim rozdziale).

Badani na ogół podobnie oceniali wsparcie ze strony promotorów i promotorów pomocniczych. Najwyżej oceniane było wsparcie podczas pracy nad rozprawą doktorską, w dobrze literatury, w zbieraniu i analizie materiału badawczego, przygotowaniu publikacji oraz w sytuacjach konfliktowych na UW (średnie ocen powyżej 5). We wszystkich wymienionych powyżej aspektach poza ostatnim nieznacznie lepiej oceniani są promotorzy pomocniczy. Najgorzej natomiast oceniane było wsparcie ze strony promotorów przy pozyskiwaniu środków finansowych na badania i stypendiów (średnie ocen odpowiednio 4,0 i 3,9).

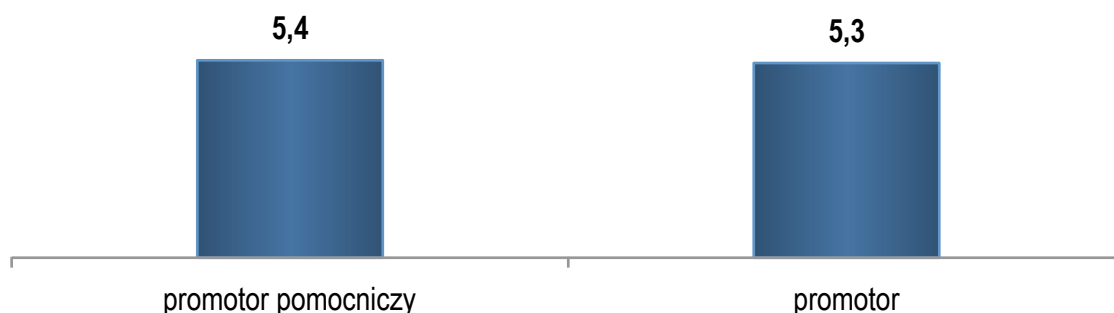
Rysunek 5.20. Oceny* różnych aspektów wsparcia ze strony promotora pomocniczego

* - Średnia dla siedmiopunktowej skali: na której 1 oznaczało „zdecydowanie źle”, a 7 oznaczało „zdecydowanie dobrze”

Także w przypadku zaangażowania w rozwój naukowy badanych nie widać wyraźnych różnic między ocenami promotorów i promotorów pomocniczych. Badani wysoko oceniali zaangażowanie swoich promotorów pomocniczych.

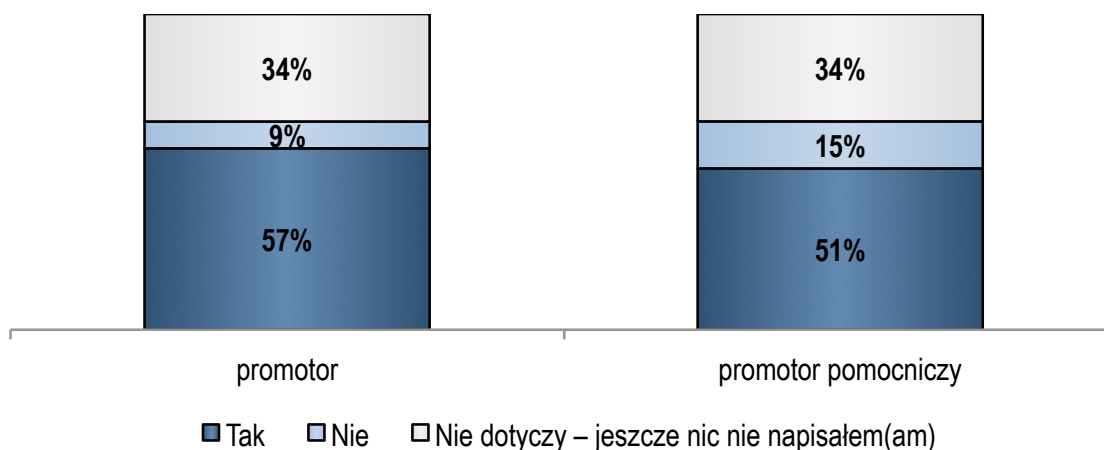
Rysunek 5.21. Oceny* zaangażowania promotora i promotora pomocniczego w rozwój naukowy badanych

* - średnia dla siedmiopunktowej skali: na której 1 oznaczało „zdecydowanie źle”, a 7 oznaczało „zdecydowanie dobrze”

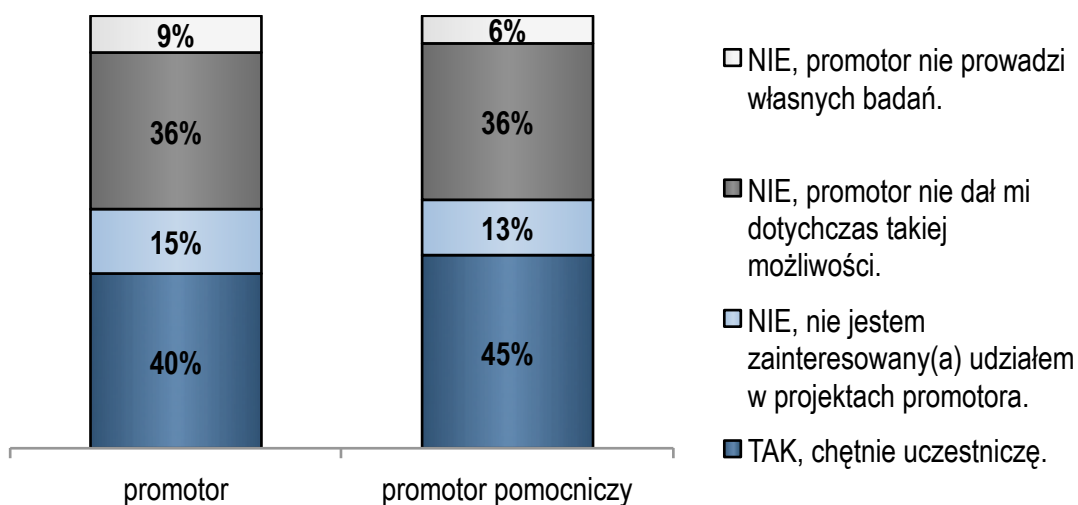
W opinii badanych większość promotorów pomocniczych z uwagą czyta przesyłane im fragmenty pracy. Pod tym względem promotorzy pomocniczy są nieznacznie gorzej oceniani niż zwykli promotorzy.

Rysunek 5.22. Rozkład odpowiedzi na pytania, czy Pana(i) promotor i promotor pomocniczy czytają z uwagą wszystkie fragmenty (śledzą postępy prac) przygotowywanej przez Pana(ią) rozprawy doktorskiej

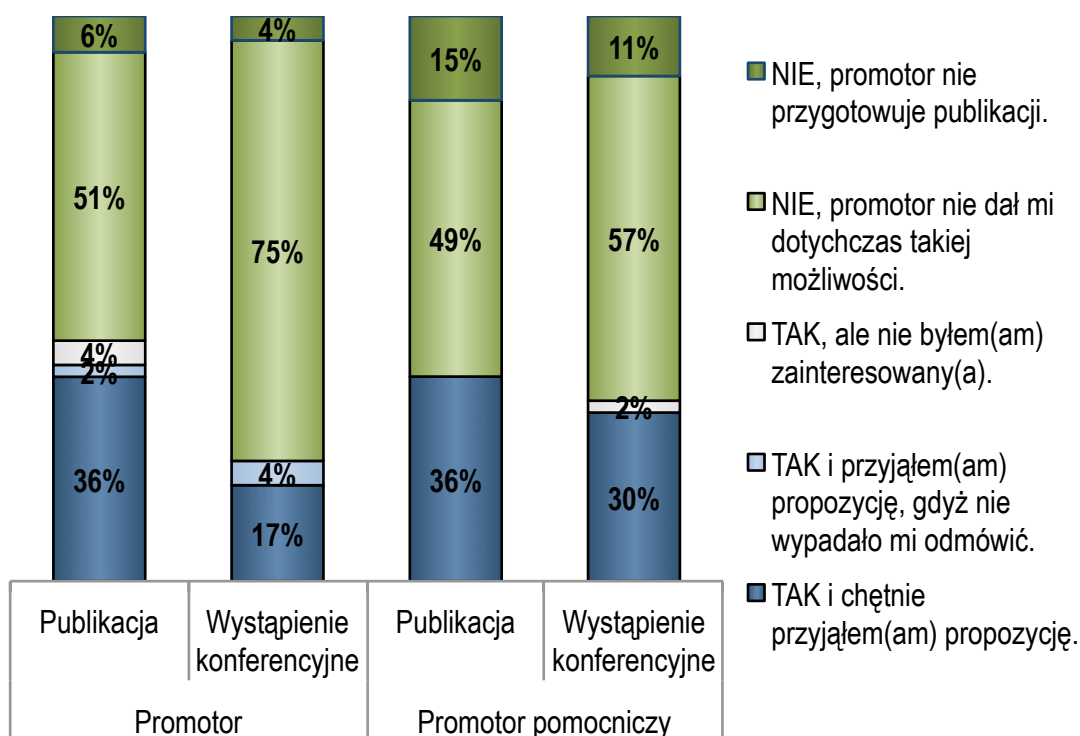

Promotorzy i promotorzy pomocniczy są w równym stopniu skłonni dopuszczać doktorantów do udziału w swoich projektach badawczych oraz proponować im wspólne publikacje oraz wystąpienia konferencyjne. 45% badanych powiedziało, że uczestniczy w projektach badawczych promotorów pomocniczych. 36% badanych otrzymało propozycję wspólnej publikacji, a 32% otrzymało propozycję wspólnego przygotowania wystąpienia konferencyjnego.

Rysunek 5.23. Rozkład odpowiedzi na pytania: czy uczestniczy Pan(i) w projektach badawczych Pana(i) promotora/opiekuna naukowego i projektach badawczych promotora pomocniczego?

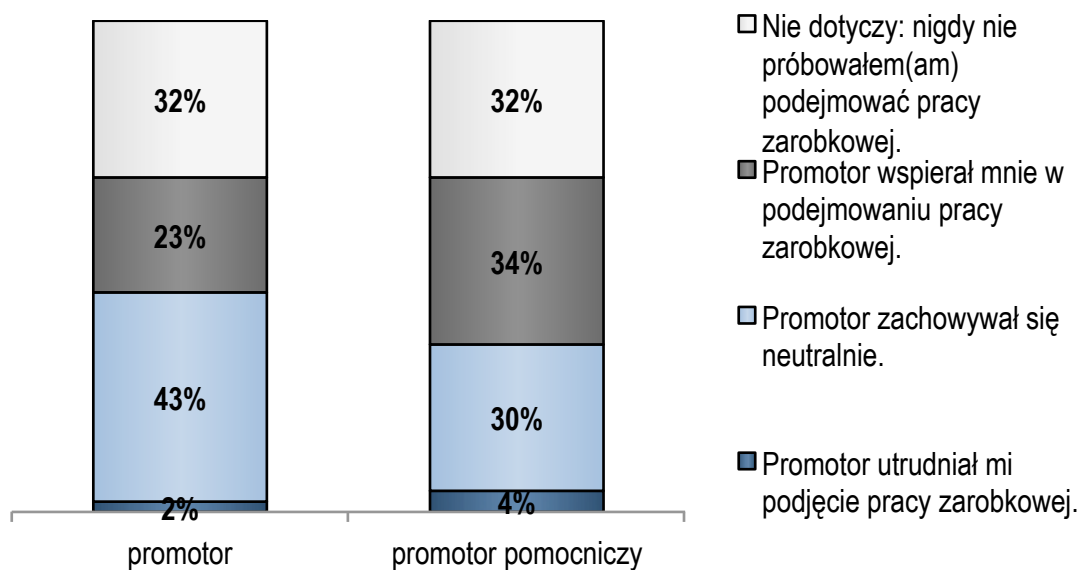

Rysunek 5.24. Rozkład odpowiedzi na pytania: czy promotor i promotor pomocniczy proponowali Panu(i) wspólną publikację lub wspólne wystąpienie konferencyjne

Promotorzy pomocniczy podobnie jak promotorzy rzadko utrudniają badanym podejmowanie pracy zarobkowej. Przeważnie zachowują się neutralnie lub wspierają badanych w podejmowaniu pracy zarobkowej. Wśród promotorów pomocniczych jest więcej niż wśród promotorów osób, które wspierały doktorantów w podejmowaniu pracy zarobkowej.

Rysunek 5.25. Rozkład odpowiedzi na pytanie dotyczące działań promotora i promotora pomocniczego wobec podejmowanej przez badanych pracy zarobkowej lub prób jej podjęcia

6. Przestrzeganie regulaminu studiów i praw doktorantów

6.1. Wstęp

Stałym elementem ogólnouniwersyteckich badań oceniających jakość kształcenia na Uniwersytecie Warszawskim jest blok pytań poświęconych zagadnieniom praw człowieka i przestrzegania regulaminu studiów. Cztery pytania odnoszące się do regulaminu studiów nie uległy zmianie od ostatniej edycji badania wśród doktorantów:

- Jak Pan(i) ocenia przestrzeganie regulaminu studiów [w danej jednostce dydaktycznej – uzupełnij] przez studentów?
- Jak Pan(i) ocenia przestrzeganie regulaminu studiów [w danej jednostce dydaktycznej – uzupełnij] przez doktorantów?
- Jak Pan(i) ocenia przestrzeganie regulaminu studiów [w danej jednostce dydaktycznej – uzupełnij] przez pracowników naukowo-dydaktycznych?
- Jak Pan(i) ocenia przestrzeganie regulaminu studiów [w danej jednostce dydaktycznej – uzupełnij] przez pracowników administracyjnych?

Możliwe będzie zatem przedstawienie porównania odpowiedzi na powyższe pytania w bieżącej edycji z odpowiedziami udzielonymi przez doktorantów w 2011 roku.¹

Pozostałe pytania, po konsultacjach z ombudsman Uniwersytetu Warszawskiego Anną Cybulko oraz z Uczelnianym Zespołem Zapewniania Jakości Kształcenia na UW, zostały zmodyfikowane – poprawione i znacznie poszerzone. Modyfikacje dotyczyły zasadniczo trzech kwestii. Przede wszystkim znacznie został rozszerzony blok dotyczący różnych aspektów dyskryminacji. Wykorzystaliśmy zapisy obecne w Kodeksie Pracy (zob. m.in. art. 11., art. 18. i art. 94.). Pozwoliło to lepiej osadzić tę delikatną problematykę w realiach polskiego prawa. Po drugie znacznie pogłębiony został blok poświęcony naruszaniu praw autorskich. Podstawą konstrukcji pytań z tego działu była analiza przypadków naruszania praw autorskich na naszej uczelni uzyskana dzięki ombudsman UW. Trzecia modyfikacja w stosunku do poprzedniej edycji, to doprecyzowanie pytań dotyczących zmuszania doktorantów do wykonywania różnych dodatkowych prac.

Po bloku pytań o przestrzeganie regulaminu studiów badani pytani byli ogólnie: „Czy w trakcie studiów doktoranckich zdarzyło się, że na Uniwersytecie ktoś wyraźnie naruszył Pana(i) prawa”. Badani mogli zaznaczyć sposoby ewentualnego naruszania ich praw w czasie studiów doktoranckich. Były to kwestie sformułowane następująco:

- a. naruszył Pana(i) prywatność (np. poufność Pana(i) danych osobowych),
- b. naruszył Pana(i) godność osobistą,
- c. dyskryminował Pana(ią) ze względu na płeć,
- d. dyskryminował Pana(ią) ze względu na wiek,
- e. dyskryminował Pana(ią) ze względu na niepełnosprawność,
- f. dyskryminował Pana(ią) ze względu na rasę,
- g. dyskryminował Pana(ią) ze względu na religię lub wyznanie,

¹ Pytania dotyczące naruszania prywatności oraz godności osobistej zostały zadane w podobny sposób co w poprzedniej edycji, jednak ze względu na inny sposób konstrukcji całego zestawu pytań dotyczących naruszania praw osobistych nie jest możliwa pełna porównywalność odpowiedzi w obu edycjach.

- h. dyskryminował Pana(ią) ze względu na narodowość,
- i. dyskryminował Pana(ią) ze względu na przekonania polityczne,
- j. dyskryminował Pana(ią) ze względu na przynależność związkową,
- k. dyskryminował Pana(ią) ze względu na pochodzenie etniczne,
- l. dyskryminował Pana(ią) ze względu na orientację seksualną,
- m. dyskryminował Pana(ią) ze względu na posiadanie dzieci,
- n. dyskryminował Pana(ią) ze względu na inną cechę.

Następnie badani byli pytani bardziej szczegółowo o łamanie ich praw tylko w tych aspektach, które wskazali w pytaniu zadanym w sposób ogólny. Pytaliśmy ich o to, jak często zdarzały się wskazane przez nich przypadki (opcje do wyboru: nie zdarzyło się to ani razu, zdarzyło się to tylko jeden raz, zdarzało się to rzadko, zdarzało się to często).

W dalszej części badanym zadawano szczegółowe pytania o naruszanie ich praw autorskich. Pytania dotyczyły następujących typów zdarzeń:

- a. dopisywanie kogoś do listy autorów Pana(i) publikacji wbrew Pana(i) woli,
- b. pominięcie Pana(i) na liście autorów publikacji, której Pan(i) jest współautorem(ką),
- c. umieszczenie Pana(i) na zbyt odległej pozycji na liście autorów publikacji, której Pan(i) jest współautorem(ką),
- d. opublikowanie części Pana(i) wyników pod własnym nazwiskiem,
- e. przypisanie sobie autorstwa Pana(i) tekstu.

Część ankiety poświęconą przestrzeganiu praw autorskich kończyło pytanie otwarte. Jeśli wśród kwestii podjętych w badaniu pominięto jakiś typ naruszenia praw autorskich doktoranta, mógł on wpisać w polu tekstowym swoje uwagi.

Ostatni blok dotyczył zmuszania doktorantów do wykonywania różnych prac. Blok składał się z trzech pytań:

- a. Promotor zmuszał Pana(ią) do wykonywania dodatkowych prac na jego rzecz.
- b. Był(a) Pan(i) zmuszany(a) do wykonywania dodatkowych prac na rzecz innego pracownika [danej jednostki dydaktycznej – uzupełnij] nie związanych z Pana(i) pracą naukową ani z obowiązkami dydaktycznymi.
- c. Był(a) Pan(i) zmuszany(a) do prac organizacyjnych na rzecz [danej jednostki dydaktycznej – uzupełnij].

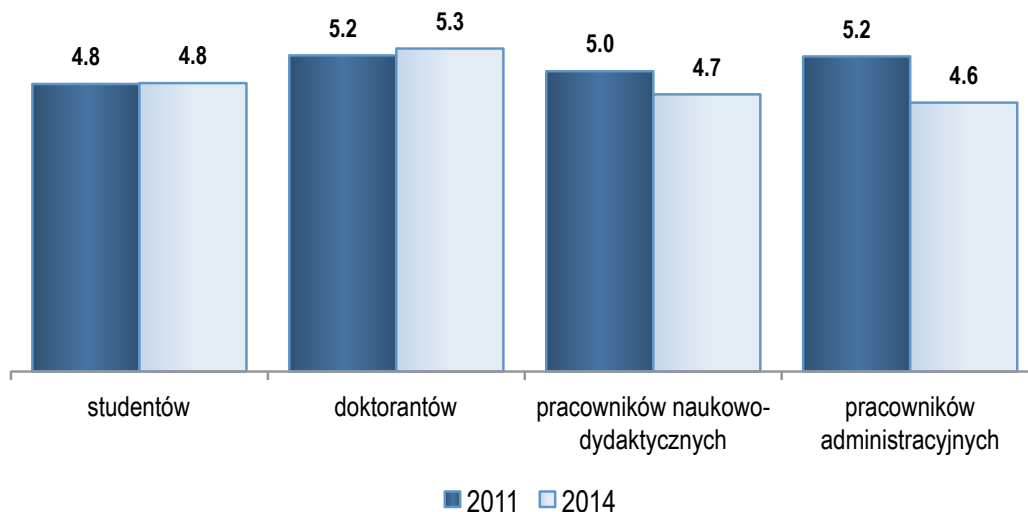
W tym bloku badani również byli pytani o to, jak często zdarzały się wskazane przez nich przypadki (opcje do wyboru: nie zdarzyło się to ani razu, zdarzyło się to tylko jeden raz, zdarzało się to rzadko, zdarzało się to często).

We wszystkich pytaniach szczegółowych badani mogli wskazać wśród ewentualnych sprawców naruszania swoich praw pięć kategorii: promotora, innego pracownika naukowo-dydaktycznego, pracownika administracyjnego, doktoranta lub studenta danej jednostki dydaktycznej.

6.2. Przestrzeganie regulaminu studiów

Poniższy rysunek przedstawia porównanie średnich wartości dla odpowiedzi badanych w obu edycjach badania.

Rysunek 6.1. Oceny* przestrzegania regulaminu studiów w jednostce przez różne grupy społeczności akademickiej w obu edycjach badania. „Jak Pan(i) ocenia przestrzeganie regulaminu studiów w jednostce dydaktycznej przez...”

* - średnie dla siedmiopunktowej skali: na której 1 oznaczało zdecydowanie źle, a 7 oznaczało zdecydowanie dobrze

Oceniając zachowanie poszczególnych grup **opinie doktorantów nie uległy znaczącej zmianie w ciągu trzech lat dzielących to badanie od poprzedniej edycji** – z zasady wyrażali **pozytywne opinie na temat przestrzegania regulaminu studiów w ich jednostkach dydaktycznych**. Wartości średnich znajdują się wyraźnie powyżej środka siedmiopunktowej skali. Nie wykryto żadnych znaczących zależności w szczególności w grupach wyróżnionych ze względu na obszar kształcenia oraz poziom zaangażowania naukowego.

6.3. Naruszanie praw - ogólnie

Prawie 32% osób badanych (75 osób) wskazało na naruszanie ich praw osobistych w jednym z czterech aspektów: prywatności, godności osobistej, dyskryminacji (12 kategorii) lub praw autorskich (5 kategorii). Poniższa tabela przedstawia rozkład wskazań na każdy z tych czterech sposobów naruszania praw osobistych badanych doktorantów.

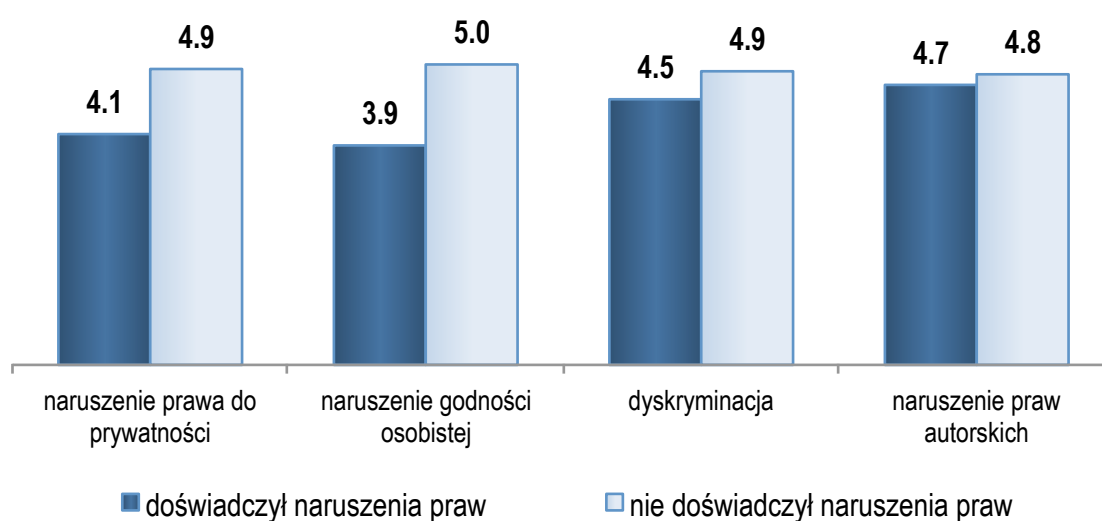
Tabela 6.1. Rozkład wskazań (liczebności i procenty) na naruszanie prywatności, godności osobistej, dyskryminację oraz naruszanie praw autorskich doktorantów

typ naruszania praw osobistych	liczba wskazań	procent wskazań
naruszanie prywatności	21	9%
naruszanie godności osobistej	30	13%
dyskryminacja	35	15%
naruszanie praw autorskich	23	10%

Jak widać, **skala naruszania każdego z typów praw człowieka jest w zbiorowości badanych doktorantów niewielka**. Z drugiej jednak strony udział osób deklarujących złamanie ich praw z którejkolwiek kategorii jest znaczny. Brak zależności naruszania praw człowieka ze względu na płeć,

wiek, tryb studiów czy też niepełnosprawność. Bardziej precyzyjna analiza zależności tych ogólnych wskazań od cech badanych jest utrudniona ze względu na niewielkie liczebności w badanej zbiorowości. O ważności jednak tych kwestii świadczą systematyczne różnice wskaźników zadowolenia ze studiów doktoranckich w zależności od tego, czy badani zadeklarowali doświadczenia łamania ich praw osobistych, czy nie.

Rysunek 6.2. Oceny* zadowolenia ze studiów doktoranckich na UW w zależności od tego, czy badany doświadczył łamania praw osobistych (naruszanie prywatności, godności osobistej, dyskryminacja lub naruszanie praw autorskich)

* - średnie dla siedmiopunktowej skali: na której 1 oznaczało zdecydowanie źle, a 7 oznaczało zdecydowanie dobrze

Jak widać, **osoby, które doświadczyły łamania praw człowieka deklarowały niższy poziom zadowolenia ze studiów**. Lepszemu zrozumieniu mechanizmu łamania praw doktorantów służyć będzie analiza szczegółowych odpowiedzi badanych, w których mogli wskazać na częstotliwość łamania ich praw oraz sprawców.

6.4. Naruszanie praw - szczegółowo

Poniższa tabela przedstawia informacje o liczbach wskazań na doświadczenia łamania praw człowieka (wskazania: „Tak, ale zdarzało się to rzadko” oraz „Tak, zdarzało się to często”), niezależnie od tego, kto był sprawcą.

Tabela 6.2. Wskazania na częstotliwość naruszania praw człowieka.

typ naruszenia praw człowieka	liczba wskazań - RZADKO	liczba wskazań - CZĘSTO
naruszenie prywatności	16	3
naruszenie godności osobistej	16	7
dyskryminacja ze względu na płeć	5	3
dyskryminacja ze względu na wiek	14	5
dyskryminacja ze względu na niepełnosprawność	0	0
dyskryminacja ze względu na rasę	0	0
dyskryminacja ze względu na religię lub wyznanie	1	3
dyskryminacja ze względu na narodowość	2	0
dyskryminacja ze względu na przekonania polityczne	3	5
dyskryminacja ze względu na przynależność związkową	0	0
dyskryminacja ze względu na pochodzenie etniczne	0	0
dyskryminacja ze względu na orientację seksualną	1	0
dyskryminacja ze względu na posiadanie dzieci	4	1
dyskryminacja ze względu na inną cechę	7	9

Jak widać, skala systematycznego łamania praw człowieka wedle deklaracji doktorantów wydaje się na naszej uczelni znikoma. Więcej wskazań zanotowano w odniesieniu do kategorii „rzadko”. Można powiedzieć zatem, że **na Uniwersytecie Warszawskim nie ma miejsca znaczące zjawisko naruszania praw człowieka**. Z drugiej strony, każde złamanie praw człowieka zasługuje na reakcję, w szczególności, jeśli ktoś dopuszcza się tego systematycznie.

Następna tabela przedstawia liczbę wskazań na naruszanie praw autorskich doktorantów (w tym przypadku nie pytaliśmy o częstotliwość). Pozwoli ona ustalić skalę zjawiska oraz ustalić, które praktyki są najczęstsze.

Tabela 6.3. Wskazania na częstotliwość naruszania praw człowieka.

typ naruszenia praw autorskich	liczba wskazań
dopisywanie kogoś do listy autorów Pana(i) publikacji wbrew Pana(i) woli	8
pominięcie Pana(i) na liście autorów publikacji, której Pan(i) jest współautorem(ką)	6
umieszczenie Pana(i) na zbyt odległej pozycji na liście autorów publikacji, której Pan(i) jest współautorem(ką)	0
opublikowanie części Pana(i) wyników pod własnym nazwiskiem	0
przypisanie sobie autorstwa Pana(i) tekstu	3
inny sposób naruszenia praw autorskich	9

Doktoranci uczestniczący w badaniu bardzo rzadko skarżyli się na naruszenia ich praw autorskich. Jak widać, **najczęstszymi sposobami naruszania praw autorskich według naszych badanych okazało się nieuprawnione dopisywanie się osób trzecich do listy autorów publikacji oraz pomi-**

ianie na tej liście kogoś ze współautorów. W odpowiedzi na pytania otwarte znalazło się dziewięć wpisów. Poza przywołanymi przypadkami, które znalazły się w powyższej tabeli, badani zwrócili uwagę na następujące typy problemów związanych z prawami autorskimi:

- przytaczanie fragmentów tekstu napisanego przez respondenta bez podania źródła,
- publikacja zdjęć bez pytania ich autora o zgodę i bez wskazania autora,
- wykorzystanie dorobku naukowego respondenta przy składaniu wniosku o grant, za czym nie nastąpiła propozycja współpracy w badaniach finansowanych z uzyskanego grantu.

W badaniach jakościowych respondenci nie wspominali o naruszaniu praw człowieka na Uniwersytecie Warszawskim jako problemie.

Poniższa tabela zawiera rozkłady wskazań naruszania praw człowieka przez różnych sprawców ze względu na cztery kategorie: naruszanie prywatności, naruszanie godności osobistej, dyskryminację oraz naruszanie praw autorskich.

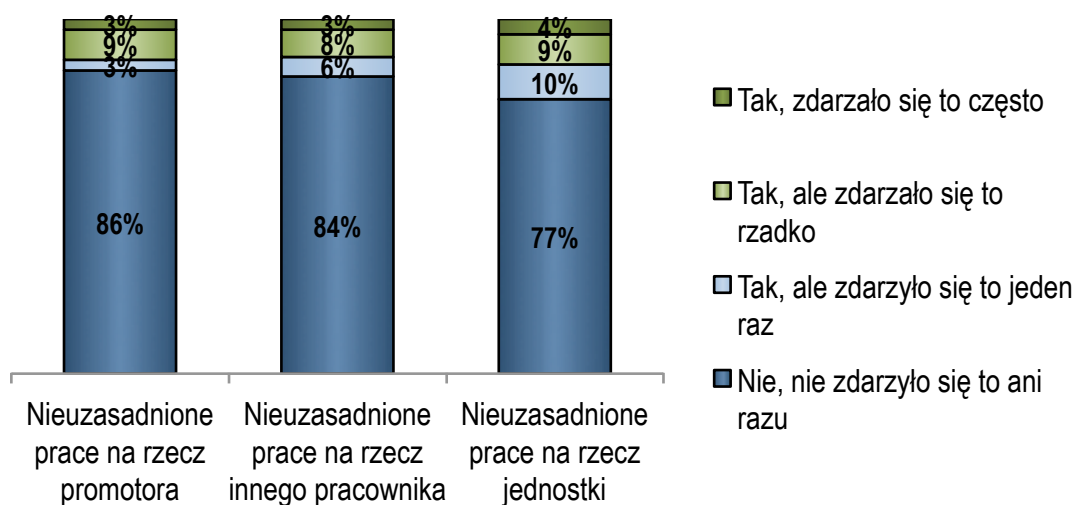
Tabela 6.4. Wskazania na częstotliwość naruszania praw człowieka.

sprawca	typ naruszenia praw człowieka			
	naruszenie prywatności	naruszenie godności osobistej	dyskryminacja	naruszenie praw autorskich
promotor	8%	13%	9%	46%
inny pracownik naukowo-dydaktyczny jednostki	25%	43%	45%	38%
pracownik administracyjny jednostki	39%	37%	21%	0%
doktorant jednostki	14%	7%	10%	0%
student jednostki	14%	0%	15%	17%

Jak widać, zdaniem badanych doktorantów, **prywatność najczęściej naruszają pracownicy administracyjni jednostek** (blisko 2/5 tych odpowiedzi, które wskazywały na ten typ naruszeń praw). Jest to zapewne spowodowane częstszymi kontaktami z danymi osobowymi doktorantów właśnie przez tę grupę. **Wśród osób najczęściej naruszających godność osobistą oraz dyskryminujących doktorantów wskazywani byli pracownicy naukowo-dydaktyczni oraz pracownicy administracyjni jednostek** (łącznie blisko 4/5 tych odpowiedzi, które wskazywały na naruszanie godności osobistej oraz 2/3 tych odpowiedzi, które wskazywały na dyskryminację). **Głównymi sprawcami naruszeń praw autorskich doktorantów są zdaniem badanych pracownicy naukowo-dydaktyczni jednostek oraz promotorzy** (ponad 4/5 tych odpowiedzi, które wskazywały na ten typ naruszeń praw)

Aby lepiej zbadać sytuację i dokładniej scharakteryzować ewentualne nadużycia związane z nieuzasadnionym wykorzystaniem doktorantów do wykonywania różnych prac, zadaliśmy badanym trzy dodatkowe pytania, w których prosiliśmy ich o wskazanie czy i jak często byli zmuszani przez promotora lub innego pracownika ich jednostki do prac nie związanych z ich studiami lub pracą naukową. Zapytaliśmy też o to, czy byli zmuszani do wykonywania prac organizacyjnych na rzecz jednostki. Poniższy rysunek przedstawia odpowiedzi badanych na te pytania.

Rysunek 6.3. Rozkłady odpowiedzi na pytania o zmuszanie doktorantów do wykonywania nadmiernych bądź niezasadnionych prac w czasie studiów.

Jak widać, **niewielka część badanych** (od 14% do 23%) **uważa, że ich praca jest nadużywana przez uczelnię**. Na ogół były to ich zdaniem zdarzenia o charakterze incydentalnym (jeden raz lub rzadko). Wypadki takie jednakże zdaniem badanych zaistniały i przynajmniej część z wypowiedzi należy traktować jako wskazujące na faktyczne nadużycia². Nie dało się zaobserwować znaczących zależności tego zjawiska ze względu na szczegółowe cechy metryczkowe badanych.

² Trzeba jednakże pamiętać, że zebrane wyniki dotyczą jedynie anonimowych deklaracji, nie zaś udokumentowanych zdarzeń. W przypadku deklaracji na temat bycia zmuszanym do nadmiernych prac należy wnioski wyciągać ze szczególną ostrożnością ze względu na subiektywizm pojęcia dodatkowej, nieuzasadnionej pracy.

7. Sytuacja zawodowa i bytowa doktorantów

W kolejnej edycji badań ankietowych wśród doktorantów, podobnie jak w I edycji *Ogólnouniwersyteckiej Ankiety dla Doktorantów* znalazł się szereg pytań dotyczących różnych aspektów warunków bytowych doktorantów. Pomimo tego, że problematyka ta nie jest ściśle powiązana z jakością kształcenia, to jednak uzyskane wyniki należy szerzej zaprezentować, gdyż sytuacja życiowa studentów III stopnia naszej uczelni bez wątpienia tworzy ograniczenia i możliwości dla procesu zdobywania wiedzy w trakcie studiów doktoranckich. Prezentowane poniżej wyniki uzupełniają zatem obraz społeczności doktorantów kształcących się na naszej uczelni.

W badaniach nakreśliśmy kilka zasadniczych obszarów problemowych związanych z sytuacją życiową osób przygotowujących rozprawy doktorskie na UW, były to kwestie dotyczące następujących zagadnień:

- aktywności zawodowej,
- budżetu czasu,
- sytuacji materialnej i rodzinnej

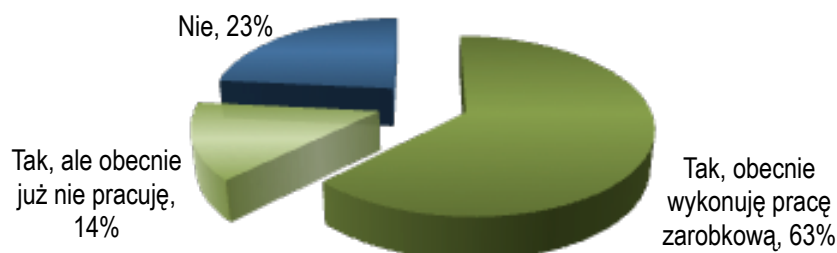
Dodać przy tym należy, że powyższe zagadnienia w ogólnouczelnianym badaniu doktorantów nie były zbyt szczegółowo badane. Oznacza to, że prezentowany w poniższej części raportu zakres tematyczny jest szeroki i znacznie zróżnicowany, a uzyskane wyniki jedynie na poziomie ogólnym umożliwiają przedstawienie sytuacji życiowej tego środowiska akademickiego. Część pytań dotyczących sytuacji zawodowej i warunków bytowych doktorantów została - w aktualnej edycji - zadana w identycznym brzmieniu, jak w I edycji badań w 2011 roku. Oznacza to, że pojawia się możliwość dokonania porównań w czasie i w konsekwencji będzie można zaprezentować zachodzące zmiany. Przedstawione w niniejszym rozdziale wyniki analiz mają dużą wartość poznawczą i mogą stać się cennym źródłem informacji, użytecznym przy określaniu kierunku szeregu działań związanych z socjalnymi zadaniami Uniwersytetu.

7.1. Aktywność zawodowa doktorantów

Aktywność zawodową doktorantów można rozumieć na dwa sposoby. W pierwszym przypadku pojęcie obejmuje prowadzoną przez doktorantów działalność naukowo-dydaktyczną oraz wszelkie inne zajęcia przynoszące dochód. Można także działalności zawodowej nadać węższe znaczenie, i wówczas przez aktywność zawodową doktorantów należy rozumieć wyłącznie działalność zarobkową podejmowaną na otwartym rynku pracy, a więc w tym przypadku pomijamy działalność naukowo-dydaktyczną prowadzoną przez nich, w ramach studiów, na uczelni. W niniejszej części raportu przyjęto węższe rozumienie aktywności zawodowej doktorantów. Interesowała nas przede wszystkim odpowiedź na pytanie, jaka część doktorantów próbuje łączyć aktywność zarobkową z obowiązkami doktorantów.

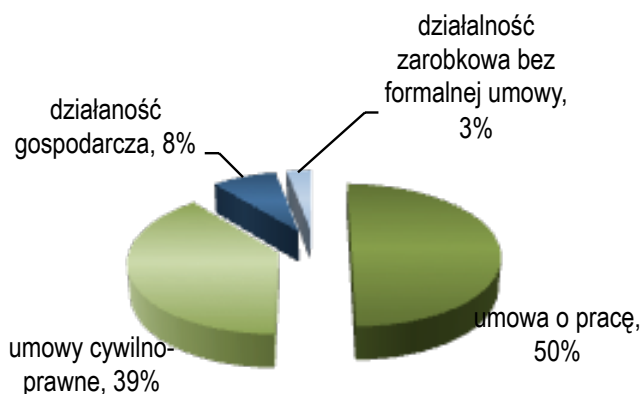
Na wstępie należy stwierdzić, że **przeważająca część spośród badanych doktorantów – trzech na czterech – gromadziła doświadczenia zawodowe związane z pracą zarobkową w trakcie studiów doktoranckich**. Wyraźną większość w badanej zbiorowości stanowili ci, którzy aktualnie wykonują pracę zarobkową. Jedynie co czwarty doktorant nie pracował w trakcie studiów doktoranckich.

Rysunek 7.1.1 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: Czy kiedykolwiek podczas studiów doktoranckich wykonywał(a) Pan(i) pracę zarobkową?

Dominującą grupę wśród pracujących doktorantów stanowią osoby, które są zatrudnione w ramach umowy o pracę. Kolejną stanowiącą bardzo duży udział grupę tworzą osoby wykonujące pracę zarobkową w oparciu o umowy cywilno-prawne (umowy zlecenia, umowy o dzieło). Jedynie nieliczni spośród pracujących respondentów przyznali, iż wykonują pracę zarobkową bez formalnej umowy regulującej warunki zatrudnienia.

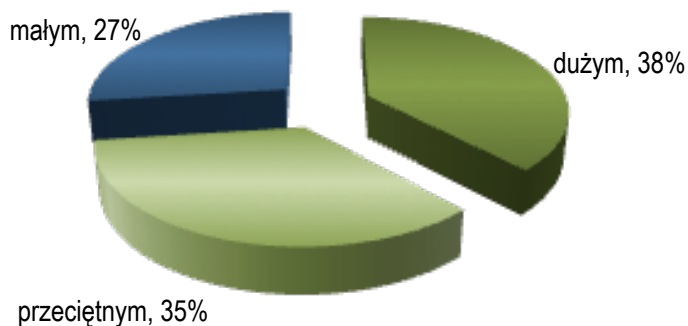
Rysunek 7.1.2 - Struktura formy zatrudnienia wśród pracujących doktorantów

Uzyskane wyniki pokazują więc, że znaczna część osób kształcących się na studiach III stopnia na naszej uczelni ma dość stabilną sytuację zawodową tj. wykonują pracę zarobkową w oparciu o umowę o pracę.

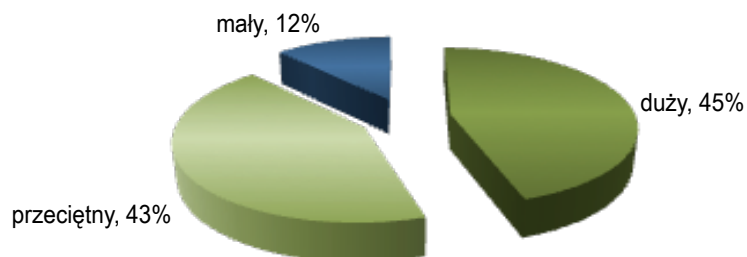
I faktycznie – jak pokazują wyniki analizy - największa część spośród pracujących doktorantów zadeklarowała, że wykonywana praca daje im duże poczucie stabilności.

Rysunek 7.1.3 - Rozkład odpowiedzi na pytanie *W jakim stopniu wykonywana obecnie praca daje Panu(i) poczucie stabilności?*

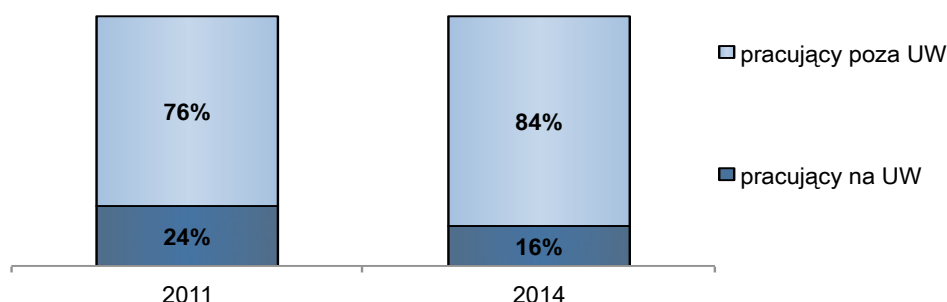
Dodać przy tym należy, że dominująca frakcja objętych badaniem pracujących doktorantów była zadowolona z wykonywanej pracy zawodowej.

Rysunek 7.1.4 - Poziom zadowolenia z aktualnie wykonywanej pracy

W II edycji wśród doktorantów deklarujących aktywność zawodową co szósty pracował na Uniwersytecie Warszawskim. Okazuje się zatem, że obecnie udział pracujących na naszej uczelni doktorantów jest zauważalnie niższy niż trzy lata wcześniej – co można wiązać w pewnym zakresie ze wzrostem poziomu aktywności zawodowej doktorantów (dane w aneksie tabela 7.1.1).

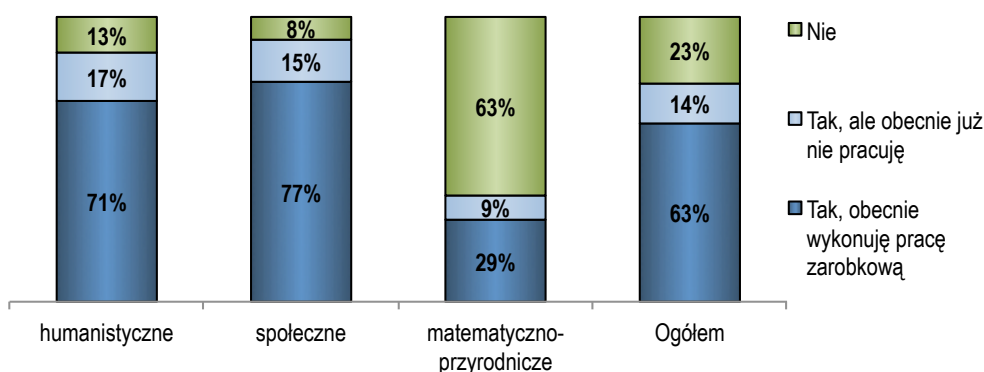
Rysunek 7.1.5 - Struktura pracujących doktorantów według faktu zatrudnienia na UW w kolejnych edycjach badania

Niemniej należy podkreślić, że w dalszym ciągu Uniwersytet Warszawski daje możliwości pracy zarobkowej dużej liczbie osób, które tu przygotowują rozprawy doktorskie. Można bowiem powiedzieć, że **aż 10% spośród wszystkich badanych doktorantów było zatrudnionych na UW**. Warto przy tym dodać, że spośród zatrudnionych na UW doktorantów ponad połowa wykonywała czynności zawodowe w ramach umowy o pracę.

Uwarunkowaniem aktywności zarobkowej doktorantów jest obszar studiów. Okazuje się, że **pracę zarobkową ze studiami doktoranckimi łączą osoby studiujące na kierunkach humanistycznych lub społecznych**. O ile na studiach matematyczno-przyrodniczych frakcja doktorantów pracujących zarobkowo – w okresie badania – wyniosła jedynie 29%, to wśród osób studiujących na kierunkach humanistycznych wyniosła ona 71%, zaś wśród doktorantów piszących rozprawy z zakresu nauk społecznych 3 osoby na 4 twierdziły, że pracują zawodowo. Warto także zwrócić uwagę na to, że wśród doktorantów studiujących na kierunkach matematyczno-przyrodniczych blisko dwóch na trzech badanych zadeklarowało, że w trakcie studiów doktoranckich nie wykonywało żadnej pracy zarobkowej. Natomiast udział doktorantów bez żadnych doświadczeń zawodowych, zebranych w trakcie studiów III stopnia, na kierunkach społecznych i humanistycznych był kilkakrotnie niższy.

Rysunek 7.1.6 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: Czy kiedykolwiek podczas studiów doktoranckich wykonywał(a) Pan(i) pracę zarobkową według obszaru kształcenia

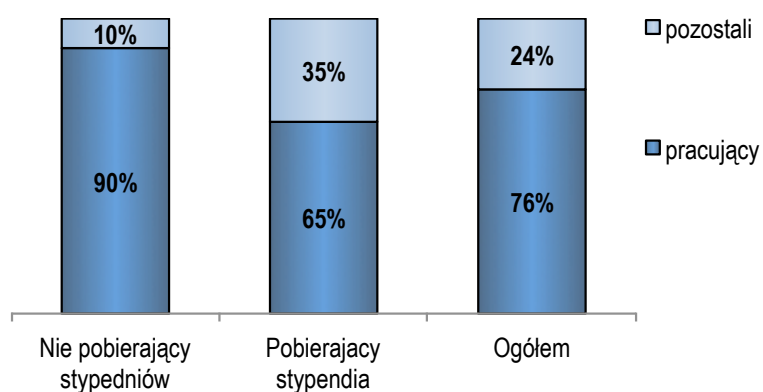

Przypuszczać można, że uzyskane wyniki oddają zróżnicowane możliwości prowadzenia badań między osobami piszącymi rozprawy doktorskie z zakresu nauk przyrodniczych a tymi, które swoje dysertacje poświęcają problematyce społeczno-humanistycznej. Doktoranci prowadzący badania empiryczne z zakresu nauk matematyczno-przyrodniczych są zmuszeni do spędzenia znacznej ilości

czasu w macierzystych jednostkach dydaktycznych, gdzie mają dostęp do specjalistycznego sprzętu, a to w znaczący sposób ogranicza ich możliwości wykonywania pracy zarobkowej. Z kolei osoby piszące prace doktorskie z zakresu nauk humanistycznych i społecznych, które w dużo mniejszym zakresie w swoich badaniach wykorzystują profesjonalny sprzęt mogą z większą swobodą dysponować swoim czasem. W tej sytuacji duża część doktorantów z tych dyscyplin poświęca swój czas także na pracę zarobkową. Nie bez znaczenia jest zapewne także i to, że rynek pracy oferuje specjalistom z zakresu nauk humanistyczno-społecznych dużo więcej możliwości, które nie wymagają pełnego zaangażowania, a więc pracy w pełnym wymiarze czasu.

Szczegółowe wyniki analiz wskazują również, że ważnym uwarunkowaniem wykonywania pracy zawodowej w trakcie studiów doktoranckich jest fakt pobierania stypendiów. Wśród doktorantów nie pobierających stypendiów frakcja osób pracujących zawodowo w trakcie studiów doktoranckich była znacznie wyższa niż wśród osób, które miały dochody w postaci stypendiów.

Rysunek 7.1.7 - Aktywność zawodowa doktorantów według faktu pobierania stypendium

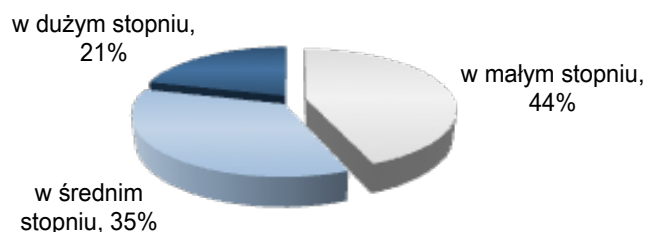
Tak znacząca różnica wskazuje, że **wsparcie w postaci stypendiów** jakkolwiek nie rekompensujące w pełni możliwego do uzyskania na rynku pracy wynagrodzenia, **w pewnej mierze uniezależnia doktorantów od konieczności pracy zawodowej**.

Uwarunkowaniem aktywności zawodowej okazała się także sytuacja rodzinna badanych doktorantów. Wśród tych badanych, którzy prowadzącą wspólnie z małżonkiem/partnerem gospodarstwo domowe większy udział zadeklarowało, że aktualnie pracuje zawodowo, niż wśród pozostałych osób (dane w aneksie tabela 7.1.2). Inny aspekt sytuacji rodzinnej badanych, tj. fakt posiadania dzieci na utrzymaniu także okazał się czynnikiem różnicującym aktywność zawodową doktorantów (dane w aneksie tabela 7.1.3). Zgodnie z tym, co można było przypuszczać, wśród tych doktorantów, którzy mają dzieci na utrzymaniu procent pracujących zarobkowo był wyższy niż wśród pozostałych respondentów. W tym miejscu warto podkreślić także i to, że wśród respondentów mających dzieci na utrzymaniu aż co dziewiąta osoba twierdziła, że dotychczas nigdy nie pracowała w trakcie studiów doktoranckich. Uzyskany wynik sugeruje więc pewne zróżnicowanie sytuacji materialnej występującej w badanej zbiorowości.

Jednak przypuszczenie o związku aktywności zawodowej z sytuacją materialną doktorantów nie znajduje potwierdzenia w zebranych materiale (dane w aneksie tabela 7.1.4). Jak się okazuje w każdej kategorii badanych wyróżnionych według samooceny sytuacji materialnej frakcja osób wykonujących pracę zawodową jest podobna i przekracza 60%. W świetle tych wyników można zatem przypuszczać, że podejmowanie pracy zarobkowej w czasie studiów doktoranckich wypełnia nie tylko funkcje ekonomiczne, ale raczej jest zaplanowaną strategią budowy kariery zawodowej.

Pracującym zarobkowo doktorantom zadaliśmy pytanie dotyczące tego, w jakim stopniu wykonywana przez nich praca zarobkowa wiąże się z ich studiami doktoranckimi.

Rysunek 7.1.8 - Ocena stopnia związku między pracą zawodową a studiami doktoranckimi

Co prawda co piąty badany utrzymywał, że wykonywana praca zarobkowa jest w dużym stopniu związana ze studiami doktoranckimi, to jednak w świetle zebranego materiału należy stwierdzić, że **większość z pracujących zarobkowo doktorantów wykonuje takie czynności zawodowe, które są w niewielkim stopniu związane z studiami na UW.**

Wyniki badania uwidaczniają, że wśród pracujących studentów III stopnia odnotowujemy wyraźną zależność między sytuacją materialną a wykonywaniem pracy zgodnej ze studiami. Obserwowana prawidłowość polega na tym, że **im lepsza sytuacja materialna doktorantów, tym bardziej wykonywana praca pozostaje w związku ze studiami doktoranckimi.**

Rysunek 7.1.9 - Ocena* stopnia związku między pracą zawodową a studiami doktoranckimi według samooceny sytuacji materialnej

*) średnia dla siedmiopunktowej skali: na której 1 oznaczało w bardzo małym stopniu, a 7 oznaczało w bardzo dużym stopniu

Niestety w świetle zebranych danych trudno jednoznacznie wskazać co jest przyczyną, a co skutkiem. Z jednej strony może występować dość oczywisty związek, który polega na tym, że profesjonalista w swojej dziedzinie uzyskuje wyższe wynagrodzenia niż osoba nie specjalizująca się w danej dziedzinie. A więc możemy przypuszczać, że osoby wykonujące działalność zarobkową zgodnie ze swoimi kierunkiem kształcenia uzyskują dużo wyższe wynagrodzenia niż ci, którzy wykonują pracę nie związaną z ich studiami. Z drugiej jednak strony może być także i tak, że osoby zamożniejsze starają się o taką pracę, która będzie zgodna z ich zainteresowaniami naukowymi, gdyż mając odpowiednie zasoby materialne mogą przeznaczyć na poszukiwanie pracy znacznie dłuższy czas niż ci,

którzy znajdują się w gorszej sytuacji materialnej. A więc wyższy odsetek osób pracujących „w zawodzie” wśród zamożnych może być wynikiem nierównych warunków „startu”, a nie tylko różnic występujących w wynagradzaniu specjalistów i nie specjalistów.

W bloku pytań poświęconych aktywności zawodowej pracującym doktorantom zostało zadane pytanie o to, czy od ich wynagrodzeń odprowadzane były składki emerytalne na ZUS.

Rysunek 7.1.10 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: Czy w związku z wykonywaną aktualnie przez Pana(ią) pracą odprowadzane są do ZUS składki na ubezpieczenie emerytalne?

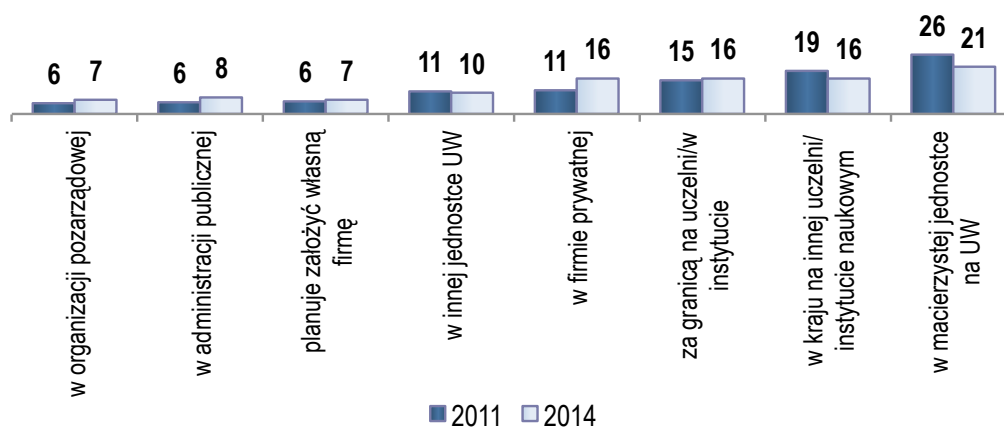
Wyniki analiz jednoznacznie wskazują, że **większość pracujących doktorantów ma odprowadzane składki na ubezpieczenie emerytalne**. Wyniku tego można było się spodziewać, biorąc pod uwagę formy zatrudnienia pracujących studentów III stopnia – połowa badanych pracuje w oparciu o umowę o pracę.

W II edycji *Ogólnouniwersyteckiej Ankiety dla Doktorantów*, podobnie jak w I edycji staraliśmy się zrekonstruować wyobrażenia doktorantów na temat ich dalszej kariery zawodowej. Respondentów prosiliśmy o wskazanie przyszłego miejsca pracy, to pytanie miało charakter wielokrotnego wyboru, a więc doktoranci mogli wskazać kilka pożądanых miejsc zatrudnienia. Łącznie uzyskano 594 odpowiedzi – strukturę wskazań przedstawiono na poniższym rysunku.

Jak pokazują wyniki badania w II edycji odnotowujemy bardzo podobną strukturę wskazań przyszłego miejsca pracy do tej z I edycji. Nieznaczne różnice polegają na tym, że obecnie nieco mniejsza część doktorantów wiąże swoje plany zawodowe z pracą w macierzystej jednostce, natomiast wzrasta frakcja takich którzy widzą swoje przyszłe miejsce pracy w sektorze prywatnych przedsiębiorstw.

W 2014 roku piątą część wszystkich odpowiedzi stanowiły wskazania na macierzystą jednostkę, w której aktualnie respondenci pracują nad rozprawą doktorską. Dodając do tego kolejne 10% wskazań na inną jednostkę UW okaże się, że blisko jedna trzecia wskazań dotyczyła miejsca pracy na UW. **Oznacza to, że przeważająca część doktorantów widzi swoją przyszłość zawodową na Uniwersytecie Warszawskim** – podobnie jak trzy lata wcześniej.

Rysunek 7.1.11 Plany zawodowe doktorantów – procent wskazań na przyszłe miejsce pracy w kolejnych edycjach badania

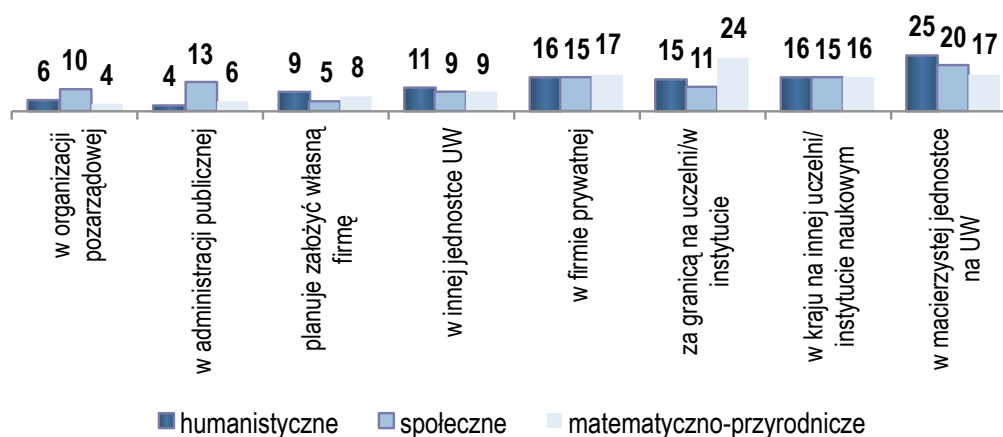

Warto także podkreślić i to, że stosunkowo często badani wskazywali na inne uczelnie lub instytuty naukowe zarówno krajowe, jak i zagraniczne. Łącznie wskazania na miejsce pracy związane z działalnością naukową stanowiły 63% wszystkich odpowiedzi.

Na podstawie materiału w wywiadach jakościowych można powiedzieć, że niezależnie od tego, czy badani planują prace na UW, czy też poza nim, są przekonani, że studia doktoranckie poprawią ich szanse na rynku pracy w tym sensie, że pomogą wykształcić umiejętności ważne przy pracy badacza. Paradoksalnie jednak sam tytuł doktora może – zdaniem niektórych – utrudnić poszukiwanie pracy – „Być może będę musiał chować ten doktorat szukając pracy (jak już go zrobię), ale i tak uważam, że to warto i że intelektualnie i warsztatowo bardzo dużo mi daje”.

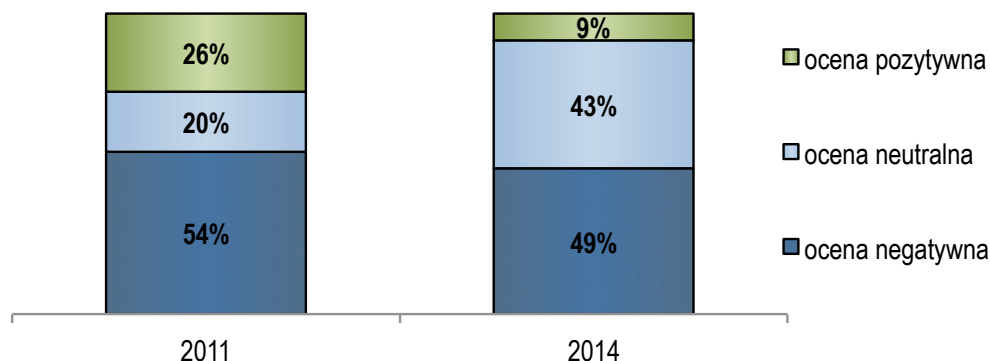
Szczegółowa analiza ujawniła, że plany zawodowe doktorantów nieco różnią się w zależności od obszaru studiów. W szczególności należy podkreślić to, że dominująca grupa doktorantów z nauk matematyczno-przyrodniczych planuje pracować naukowo na uczelni/w instytucie zagranicznym. Z kolei osoby piszące dysertacje z zakresu nauk społecznych relatywnie częściej niż pozostali zamierzają podjąć pracę zawodową w administracji publicznej lub organizacjach pozarządowych. Natomiast doktoranci zajmujący się naukami humanistycznymi stosunkowo najczęściej zakładają, że znajdą zatrudnienie we własnych, macierzystych jednostkach na Uniwersytecie Warszawskim.

Rysunek 7.1.12 Plany zawodowe doktorantów – procent wskazań na przyszłe miejsce pracy według obszaru kształcenia

W I oraz II edycji ogólnouczelnianych badań wśród doktorantów do wszystkich respondentów, którzy jako przyszłe miejsce pracy wskazywali Uniwersytet Warszawski skierowaliśmy pytanie o to, jak oceniają swoje szanse na zatrudnienie na uczelni po uzyskaniu doktoratu. Jak wynika z uzyskanych danych rozkład ocen szans zatrudnienia na UW wśród objętych badaniem doktorantów w 2014 był bardziej sceptyczny niż 2011 roku. W szczególności bardzo widoczny jest – blisko trzykrotny – spadek frakcji tych, którzy pozytywnie postrzegają swoje szanse na zatrudnienie na UW. Podobnie jak przed trzema laty w 2014 roku **blisko połowa z badanych doktorantów negatywnie oceniła swoje szanse na zatrudnienia na uczelni**. Sceptycyzm doktorantów w tej kwestii wynika zapewne poniekąd stąd, że mają oni świadomość problemów z przyszłym zatrudnieniem, które będzie wynikiem niżu demograficznego. Jednak można także sądzić, że w pewnej mierze sceptycyzm dotyczący przyszłego zatrudnienia na naszej uczelni wyrażany przez badanych jest powodowany brakiem wiedzy o zasadach kształtujących politykę zatrudnienia w poszczególnych jednostkach.

Rysunek 7.1.13 Oceny szans na zatrudnienia na UW po uzyskaniu doktoratu w kolejnych edycjach badania

Szczegółowe analizy uwiadcniają ponadto, że ocena szans przyszłego zatrudnienia na uczelni jest w pewnym stopniu uwarunkowana sytuacją materialną badanych (dane w aneksie tablica 7.1.5). Osoby oceniające lepiej swoją sytuację materialną wyżej także oceniały swoje szanse na zatrudnienie

na UW niż osoby mniej zamożne. Uzyskany wynik nie jest łatwo w sposób jednoznaczny zinterpretować. Z jednej strony może być tak, że niekorzystna sytuacja materialna może powodować to, że doktoranci nie wierzą w sukces, a więc w to, że uda się im doprowadzić pracę doktorską do szczęśliwego końca – a to jest główny warunek zatrudnienia na uczelni. Z drugiej jednak strony osoby mniej zamożne mogą nie widzieć możliwości podjęcia pracy na UW, gdyż już teraz wiedzą, że po zakończeniu studiów będą zmuszone znaleźć dobrze płatną pracę (płace na uczelni nie należą do wysokich), tak aby osiągnąć choćby typowy poziom życia.

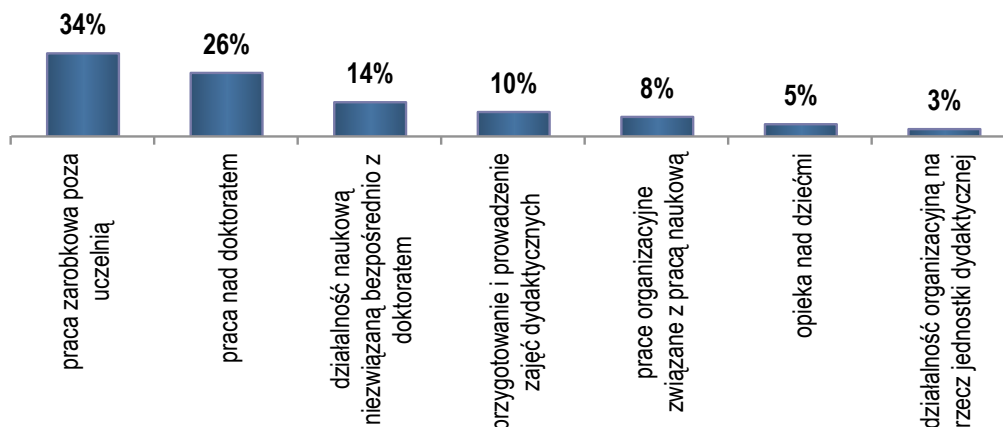
Kolejnym uwarunkowaniem oceny szans zatrudnienia na Uniwersytecie okazało się wykonywanie pracy zawodowej (dane w aneksie tablica 7.1.6). Osoby pracujące niżej oceniają swoje szanse niż osoby, które nie pracowały zarobkowo. Przypuszczalnie pracujący doktoranci z uwagi na konieczność wykonywania obowiązków zawodowych nie mogą uczestniczyć w życiu swoich jednostek dydaktycznych w tym samym stopniu, co ich niepracujący koledzy. W konsekwencji mają świadomość, że nie są osobami, które będą w jednostkach macierzystych zatrudniane w pierwszej kolejności.

7.2. Budżet czasu doktorantów

Studia doktoranckie wymagają od osób przygotowujących rozprawy doktorskie dobrej organizacji pracy i systematyczności. Doktoranci muszą znaleźć czas nie tylko na pracę przy dysertacji, lecz często również czas na prowadzenie zajęć dydaktycznych, czy działań na rzecz jednostki dydaktycznej. Dodatkowo – jak pokazały wyniki wcześniejszych analiz – większość stara się te zajęcia pogodzić z obowiązkami zawodowymi. W tym kontekście nasuwa się zatem kluczowe pytanie o to, w jaki sposób osoby przygotowujące rozprawy doktorskie na Uniwersytecie Warszawskim zarządzają swoim czasem. W I edycji *Ogólnouniwersyteckiej Ankiety dla Doktorantów* podjęliśmy problem budżetu czasu studentów III stopnia. W II edycji badania kwestia budżetu czasu doktorantów także została podjęta, jednak obecnie wykorzystaliśmy bardziej szczegółowe kategorie co oznacza, że wyniki nie są bezpośrednio porównywalne. W 2014 roku badanym zadaliśmy pytania o to, ile czasu przeciętnie w tygodniu poświęcają na pracę nad doktoratem, prace organizacyjne związane z pracą naukową, przygotowanie i prowadzenie zajęć dydaktycznych, działalność organizacyjną na rzecz jednostek dydaktycznych, działalność naukową niezwiązaną bezpośrednio z doktoratem, pracę zarobkową poza uczelnią oraz opiekę nad dziećmi. Pomimo tego, że uzyskane dane – z uwagi na sposób pomiaru – mają jedynie charakter orientacyjny, to jednak pozwalają dość dobrze scharakteryzować obciążenie różnego rodzaju obowiązkami doktorantów naszej uczelni. Na wstępie należy podkreślić, że wyniki poniższych analiz obejmują tylko tę podzbiorowość respondentów, którzy rzetelnie odnosili się do pytań na temat budżetu czasu.

W świetle deklaracji respondentów **największy udział w puli czasu doktoranta stanowi praca zarobkowa poza uczelnią – około 1/3 swojego budżetu czasu typowy doktorant przeznacza na tę aktywność**. Powyższe wyniki pochodzą z całej zbiorowości, której dużą część stanowią osoby pracujące, stąd też odnotowujemy znaczny udział czasu poświęcanego na pracę. Na prowadzenie badań i pisanie rozprawy typowy doktorant UW przeznacza 1/4 swojego tygodniowego czasu.

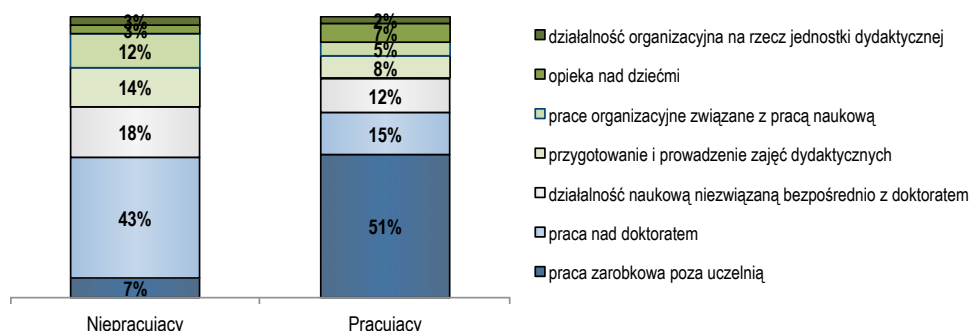
Rysunek 7.2.1 Struktura budżetu czasu doktorantów

Kilkanaście procent ze swego budżetu czasu doktoranci przeznaczają na działalność naukową, która nie jest ściśle związana z doktoratem i kolejne dziesięć procent w budżecie doktorantów stanowi czas poświęcony na przygotowanie i prowadzenie zajęć dydaktycznych. Relatywnie najmniejszy udział w budżecie czasu doktorantów zajmują takie pozycje jak: opieka nad dziećmi i działalność organizacyjna na rzecz jednostki dydaktycznej.

Uwarunkowaniem w największym stopniu wpływającym na strukturę budżetu czasu doktorantów jest wąsko rozumiana aktywność zawodowa, a więc **fakt wykonywania pracy zarobkowej**. Poniżej przedstawiono strukturę budżetu czasu wśród dwóch podzbiorowości doktorantów tj. tych, którzy w trakcie badania pracowali zarobkowo i pozostałych. Jak się okazuje różnice w strukturze budżetu czasu są bardzo wyraźne. To co zdecydowanie różni oba budżety to oczywiście nakłady czasu ponoszone na pracę zawodową i pracę nad doktoratem. Niepracujący zarobkowo doktoranci przeznaczają najwięcej czasu na pracę nad doktoratem – 43 %, na prace zarobkowe na uczelni poświęcają jedynie 7% ze swego budżetu czasu. Z kolei ci respondenci, którzy pracują zarobkowo na pracę przy doktoracie poświęcają 15% z ogólnej puli czasu, a na pracę zarobkową poza uczelnią przeznaczają aż 51% ze swojego budżetu. Ogólnie można powiedzieć, że **wykonywanie pracy zawodowej w trakcie studiów doktoranckich powoduje zdecydowane ograniczenie puli czasu jaką można poświęcić doktoratowi i działalności naukowej i dydaktycznej**.

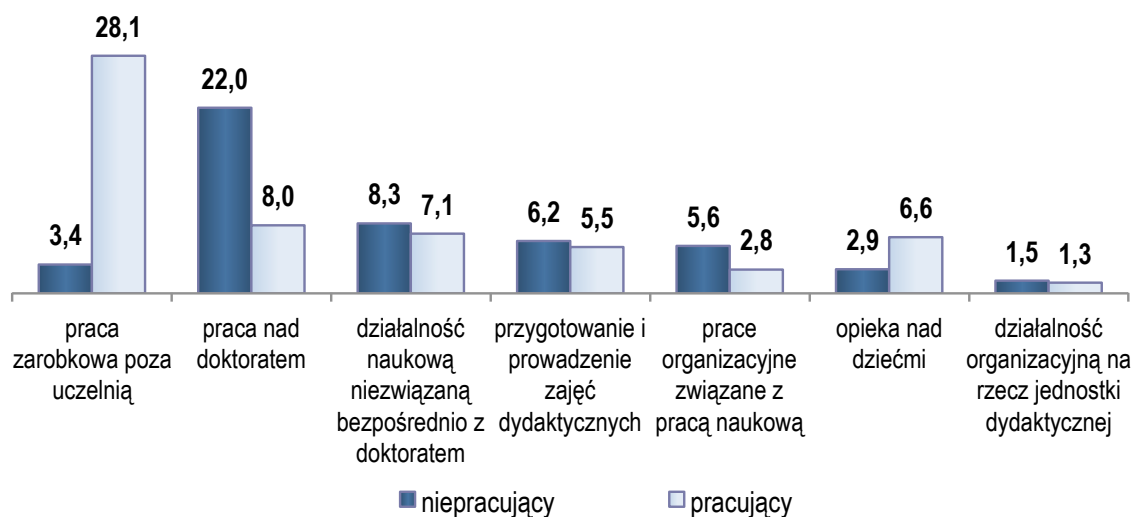
Rysunek 7.2.2 Struktura budżetu czasu doktorantów według aktywności zawodowej

Poza różnicami w strukturze budżetu czasu przeznaczanego na różnego typu aktywności doktorantów interesująca jest sama wysokość nakładów czasu na poszczególne rodzaje działalności. Biorąc pod uwagę znaczące różnice struktur budżetu czasu między doktorantami wykonującymi pracę zarobkową i pozostałymi, wysokość nakładów czasu na poszczególne działania zostanie przedstawiona dla tych dwóch podzbiorowości.

W świetle zebranego materiału empirycznego w typowym tygodniu niepracujący doktoranci poświęcają na różne aktywności 46,1 godziny, a ich pracujący koledzy 56,1 godziny. A więc **doktoranci pracujący zarobkowo przeznaczają wyraźnie więcej czasu (o około 10 godzin na tydzień, a więc w ujęciu względnym około 20%) na szeroko rozumiane obowiązkowe aktywności niż osoby nie wykonujące systematycznej pracy zarobkowej**. Niemniej większa tygodniowa pula czasu przeznaczana przez pracujących na obowiązkowe aktywności niestety nie niweluje podstawowej różnicy odnotowanej przy analizie struktury budżetu czasu – czyli różnicy w nakładzie czasu poświęconego na przygotowywanie rozprawy doktorskiej. Doktoranci pracujący zarobkowo poświęcają rozprawie doktorskiej średnio około 8 godzin tygodniowo, natomiast ich niepracujący koledzy przeznaczają na taką działalność blisko trzy razy więcej czasu bo aż 22 godziny w tygodniu. Ta relacja ukazuje trudności na jakie są narażone osoby przygotowujące rozprawę doktorską i jednocześnie pracujące. Gdyby przyjąć, że przygotowanie pracy wymaga podobnych nakładów czasowych, to osoba przygotowująca rozprawę doktorską i jednocześnie pracująca będzie robiła to prawie trzy razy dłużej niż osoba, która w trakcie studiów doktoranckich nie podejmuje pracy zarobkowej.

Rysunek 7.2.3 Przeciętna tygodniowa liczba godzin przeznaczana na poszczególne rodzaje aktywności wśród pracujących i nie pracujących zarobkowo doktorantów

W typowym tygodniu niepracujący zarobkowo doktoranci poświęcają na przygotowanie i prowadzenie zajęć dydaktycznych 6,2 godziny tygodniowo, a więc tylko nieznacznie więcej niż pracujący zarobkowo. Niepracujący respondenci poświęcali około godziny tygodniowo więcej czasu na działalność naukową nie powiązaną ściśle z doktoratem niż ich pracujący koledzy. Widać także wyraźnie, że niepracujący doktoranci poświęcają dwa razy więcej czasu na różnego rodzaju prace organizacyjne związane z pracą naukową niż ich pracujący koledzy. Interesujący jest wynik wskazujący podobne zaangażowanie czasowe pracujących i niepracujących doktorantów w działalność ukierunkowaną na rzecz macierzystej jednostki dydaktycznej. Analiza budżetu czasu dobitnie dowodzi, że **praca zawo-**

dowa w trakcie studiów doktoranckich zasadniczo ogranicza pulę czasu, która jest przeznaczana na działalność naukową. A przypomnieć należy, że z problemem braku czasu na aktywność naukową aktualnie boryka się dwóch na trzech badanych.

Przeciętna wielkość tygodniowego budżetu czasu wśród doktorantów poszczególnych obszarów studiów charakteryzowała się zauważalnym zróżnicowaniem. Najwięcej czasu w tygodniu na swoje obowiązki 54,5 godziny przeznaczali doktoranci nauk społecznych blisko o 10% więcej niż ich kole-dzy piszący prace doktorskie z zakresu nauk humanistycznych lub matematyczno-przyrodniczych. Jednak najbardziej interesująca różnica między doktorantami poszczególnych obszarów kształcenia występuje w przeciętnej liczbie godzin poświęcanych na pracę zarobkową i pracę nad doktoratem (dane w aneksie tablica 7.2.1). Zdecydowanie najwięcej czasu na pracę zarobkową poświęcają dokto-ranci z obszaru nauk społecznych – bo aż 26 godzin, nieco mniej osoby piszące rozprawy z humani-styki i zdecydowanie najmniej czasu doktoranci z obszaru nauk matematyczno-przyrodniczych. Ci ostatni jednak poświęcają aż 25 godzin tygodniowo na pracę nad doktoratem, czyli dwa i pół razy więcej niż osoby piszące pracę z zakresu nauk społecznych i humanistycznych.

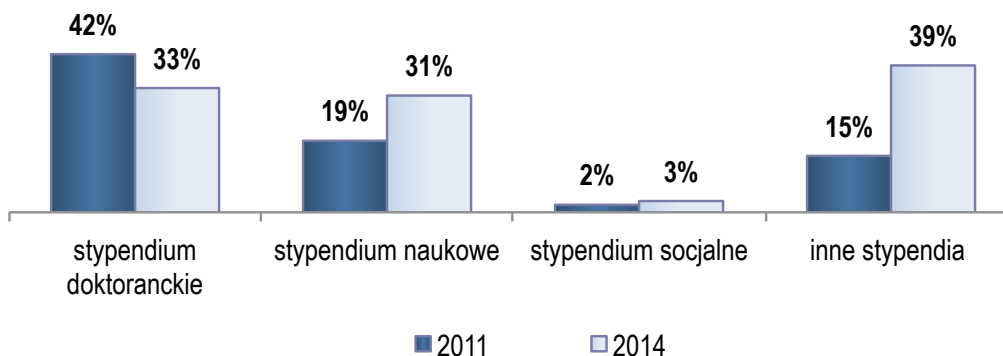
7.3. Sytuacja materialna i rodzinna doktorantów

Ważnym uzupełnieniem obrazu sytuacji bytowej doktorantów jest charakterystyka ich sytuacji materialnej i rodzinnej. Prezentacje sytuacji materialnej doktorantów należy rozpocząć od opisu dostępności świadczeń stypendialnych dla tej części społeczności akademickiej. Na Uniwersytecie Warszawskim skala dystrybucji środków przeznaczonych na pomoc materialną dla studentów, w tym doktorantów jest duża, a struktura świadczeń znacznie zróżnicowana. W 2013 roku na UW „*Stypendium doktoranckie otrzymywało 507 osób. Jego wysokość wahała się od 1 233 zł do 2 000 zł.*”¹ – a więc około 15% spośród osób kształcących się na studiach doktoranckich otrzymywało stypendium doktoranckie. Poza stypendiami doktoranckimi na naszej uczelni przyznawane są także i inne rodzaje stypendiów, o które mogą ubiegać się doktoranci. Otrzymywanie stypendiów stanowi dla doktorantów źródło dochodu, który jak należy przypuszczać wywiera pewien wpływ na ich położenie materialne.

Zarówno w I edycji ogólnouczelnianego badania wśród doktorantów, jak i w II edycji, respondentów pytaliśmy o to, czy pobierają stypendia. Jak się okazało w 2014 r. w porównaniu do 2011 roku nieznacznie spadł udział osób pobierających stypendia doktoranckie, a jednocześnie wzrósł udział tych osób, które otrzymywały stypendia naukowe oraz inne stypendia (finansowane spoza UW). Łącznie w 2014 roku 55% objętych badaniem respondentów otrzymywało jedno bądź więcej stypendiów, czyli nieco mniej niż w 2011 r. gdzie analogiczny wskaźnik wyniósł 61%.

¹ *Sprawozdanie roczne Rektora Uniwersytetu Warszawskiego za rok 2013*, Warszawa 2013, s.19

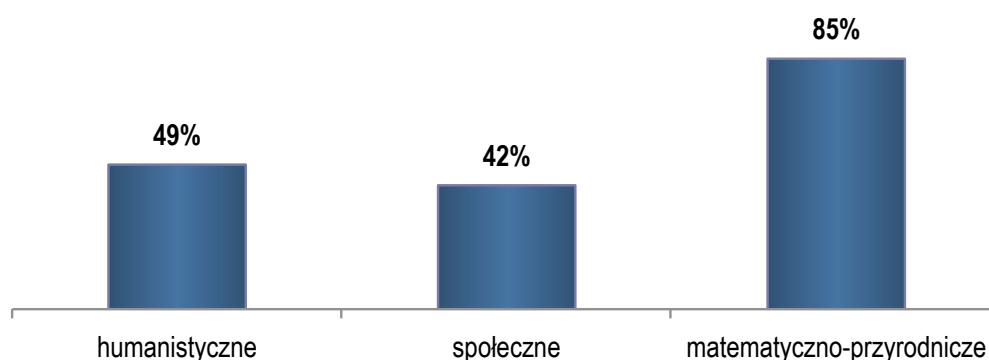
Rysunek 7.3.1 Procent doktorantów pobierających poszczególne rodzaje stypendiów w kolejnych edycjach badania

Zatem z przeprowadzonych badań wynika, że **przeważająca część doktorantów otrzymuje wsparcie materialne – w postaci stypendium – od uczelni lub innych instytucji.**

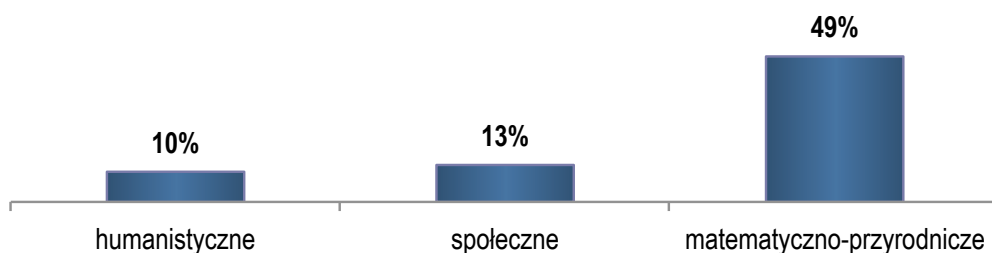
Zakres wsparcia stypendialnego występujący wśród doktorantów poszczególnych obszarów kształcenia były bardzo silnie zróżnicowany.

Rysunek 7.3.2 Procent doktorantów pobierających przynajmniej jedno stypendium według obszaru kształcenia

Wśród osób piszących prace z zakresu nauk matematyczno-przyrodniczych frakcja osób otrzymujących wsparcie stypendialne wyniosła 85% i była około dwukrotnie wyższa niż w przypadku doktorantów reprezentujących pozostałe obszary kształcenia. Jak wynika ze szczegółowych analiz (dane w aneksie tablica 7.3.1) wśród objętych badaniem przedstawicieli nauk matematyczno-przyrodniczych występowała wyraźnie wyższa frakcja osób pobierających stypendia (doktoranckie, naukowe oraz pozostałe) niż wśród doktorantów reprezentujących nauki społeczne i humanistyczne.

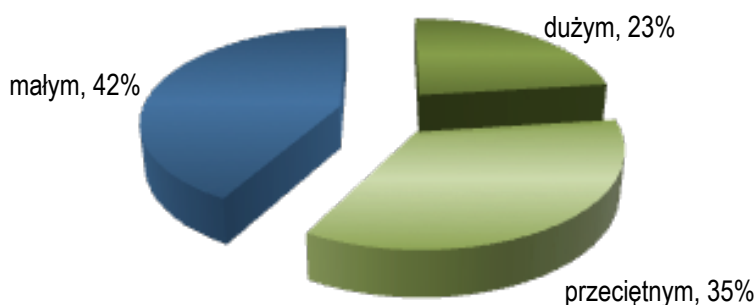
Ważnym rodzajem źródeł dochodów dla doktorantów może być praca finansowana z różnego typu grantów. Warto także podkreślić, że **doktoranci reprezentujący nauki matematyczno-przyrodnicze mają dużo częstszy dostęp do środków finansowych pochodzących z grantów badawczych niż osoby piszące prace z zakresu nauk społecznych i humanistycznych.**

Rysunek 7.3.3 Procent doktorantów korzystających ze środków finansowych z grantu według obszaru kształcenia

W świetle zabranego materiału można więc stwierdzić, że występuje wyraźna dystynkcja w możliwościach pozyskania dochodów w świecie akademickim między studentami III stopnia zajmującymi się naukami humanistycznymi i społecznymi a tymi, które swoje zainteresowania lokują w dziedzinach matematyczno-przyrodniczych. Ci pierwsi znacznie rzadziej mogą liczyć na pozyskanie środków finansowych poprzez stypendia i granty, co przypuszczalnie staje się ważnym uwarunkowaniem ich większej aktywności zawodowej.

Osobom, które zadeklarowały pobieranie stypendiów oraz korzystanie ze środków finansowych w ramach grantów zostały zadane dwa pytania o znaczenie tych źródeł dochodów w kształtowaniu poczucia stabilności oraz o stopień w jakim środki te pokrywają koszty utrzymania. Należy podkreślić, że między tymi pytaniami wystąpiła silna pozytywna zależność – współczynnik korelacji liniowej wyniósł 0,774. Co oznacza, że w im większym stopniu pozyskiwane w ramach stypendiów i grantów środki pokrywają koszty utrzymania, tym przeciętnie biorąc wyższe jest poczucie stabilności u badanych doktorantów.

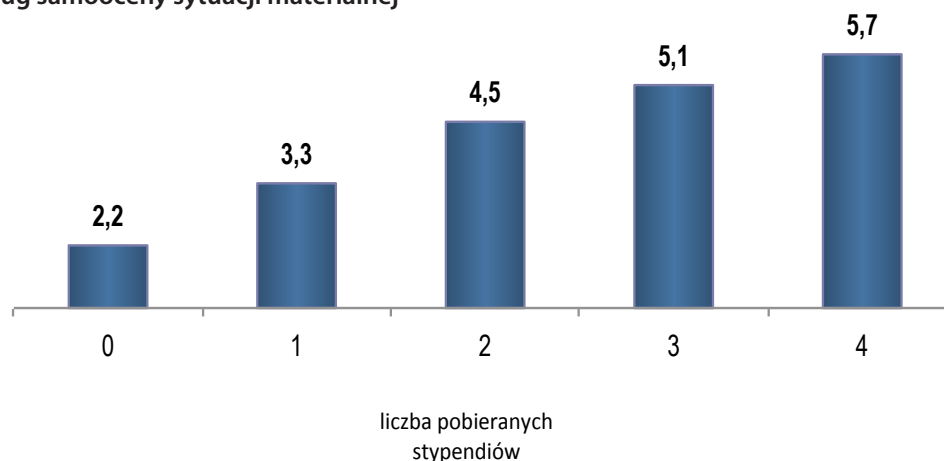
Znaczenie uzyskiwanego wsparcia finansowego w postaci stypendiów i grantów było oceniane przez badanych w sposób mocno zróżnicowany.

Rysunek 7.3.4 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: W jakim stopniu dochody pochodzące ze stypendiów, grantów dają Panu(i) poczucie stabilności?

Dominująca część badanych uznała, że dochody pochodzące ze stypendiów i grantów w małym stopniu zapewniają poczucie stabilności. Jednak blisko co czwarty doktorant uznał, że dochody z tych źródeł dają duże poczucie stabilności. To zróżnicowanie opinii jak można przypuszczać wynika z odmiennej sytuacji doktorantów. Niektórzy otrzymują jedno stypendium, a niektórzy kilka – to oczywiście w sposób bezpośredni przekłada się na wysokość dochodów i związane z tym poczucie stabilności.

Uzyskane wyniki w pełni potwierdzają powyższe przypuszczenie. W świetle zgromadzonego materiału zarysowują się bardzo wyraźne prawidłowości.

Rysunek 7.3.5 - Ocena* stopnia w jakim dochody ze stypendiów i grantów pokrywają koszty utrzymania według samooceny sytuacji materialnej

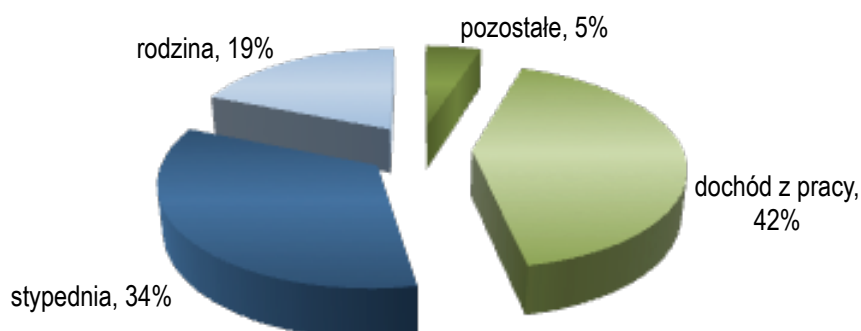

*) średnia dla siedmiopunktowej skali: na której 1 oznaczało w bardzo małym, a 7 oznaczało w pełni

Im większa liczba pobieranych stypendiów, tym wyższa ocena poczucia stabilności (dane w aneksie tablica 7.3.2) **i tym wyższe przekonanie, że dochody ze stypendiów i grantów pokrywają koszty utrzymania.** Okazuje się zatem, że pozyskanie kilku stypendiów i uczestnictwo w grantach dostarcza doktorantom na tyle wysokich dochodów, że mogą w znacznej części pokryć bieżące koszty utrzymania.

Do badanych skierowaliśmy pytanie o główne źródło utrzymania – starając się zdiagnozować rolę pracy zawodowej i wsparcia stypendialnego dla doktoranta naszej uczelni. Uzyskane wyniki są bardzo interesujące, gdyż **zarówno praca zawodowa, jaki i stypendia odgrywają dużą rolę w kształtowaniu dochodu studentów III stopnia na UW.** Jak się okazuje najważniejszym źródłem dochodów dla osób piszących dysertację okazuje się praca zawodowa – 42% badanych wskazało ją jako główne źródło swojego utrzymania. Co trzeci doktorant deklarował, że stypendia stanowią jego główne źródło utrzymania. Uzyskane wyniki wskazują na znaczącą samodzielność finansową badanych – jedynie co piąty doktorant utrzymywał, że jest na utrzymaniu rodziny.

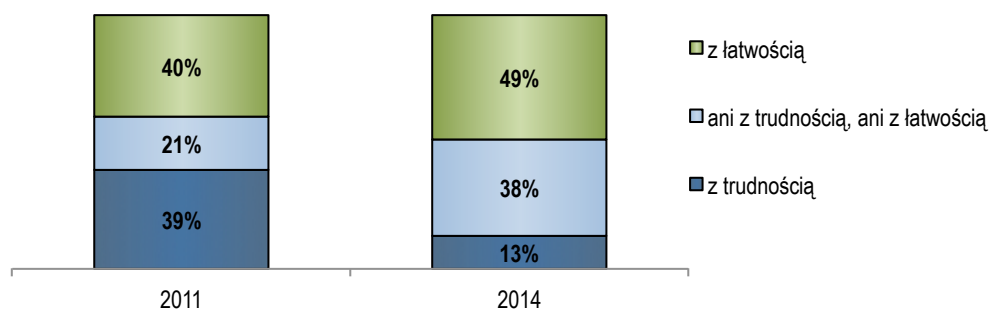
Rysunek 7.3.6 - Struktura doktorantów według głównego źródła utrzymania

Jak można było zauważyć na podstawie wyżej prezentowanych wyników **ważnym uwarunkowaniem różnic w głównych źródłach dochodu wśród objętych badaniem doktorantów jest obszar studiów** (dane w aneksie tablica 7.3.3). Najwyższą frakcję osób utrzymujących się ze stypendiów odnotowujemy wśród osób piszących pracę z zakresu nauk matematyczno-przyrodniczych – w tej podzbiorowości dwóch na trzech doktorantów utrzymuje się ze stypendiów. Wśród doktorantów z obszaru nauk humanistycznych frakcja osób, dla których stypendia stanowią główne źródło utrzymania była dwa razy niższa niż wśród studentów dyscyplin matematyczno-przyrodniczych. I w końcu wśród doktorantów nauk społecznych występował najniższy udział tych, którzy utrzymywali się ze stypendiów – jedynie 15%. W tej ostatniej podzbiorowości studentów III stopnia przeważali tacy, dla których głównym źródłem utrzymania była praca zawodowa. Także wśród osób piszących swoje dysertacje z zakresu humanistyki osoby utrzymujące się z pracy zawodowej dominowały. Natomiast wśród doktorantów reprezentujących nauki matematyczno-przyrodnicze z pracy zarobkowej utrzymywała się jedna osoba na pięć.

W celu scharakteryzowania sytuacji materialnej badanych zadano dwa pytania. Pierwsze brzmiało: *Biorąc pod uwagę swoje dochody z różnych źródeł w roku akademickim 2010/2011, czy Pana(i) dochody pozwalają na wiązanie końca z końcem*, natomiast w drugim poproszono respondentów, aby ocenili swoją sytuację materialną na pięciopunktowej skali: od odpowiedzi *bardzo zła* – do odpowiedzi *bardzo dobra*. Analiza pokazuje bardzo silny związek zachodzący między odpowiedziami na te dwa pytania – współczynnik korelacji liniowej wynosi 0,699. Z tego powodu w dalszych analizach posłużymy się jedynie odpowiedzią na pytanie o to, czy dochody pozwalają na wiązanie końca z końcem. Analizując rozkład tej zmiennej w kolejnych edycjach badania warto zwrócić uwagę na to, że w 2014 roku frakcja doktorantów nie mająca problemów finansowych była wyraźnie wyższa, a udział tych, którzy deklarowali trudności ze sfinansowaniem swoich potrzeb był niższy niż trzy lata wcześniej.

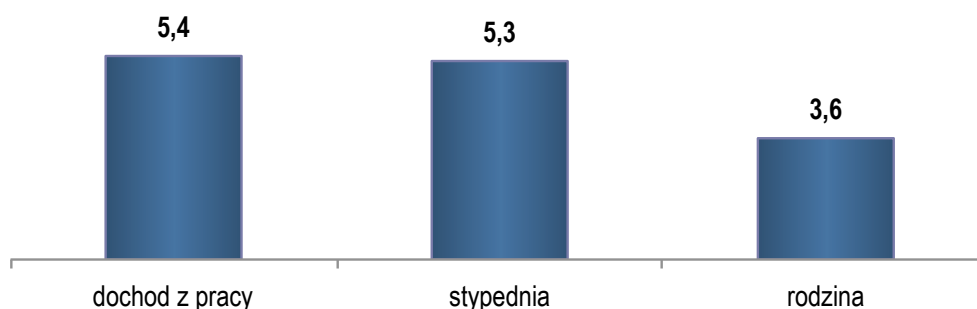
Rysunek 7.3.7 Rozkład odpowiedzi na pytanie: *Biorąc pod uwagę swoje dochody z różnych źródeł, czy Pana(i) dochody pozwalają na wiązanie końca z końcem?* w kolejnych edycjach badania

Uzyskane wyniki wskazują więc, że **łączne dochody co drugiego doktoranta na naszej uczelni są na tyle wysokie, że nie rodzą trudności finansowych w życiu codziennym**.

W tym kontekście nasuwa się kluczowe pytanie o to, czy źródła dochodu doktorantów warunkują ich samoocenę sytuacji materialnej. Odnotowujemy wyraźną zależność między głównym źródłem dochodu a oceną sytuacji materialnej. Te **osoby, które czerpały dochody z pracy lub ze stypendiów wyraźnie lepiej oceniały swoją sytuację materialną niż te, które były na utrzymaniu rodziny**. Warto przy tym podkreślić, że różnice między tymi ocenami sytuacji materialnej były znaczące. Uzyskane wyniki potwierdzają intuicyjne przypuszczenia, że brak dochodów z pracy bądź stypendiów stawia młodych ludzi piszących prace doktorskie w bardzo niekorzystnej sytuacji materialnej – stają się zależni finansowo od swoich rodzin.

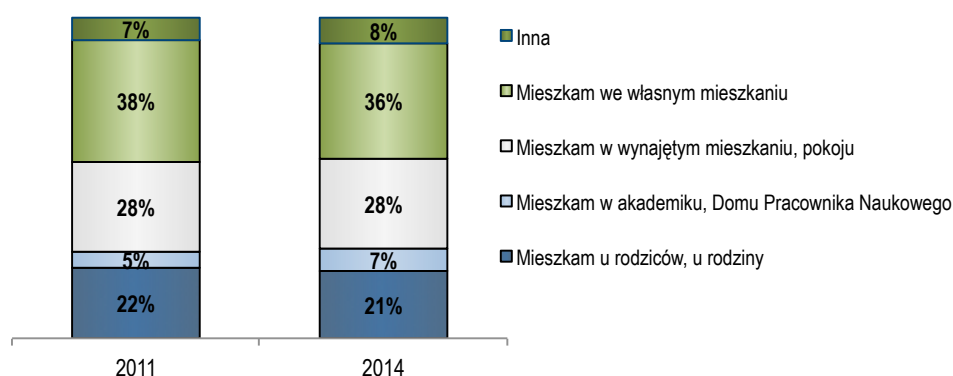
Rysunek 7.3.8 Ocena* stopnia w jakim bieżący dochód pozwala na wiązanie końca z końcem według głównego źródła dochodów

*) średnia dla siedmiopunktowej skali: na której 1 oznaczało z dużą trudnością, a 7 oznaczało z dużą łatwością

Ważną charakterystyką sytuacji bytowej doktorantów są ich warunki mieszkaniowe. Jakkolwiek związki między warunkami mieszkaniowymi doktorantów a jakością kształcenia na uczelni są dość słabe, to jednak wydaje się, że warto mieć pewną wiedzę o sytuacji mieszkaniowej przedstawicieli tego środowiska akademickiego. Jak można było się spodziewać warunki mieszkaniowe doktorantów były nieomal identyczne, jak te które stwierdziliśmy trzy lata wcześniej. Wyniki analizy – zamieszczone na poniższym wykresie – pokazują, że większość doktorantów weszła już w etap samodzielności mieszkaniowej. Dominująca część spośród badanych 36% mieszka we własnym mieszkaniu, kolejne 28% wynajmuje mieszkanie/pokój, a jedynie 21% spośród nich mieszka z rodzicami. Jak się okazuje **zasadniczym uwarunkowaniem zamieszkiwania samodzielnego lub z rodzicami była sytuacja materialna badanych** (tabela 7.3.4 w aneksie). Wśród osób oceniających źle swoje położenie materialne blisko jedna trzecia zamieszkuje z rodzicami lub rodziną, wówczas gdy analogiczny wskaźnik w grupie dobrze oceniających swoją sytuację materialną doktorantów był dwa razy niższy. Jak można sądzić ta prawidłowość nie jest specyficzna wyłącznie dla badanej grupy doktorantów, ale odnosi się do ogółu młodych ludzi, których możliwości samodzielnego zamieszkania są mocno ograniczone poprzez ich możliwości finansowe.

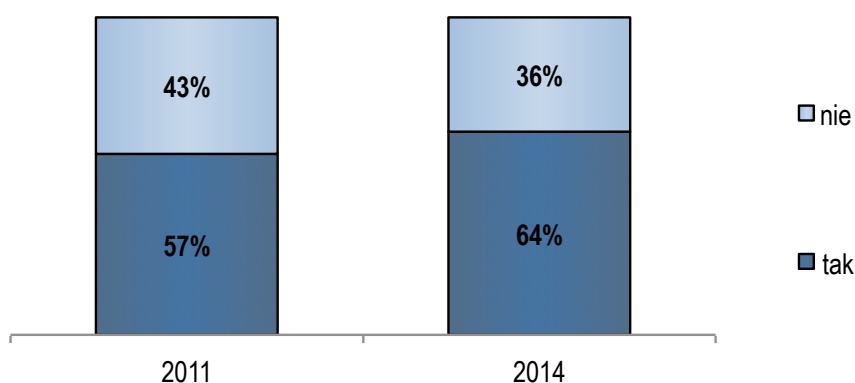
Rysunek 7.3.9 – Sytuacja mieszkaniowa doktorantów w kolejnych edycjach badania

Absolwenci szkół wyższych zaraz po zakończeniu kształcenia na uczelni zwykle podejmują ważne życiowe decyzje – dotyczące m.in. wchodzenia w związki małżeńskie lub partnerskie. W tym kon-

tekście nasuwa się interesujące pytanie o to, jaka część spośród osób przygotowujących rozprawę doktorską na naszej uczelni jest w fazie budowania rodziny, a jaka pozostaje w stanie wolnym. Aby odpowiedzieć na to pytanie, doktorantom zadaliśmy pytanie o to, czy pozostają w związku małżeńskim lub stałym związku nieformalnym. Wyniki badania pokazują – podobnie jak te sprzed trzech lat – że większość z objętych badaniem osób deklaruwała, że pozostaje w trwałym związku partnerskim lub związku małżeńskim. Zgromadzony materiał empiryczny świadczy o tym, że zbiorowość doktorantów nie różni się znacznie pod względem udziału *singli* od swoich rówieśników, którzy wybrali inną drogę kariery zawodowej. Ponadto warto zauważyć, że wśród tych badanych, którzy deklarowali pozostawanie w związku małżeńskim lub stałym partnerskim przeważająca większość 79% prowadzi wspólnie z partnerem gospodarstwo domowe. A więc okazuje się, że w badanej zbiorowości doktorantów osoby mające poważne zobowiązania małżeńskie/partnerskie (wspólne prowadzenie gospodarstwa domowego) dominują i stanowią połowę wśród objętych badaniem respondentów (zobacz dane w tabeli 7.3.5).

Rysunek 7.3.10 - Rozkład odpowiedzi na pytanie: Czy jest Pan(i) żonaty/zamężna lub pozostaje w stałym związku nieformalnym? w kolejnych edycjach badania

Uzupełnieniem sytuacji rodzinnej badanych doktorantów jest informacja o tym, czy mają oni dzieci na swoim utrzymaniu (dane w aneksie tabela 7.3.6). Przeważająca większość 85% respondentów stwierdziło, że nie ma dzieci na utrzymaniu. Natomiast wśród tych, którzy deklarowali, iż mają na utrzymaniu dzieci dominowali tacy, którzy mieli jedno dziecko. Uzyskane wyniki potwierdzają przypuszczenie, że **w trakcie studiów doktoranci przede wszystkim budują związki partnerskie/małżeńskie, zaś decyzje o budowaniu rodziny odkładają na okres późniejszy po zakończeniu studiów.**

8. Zadowolenie ze studiów

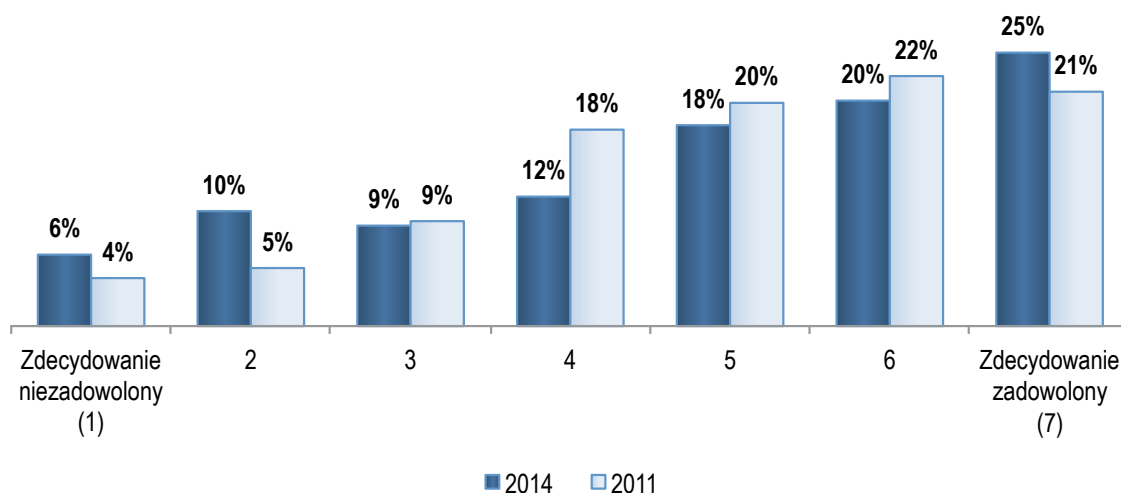
Poziom satysfakcji doktorantów z odbywanych studiów III stopnia był mierzony na dwa sposoby. Pierwszy z nich to metoda ilościowa polegająca na tym, że badani mieli na siedmiopunktowej skali (od 1 do 7) określić swój poziom zadowolenia w odpowiedzi na pytanie zadane wprost: „Czy jest Pan(i) zadowolony(a) z podjęcia studiów doktoranckich na Uniwersytecie Warszawskim”.

Drugi sposób to badanie zadowolenia metodami jakościowymi. W tym przypadku pomiar był bardziej złożony, gdyż opierał się z jednej strony na odpowiedzi na pytania otwarte dotyczące wad i zalet studiów doktoranckich na Uniwersytecie, a po drugie – na danych z wywiadów jakościowych. W wywiadach zadawano wiele pytań, z odpowiedzi na które można było wyciągać wnioski generalnego stosunku respondentów do studiów doktoranckich, w których uczestniczyli. Badani doktoranci byli proszeni o wskazanie przyczyn, które skłoniły ich do podjęcia studiów na UW, o opisanie samego procesu studiowania, swoich związanych ze studiowaną dziedziną relacji z kolegami, z promotorem i innymi pracownikami uczelni. Wypowiedzi te pozwoliły na sformułowanie wniosków odnośnie stosunku badanych do odbywanych studiów. Ponadto w jakościowej części badania doktorantów było także zadawane pytanie wprost o zadowolenie ze studiów i o gotowość polecenia ich przyjaciołom, znajomym, rodzinie.

8.1. Ocena poziomu zadowolenia ze studiów

Wyrażna większość doktorantów, którzy odpowiedzieli na ankietę, była zadowolona ze swoich studiów. Charakterystyczne, że najczęściej wskazywano najwyższą ocenę (7 punktów). Średnia liczba uzyskanych punktów to 4,83. Rozkład ocen studiów zmienił się nieco w porównaniu z poprzednią edycją badania prowadzonego wśród doktorantów w 2011 r. Wówczas przeciętny poziom zadowolenia był nieco wyższy¹ (4,95), mniejsze zaś było zróżnicowanie ocen, co można zauważyć na Rysunku 8.1.1.

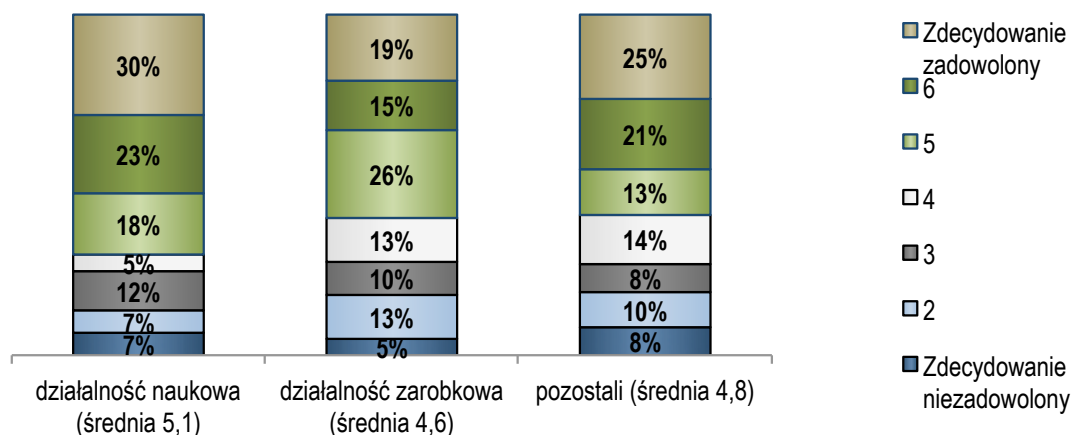
Rysunek 8.1.1. Poziom zadowolenia ze studiów doktoranckich

¹ Ta różnica jest jednak zbyt mała, żeby być absolutnie pewnym, że istotnie ocena studiów pogorszyła się w ciągu ostatnich 3 lat, czyli od 2011 r. (poziom istotności różnicy wynosi 0.199).

Najbardziej zadowoleni byli ci doktoranci, dla których praca naukowa jest głównym obszarem zaangażowania. Najmniej zaś ci, którzy poświęcali większość swojego czasu na pracę zarobkową (rys. 8.1.2.). Trudno jednoznacznie stwierdzić, jaki jest kierunek zaobserwowanej współzależności – nie wiemy, czy doktoranci ci pracują zarobkowo, ponieważ są niezadowoleni ze studiów, czy też są niezadowoleni, ponieważ pracują.

Rysunek 8.1.2. Rozkład oceny* poziomu satysfakcji z podjęcia studiów doktoranckich na UW w zależności od podstawowego obszaru zaangażowania doktoranta

* - średnia dla siedmiopunktowej skali: na której 1 oznaczało zdecydowanie źle, a 7 oznaczało zdecydowanie dobrze. W nawiasach podano średnią ocenę zadowolenia wyliczoną dla każdej z wyróżnionych tu grup doktorantów.

Z jednej strony może być tak, że jeśli studia są satysfakcjonujące i wciągające, to doktorant chętnie angażuje się w badania i innego rodzaju aktywność naukową związaną z uczelnią, niezadowolenie ze studiów z kolei niejako odpycha niektórych doktorantów od uczelni powodując, że stopniowo coraz więcej czasu poświęcają na innego rodzaju aktywność zamiast na studiowanie i pracę nad doktorem. Innymi słowy – że osoby niezadowolone ze studiów są bardziej niż osoby zadowolone skłonne do podejmowania absorbującego czasowo zatrudnienia. Z drugiej jednak strony możliwe jest również, że praca zawodowa podejmowana jest z innych przyczyn niż brak satysfakcji ze studiów (np. ze względu na to, że pojawiła się atrakcyjna oferta lub z konieczności utrzymania rodziny), a z czasem okazuje się, że te dwie aktywności – pracę i studia – trudno jest pogodzić i pojawia się brak satysfakcji z podjęcia studiów.

Warto także zauważyć, że satysfakcja ze studiów na UW współwystępuje z przekonaniem, że doktoranci mają wpływ na program studiów doktoranckich. Wśród przekonanych, że taki wpływ jest aż 88% oceniło wysoko swój poziom zadowolenia ze studiowania na UW (tj. na co najmniej 5 punktów według siedmiopunktowej skali). W całej badanej zbiorowości takich osób było 63%. Z kolei obszar podjętych studiów (studia humanistyczne, matematyczno-przyrodnicze lub z zakresu nauk społecznych) miał niewielki wpływ na zróżnicowanie poziomu satysfakcji ze studiów. Najniższy wskaźnik satysfakcji wykazywali doktoranci z obszaru nauk społecznych.

Innymi słowy – wyższy poziom zadowolenia ze studiów doktoranckich na UW stwierdzono wśród tych doktorantów, których głównym obszarem aktywności jest praca naukowa. Zadowoleniu sprzyja także poczucie wpływu na program studiów doktoranckich, natomiast obszar podjętych studiów ma niewielkie znaczenie dla satysfakcji ze studiowania.

8.2. Plusy i minusy podjęcia studiów doktoranckich na UW

Pytanie o dobre i złe strony studiowania na Uniwersytecie Warszawskim wywołało emocje wśród respondentów. Dzięki temu prawie wszyscy (84%) udzielili odpowiedzi na to pytanie mimo, że pytania otwarte w badaniach ilościowych często bywają przez respondentów pomijane ze względu na to, że zabierają więcej czasu niż odpowiedzi na pytanie zamknięte. Głosy krytyczne (wskazywanie wad studiowania na UW) były przy tym bardziej rozbudowane niż głosy wskazujące pozytywne strony studiów doktoranckich na UW. Dla odpowiedzi na pytanie o plusy wykorzystano 2613 słów, zaś dla wskazania minusów – 5475 słów, czyli ponad dwa razy więcej. Jest to w pewnym sensie naturalne – krytyka zazwyczaj wymaga szerszej wypowiedzi, uzasadnienia stanowiska, zatem i słów wypowiada się przy tym więcej.

Wśród plusów studiowania na UW wskazywano:

- **Uniwersytet jako gwarancja profesjonalizmu i wysokiej wartości studiów.** Studia na najlepszej uczelni w kraju, a co za tym idzie możliwość współpracy z najlepszymi fachowcami w studiowanej dziedzinie. Wsparcie uzyskiwane od naukowców. *Stała i regularna możliwość dyskusowania swoich badań.*
- **Możliwość rozwoju.** Rozwój zainteresowań, praca nad tematem zgodnym z zainteresowaniami, pogłębianie swoich pasji, a także rozwój osobisty – poszerzenie horyzontów, poznanie wielu nowych i ciekawych rzeczy. Dostęp do biblioteki, laboratoriów i innych zasobów potrzebnych do efektywnej pracy naukowej. *Możliwość realizowania swoich pasji. Niewiele jest miejsc w Polsce, gdzie mógłbym pracować naukowo nad swoim tematem.*
- **Wolność intelektualna, swoboda organizacji czasu** – możliwość wyboru tematu badawczego oraz duża swoboda kształtowania programu studiów.
- **Pomoc i wsparcie.** Wsparcie ze strony promotora i innych pracowników uczelni, a także wsparcie w zdobywaniu grantów, możliwości wyjazdów zagranicznych, możliwości publikowania wyników swoich badań i wniesienia w ten sposób wkładu w naukę.
- **Prestiż uczelni.** *Możliwość działalności naukowej pod szyldem UW to dobry start na międzynarodowej scenie naukowej.*
- **Korzyści praktyczne,** jak np. możliwość uzyskania zniżek na komunikację miejską, opłacanie składek na ubezpieczenie społeczne, a także brak kosztów przewodu doktorskiego.

Analiza podawanych przez doktorantów dobrych stron studiowania na Uniwersytecie Warszawskim pokazuje, że prawie nie wskazywano w tej kategorii programu zajęć, zajęć dla doktorantów itp. Zajęcia zostały wspomniane jako wartość tych studiów przez troje czy czworo respondentów. Ponadto w kilku przypadkach wspomniano co prawda o zajęciach jako o elemencie pozytywnym, jednak cały kontekst raczej pozytywny nie był – doktoranci chwalili to, że zajęcia nie są bardzo absorbujące, że można je zaliczyć bez nadmiernego zaangażowania albo – że są w takich godzinach, że nie przeszkadzają.

Wśród negatywnych stron studiowania na Uniwersytecie Warszawskim dominowały kwestie organizacyjno-formalne oraz sygnalizowane już problemy z zajęciami dla doktorantów. Pojawiały się też inne kwestie, np. praca administracji. Krytykowano także warunki finansowe statusu doktoranta. Poniżej zestawienie negatywnych stron studiów doktoranckich na UW.

- **Program studiów:** częste zmiany programu, które powodują, że np. doktoranci, którzy wzięli urlop lub wyjechali na stypendium zagraniczne (np. w ramach programu Erasmus) mają kłopot

z kontynuowaniem studiów po powrocie, tzn. wymaga to od nich wielu spotkań, rozmów i ustaleń z kierownikiem studiów i/lub administracją jednostki. Powszechnie skarżono się także na brak wpływu na dobór zajęć, które należy zaliczyć oraz na poziom zajęć dla doktorantów, który niejednokrotnie bywał niższy niż na studiach magisterskich. *Brak wpływu na tematykę zajęć - brak zajęć praktycznych [...]. Jest zbyt mało doktorantów na wydziale, aby mogły powstać jakieś przedmioty specjalistyczne, którymi byłoby zainteresowanych więcej niż kilka osób. [...] Obowiązkowe zajęcia sobotnie nie mają żadnego programu i tylko w minimalnym stopniu pomogły mi napisać rozprawę doktorską. Zaliczanie tych zajęć na podstawie obecności nie licuje z godnością i powagą doktoranta jako pracownika naukowego. [...] Zajęcia programowe są prowadzone przez kadrę zajmującą się zwykle swoją działalnością - tematy zajęć to fikcja, bo i tak profesorowie mówią o swoich zainteresowaniach badawczych, te zajęcia nie wnoszą nic nowego. [...] Niektóre z zajęć obowiązkowych prowadzone są na bardzo niskim poziomie, czasem wręcz materiał merytoryczny schodzi na plan dalszy podczas gdy najważniejsze jest „odsiedzenie” zajęć. W niektórych jednostkach doktoranci skarżyli się na problemy bardziej fundamentalne – wyrażali przekonanie, że generalnie brakuje koncepcji studiów doktoranckich, a zajęcia dla doktorantów są sposobem na „załatanie dziury” w pensum pracowników, którzy nie mogą zrealizować pensum w inny sposób. W rezultacie prowadzone przez tych pracowników zajęcia są pozbawione jakiejkolwiek spójności, brak im jednej organizującej myśli przewodniej i dodatkowo poziom merytoryczny tych zajęć jest zazwyczaj bardzo niski.*

- **Zagadnienia organizacyjno-formalne:** chaos organizacyjny, niejasne reguły studiowania. Niektórzy doktoranci skarżyli się, że gdy oddają indeks do rozliczenia, nigdy nie są pewni, czy nie zostaną wezwani do uzupełnienia jakichś braków, o których nie mieli pojęcia. *Brak jasnych reguł od początku, np. dopiero w maju są podawane wyznaczniki zaliczenia roku, brak informacji, jakie są konkretne kryteria otrzymywania stypendiów. [...] Nieprzejrzyste zasady działania, notoryczny brak informacji na temat procedur, obowiązków i oczekiwań. [...] Brak jakiejkolwiek organizacji (wolna amerykanka i nikt nic nigdy nie wie) - do tego stopnia, że wymaga się od nas rzeczy, o których nikt nigdy nas nie informował. Problemem organizacyjnym jest też duża liczba doktorantów w niektórych jednostkach, która wpływa zarówno na sposób organizacji studiów, jak na atmosferę, a nawet poziom studiów. Z powodu nadmiaru doktorantów następuje dewaluacja tych studiów.*
- **Problemy związane z pozycją doktorantów w jednostce.** Wydaje się, że zarówno kadra naukowa, jak administracja jednostek nie jest do końca pewna, czy doktoranci są naukowcami, czy też studentami. Rodzi to wiele nieporozumień i nieprzyjemnych dla doktorantów sytuacji. *Traktowanie dorosłych ludzi, często o wysokiej pozycji eksperckiej na rynku pracy jak „studenciaków”. Niekiedy ten niezdefiniowany status powoduje, że doktorantom wykonującym pracę na rzecz jednostek (zazwyczaj jest to prowadzenie zajęć dydaktycznych) trudno jest wyegzekwować od jednostek przestrzeganie praw pracowniczych. Brak przestrzegania regulaminu w kwestii wypłacania wynagrodzenia za prowadzenie zajęć dydaktycznych u osób niepobierających stypendiów (tj. niewypłacanie wcale). [...] Doktoranci są wykorzystywani, jako „tania siła robocza”, a jednocześnie oficjalnie brakuje grup ćwiczeniowych nawet dla tych na studiach stacjonarnych.*
- **Stypendia i sytuacja bytowa doktorantów.** To kolejny problem poruszany przez badanych, który pojawiał się w bardzo wielu wypowiedziach. Generalnie skarżono się na nieprzejrzyste zasady przyznawania stypendiów oraz na ich wysokość. Doktoranci zwracali uwagę, że przy oferowanej wysokości stypendium muszą i tak pracować zawodowo (szczególnie wówczas, gdy

muszą wynajmować mieszkanie). Jeśli do tego dołożyć konieczność zaliczenia pewnej liczby zajęć obowiązkowych, to okazuje się, że na podstawową aktywność, jaką powinno być przygotowywanie rozprawy doktorskiej pozostaje już niewiele czasu. *Trudno jest pogodzić pracę dydaktyczną, która od młodego doktoranta wymaga dużo sił i czasu, z pracą naukową, za którą w większości nie dostaje pieniędzy i pracą zarobkową, która jest mu potrzebna do utrzymania się.* Niektórzy doktoranci byli tą sytuacją poważnie zirytowani, sądząc ze stylu wypowiedzi w ankietach.

- **Administracja jednostki.** Wśród negatywnych stron studiowania na UW pojawiały się skargi na pracowników administracyjnych. Chodziło głównie o takie kwestie, jak: niedostosowane godziny pracy dziekanatów (pracujący doktoranci mieli kłopoty z dopasowaniem się do tych godzin) oraz sposób traktowania doktorantów przez pracowników dziekanatów – lekceważący, nie biorący pod uwagę tego, że są już ludźmi dorosłymi. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na to, że jeśli w podobny sposób traktowani są też studenci (a wszystko na to wskazuje), to jest to także ze wszech miar niewłaściwe. *Konieczność konfrontacji (ciężko nazwać to współpracą) z pracownikami administracyjnymi, w szczególności z sekcją finansową w przypadku kierowania grantem. Będąc biologiem nie muszę wiedzieć jak opisywać faktury i księgować wydatki, a jeśli mam się nauczyć to potrzebuję pomocy i wsparcia, a nie pretensji i wyrzutów.*
- **Brak lub niedostateczne wsparcie ze strony uczelni.** Na niewystarczające wsparcie ze strony uczelni skarżono się głównie w kontekście pomocy w uzyskiwaniu finansowania badań prowadzonych w ramach przygotowywania pracy doktorskiej oraz generalnie w zapewnieniu doktorantowi warunków do pracy nad doktoratem. *Brak stałego miejsca do pracy, ew. tylko dla wybranych, brak sprzętu komputerowego i drukarskiego - chyba, że zapewni się go samemu z własnych środków, brak laboratorium, brak dodatkowych funduszy na pokrycie działalności naukowej. Utrudnione możliwości zdobywania doświadczenia dydaktycznego [jednostka nie prowadzi dydaktyki, więc obowiązek znalezienia możliwości prowadzenia zajęć spada na doktoranta i jego opiekuna].* Zagadnienie wsparcia, którego doktoranci doświadczają lub nie doświadczają ze strony uczelni wiąże się także z kwestią roli, w jakiej wobec doktoranta występuje administracja jednostki i uczelni. Doktoranci zaangażowani w badania naukowe oczekują pomocy w rozwiązywaniu spraw formalnych i finansowo-księgowych, tymczasem administracja stawia się w roli jednostki nadzorującej i kontrolującej działalność doktorantów. W niektórych przypadkach pracownicy administracyjni rzeczywiście są pomocni, o czym doktoranci wspominali w wywiadach, wydaje się jednak, że jest to przede wszystkim wynik ich dobrej woli, a nie rozwiązań systemowych.